

Eesti Statistika Kvartalikiri

3/2018

Pereloom – traditsioonilisest
mudelist valikuvõimaluste
rohkuseni

Toidukaupade jaemüügist tarbija
ja ettevõtja vaatevinklist

Turismistatistikast: esma- ja
korduvkülastajad Eestis

Eesti piirkondade
väliskaubandusstatistikast
2017. aastal

Eesti Statistika Kvartalikiri

3/2018

EESTI STATISTIKA

TALLINN 2018

MÄRKIDE SELETUS

...	andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad
..	mõiste pole rakendatav
x	andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõte
M	mehed
N	naised

Väljaandes on kasutatud Statistikaameti andmeid, kui ei ole viidatud teisiti.

Toimetuskolleegium Birgit Hansson, Riina Kerner, Toomas Kirt, Marika Kivilaid, Märt Leesment,
Robert Mürsepp, Evelin Puura, Kadri Raid, Mihkel Servinski, Eve Telpt, Ene-Margit Tiit, Jaan Õmblus

Toimetanud Liis Haugas, Helve Hennoste
Inglise keelde tõlkinud Kati Coleman, Pille Peensoo
Kaane kujundanud Uku Nurges
Küljendanud Uku Nurges

Kirjastanud Statistikaamet,
Tatari 51, 10134 Tallinn
September 2018

ISSN 2346-6049

Autoriõigus Statistikaamet, 2018
Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale.

SISUKORD

I	Pereloome – traditsioonilisest mudelist valikuvõimaluste rohkuseni	4
	Kadri Raid	
II	Toidukaupade jaemüügist tarbija ja ettevõtja vaatevinklist	9
	Märt Leesment	
III	Turismistatistikast: esma- ja korduvkülastajad Eestis	25
	Jaanika Ait, Mari-Liis Perend	
IV	Eesti piirkondade väliskaubandusstatistikast 2017. aastal	37
	Mirgit Silla, Evelin Puura	
	Põhinäitajad	42

PERELOOME – TRADITSIOONILISEST MUDELIST VALIKUVÕIMALUSTE ROHKUSENI

Kadri Raid

Viimastel aastakümnetel on paljusid perekonnauurijaid paelunud muutused perekonnas. Varem jälgiti pere loomisel võrdlemisi sarnast mudelit: abielluti, saadi laps(ed) ja selles abielus ka püsiti.

Tänapäeval iseloomustab pereelu valikute rohkus nii peresündmuste planeerimisel kui ka nende järjekorra määramisel, mis omakorda on muutnud seda, kuidas perekondi luuakse.

20. sajandil oligi valitsev peremudel traditsiooniline registreeritud abielul põhinev perekond. Mees oli perekonna ülalpidaja ja naise ülesanne oli hoolitseda kodu ning laste eest. Sel ajal olid ka perekonnad võrdlemisi stabiilsed, sest lahutamine polnud üldiste sotsiaalsete normidega kooskõlas. Kui naisel puudus isiklik sissetulek, siis ei suutnud ta üksi ka lapsi kasvatada. 20. sajandi keskpaigas aga hakkas olukord muutuma individualiseerumise ja soolise võrdõiguslikkuse leviku tõttu, mis omakorda tõi kaasa perekonnatüüpide mitmekesistumise. Üha enam hakkas kaduma ka traditsioonilise rollijaotusega perekonnamudel, kus perekonna majandusliku toimetuleku eest vastutas üksnes mees. See asendus kahe võrdväärse partneriga peremudeliga, mis omakorda andis naistele suurema iseseisvuse ja soovi korral võimaldas neil ebaõnnestunud abielu ka lahutada. Sel ajal muutus ka suhtumine abielulahutusse ühiskonnas tolerantsemaks. Samuti hakkas abielu kõrval levima uus kooseluvorm: registreerimata kooselu ehk vabaabieliu.^a

21. sajandi alguseks olid traditsioonilise registreeritud abielul põhineva peremudeli kõrvale tekkinud muudki eripalgelised kooseluvormid. Nüüdseks pole igapäevaelus Eestis peaaegu võimalik eristada kooselu abielust ja lapsi saadakse ning kasvatatakse mõlemas liidus. Samuti on muutunud tavapäraseks, et ebarahuldava suhte saab lahutada ja otsida endale uue kaaslase, kellega luua uus perekond. See aga on muutnud ühtlasi keerukamaks ka pereloomes seaduspärasuste selgitamise.

Artiklis antaksegi ülevaade muutustest pereloomes Eestis aastail 1970 kuni 2017. Kasutatud on statistikat abielude, lahutuste ja sündide kohta, mille põhjal saab vaadata, millised muutused on toimunud.

Pereloomes toimunud muutused

20. sajandi teisel poolel hakkas abielu kõrval levima ka uus kooseluvorm – registreerimata kooselu. Esialgu kasutasid seda peamiselt paarid, kes olid lahutanud esimese abielu, kuid hiljem sai sellest eraldi kooseluvorm (Kirenan 2001). Kirenan (2004) toob välja, et registreerimata kooselu aktsepteeriti Euroopa riikides neljas etapis. See aga, kui kiiresti riigid need etapid läbisid või millises etapis nad olid konkreetsel ajahetkel, võis erineda. Esimeses etapis peeti kooselu uuenduslikuks nähtuseks. Teises etapis aktsepteeriti seda kui prooviaega enne abiellumist. Kolmandas etapis muutus see abielu aktsepteeritavaks alternatiiviks ning neljandas etapis ei saanud seda abielust enam eristada. Viimases etapis olid kooselul kõik perekonda iseloomustavad tunnused, ka laste saamine ja kasvatamine. Samuti käitus paar igapäevatoimetustes sarnaselt abielupaaridega.

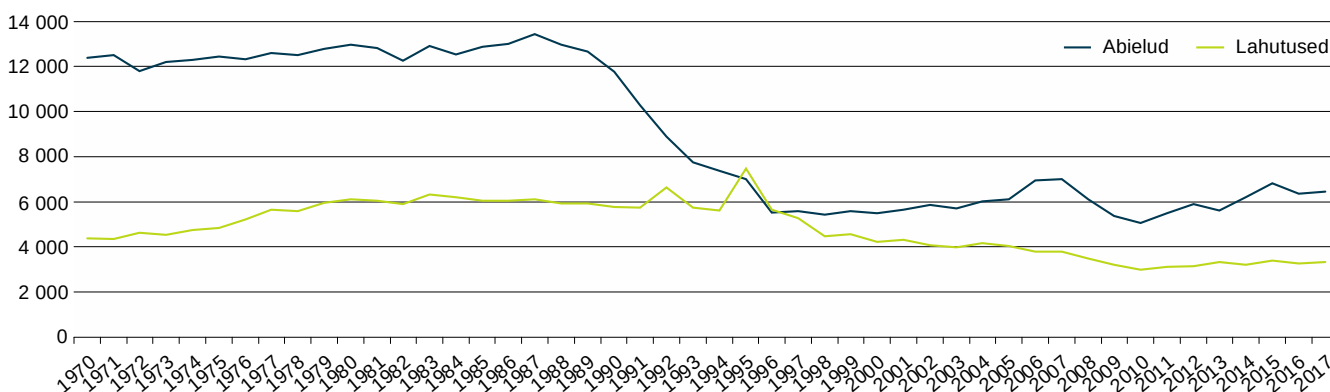
Ülevaate saamiseks, kuidas registreerimata kooselu Eestis levis, vaatame, mis on muutunud sõlmitud abielude, lahutuste ning esmasabieliu registreerimise vanuse juures.

1970. aastal sõlmiti 12 373 abielu ja üldjoontes püsis abiellumus võrdlemisi ühtlasel tasemel kuni 1990. aastate alguseni (joonis 1). Abielude arv aga vähenes märkimisväärselt üheksakümnendate esimesel poolel. Veel 1990. aastal sõlmiti 11 774 abielu, kuid 1993. aastal oli sõlmitud abielude arv 7745 ja aastal 1996 vähenes see veelgi, siis sõlmiti 5517 abielu. Abielude arvu märkimisväärset vähenemist mõjutas üheksakümnendate alguses ka üldine rahvaarvu vähenemine väljarände tõttu, eriti just noorte vanuserühmades, kes olid pere loomise eas. Samuti suurenes paaride hulk, kes eelistasid abielu asemel vabaabieliu. Sellist järsku muutust kirjeldavad Thorton ja Philipov (2009) kui arengulist idealismi ehk kiiret väärtuste ja normide muutust. Muutusi kiirendas uskumus, et Lääne elustiil on ideaal, mida tuleks jälgida, ja läänelikud väärtused, uskumused, kombed ning käitumine tuleb üle võtta. Põhjamaades ja ka mujal Euroopas oli registreerimata kooselu kui eraldi kooseluvorm juba levinud, seetõttu muutus see ka Eestis kiiresti populaarseks.

Praegu ei saa igapäevaelus abielu kooselust eristada ja lapsi sünnib ning kasvab nii abieludes kui ka kooseludes. Mõlemal juhul on paaril ühine kodu ja teineteist toetatakse majanduslikult. Kooselu on muutunud abieluga nii sarnaseks, seetõttu võib puududa ka otsene tõukejõud abiellumiseks (McGinnis 2003). Isegi kui kooselu alguses soovitakse abielluda, võib see soov aja jookul nõrgeneda, sest otsene vajadus puudub (Kasearu 2003; Kennedy ja Bumpass 2008). Paari arvates ei pruugi abiellumine muuta nende suhtes midagi nii oluliselt, et nad peaksid selle sammu ette võtma. Seetõttu aga on abiellumist hakanud rohkem mõjutama ka majanduses toimuv. Näiteks siis, kui majanduses on raskem aeg väheneb ka abiellumine (nagu aastatel 2008–2010). Kui aga majandus elavneb, abiellutakse rohkem (nagu aastatel 2006–2007). Üldjoontes on pärast 2000. aastat abielude arv jäänud 5000 ja 7000 vahele.

^a Artiklis kasutatakse sünonüümidega mõisteid „registreerimata kooselu“ ja „vabaabieliu“.

Joonis 1. Abielud ja lahutused, 1970–2017

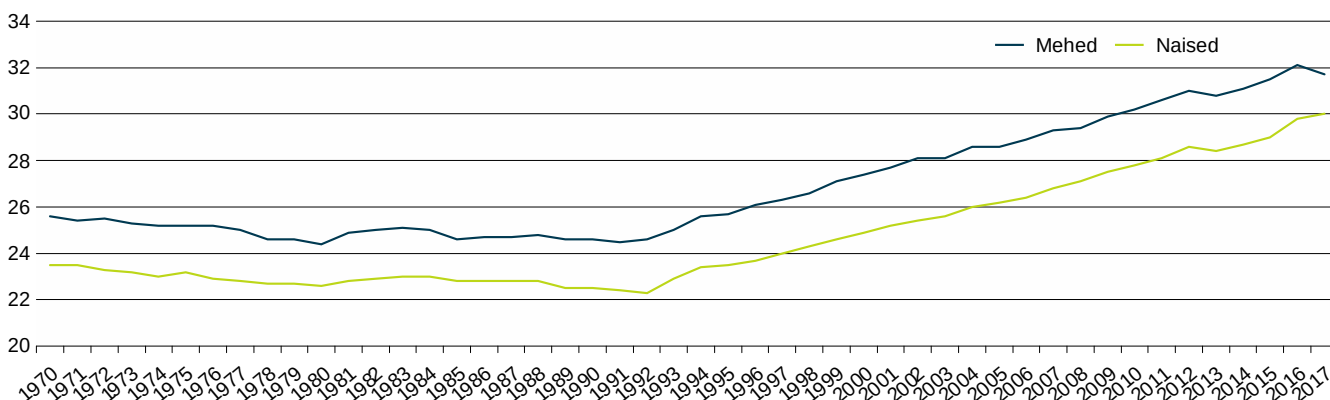
Lahutuste hulk hakkas kasvama natuke enne 1970. aastaid, kui kehtestati uus abielu- ja perekonnakoodeks, mis lihtsustas oluliselt lahutamist (Ainsaar 1997). Lahutusse on Eestis teiste Euroopa riikidega võrreldes suhtunud tolerantsemalt ja seda ei mõistatud hukka ka nõukogude ajal (Tiit 2000). Näiteks 1970. aastal lahutati 4379 abielu, sealt edasi aga hakkas lahutuste hulk üha suurenema. Beck ja Beck-Gernsheim (2002) toovad välja, et 20. sajandi teisel poolel hakkas nõrgenema institutsioonil põhinev abielu, mis rõhutas kindlate sotsiaalsete normide ja reeglite järgimist. Samuti oli institutsioonil põhinev abielu juba omaks võtnud palju partnerlusel põhineva abielu tunnuseid. Seega oli suhtes üha tähtsam partnerite kiindumus. Edaspidi muutusid abielud järjest individualistlikumaks ehk abielu õnnelikkust hakati hindama selle järgi, mida see andis juurde inimese enesearengule ja kas rahuldas partnerite kõige sügavamaid psühholoogilisi vajadusi. See omakorda tõi kaasa lahutuste sagenemise.

Abieludes toimus individualiseerumine üheksakümnendate keskpaigas, kui ühtlasi suurenes ka lahutuste hulk. Üldiselt jäi üheksakümnendatel lahutuste arv natuke alla 6000, kuid 1995. aastal ületas see isegi samal aastal sõlmitud abielude arvu: siis lahutati 7456 abielu. Lahutuste suurt arvu üheksakümnendate keskel saab osaliselt seletada sellega, et sinna aega jäi uute passide vormistamine, mille käigus registreeriti ka eelnenud aastatel lahutatud abielusid (Hansson 2000). Sealt edasi on lahutuste hulk vähenenud ja alates 2006. aastast on see jäänud alla 4000. Aastal 2017 lahutati 3323 abielu. Aja jooksul on lahutuste arv küll vähenenud, kuid vähem on sõlmitud ka abielusid ning rohkem on registreerimata kooselusid.

Peale abielude arvu vähenemise on aja jooksul suurenenud ka abiellumise vanus (joonis 2). Traditsiooniliselt oli abiellumine märk täiskasvanuikka jõudmisest ja pereeluga alustamisest (Amato jt 2009). Abielluti võrdlemisi noorena ja abielus olemine oli võimalus olla osa institutsioonist, mis oli ühtlasi suurem ja tähtsam kui mees ja naine ise (Cherlin 2010). 20. sajandi teisel poolel aga hakkas abiellumise vanus kasvama, samal ajal Eestis see hoopis kahanes. Hansson (2000) toob välja, et selle põhjuseks võib pidada Nõukogude Liidu sisemigratsiooni ja idapoolsetest riikidest pärinevate sisseerännanute teistsugust demograafilist käitumist. Samuti oli piiratud rasedusvastaste vahendite kättesaadavus ja seksuaalkasvatus oli ebapiisav. Abielu aga peeti siiski kõige õigemaks laste kasvatamise vormiks, seega tõi uudis rasedusest enamasti kaasa ka ametliku registreerimise. Samuti olid paljud sotsiaalsed hüved suunatud ainult abielupaaridele. Näiteks olid neil eelised korteri saamisel ja ka töökohtades võeti suunamisel arvesse abikaasa töökohta.

1970. aastal oli esimest korda abiellumisel keskmine vanus meestel 26 aastat ja naistel 24 aastat. 1980. aastal aga oli meeste keskmine vanus esimest korda abiellumisel 24 ja naistel 23 aastat. Alates Eesti iseseisvuse taastamisest hakkas esmasabielu registreerijate vanus Eestis kasvama. Veel 1992. aastal oli see meestel 25 ja naistel 22 aastat, kuid 2000. aastal oli see meestel 27 ja naistel 25. Aastal 2017 oli meeste keskmine vanus esmasabiellumisel 32 ja naistel 30 aastat. Seega saab öelda, et abiellumine on lükkunud kõrgemas vanusesse.

Joonis 2. Vanus esmasabiellumisel, 1970–2017

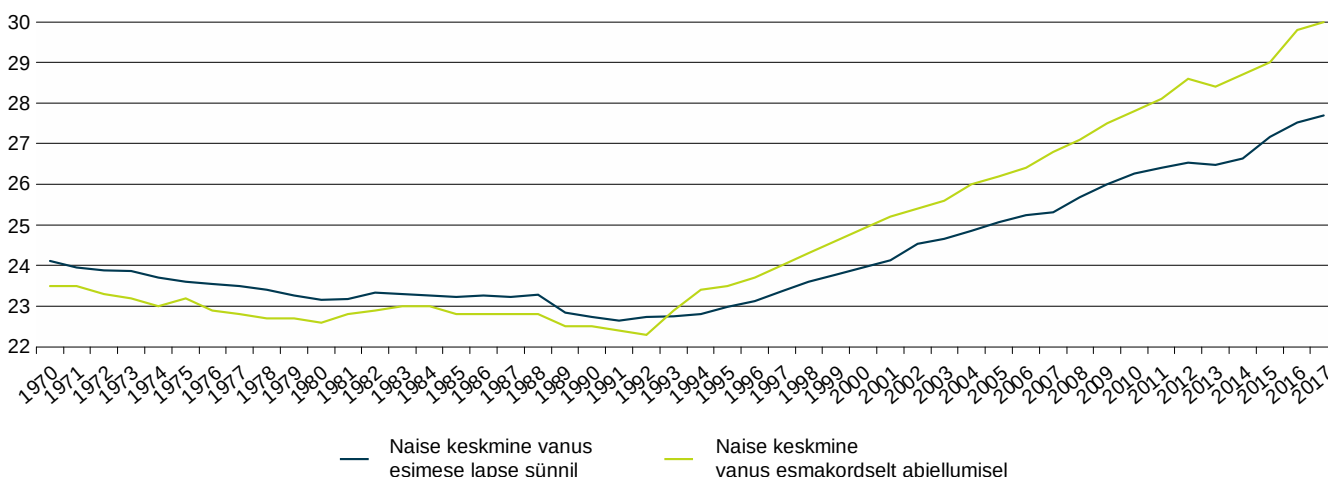

Pereloom sündmuste järjekord on muutunud

Varem oli pereloom võrdlemisi seaduspärane. Kurameerimisele järgnes neli normatiivset elementi: abiellumine, kokku kolimine samal ajal, seksuaalsuhte algus (vähemalt ametlikult abieluväliseid seksuaalsuhteid ei pooldatud) ja umbes aasta pärast lapse sünd (Trost 2010). Niisugune seaduspärasus paistab välja ka, vaadates naiste keskmist vanust esmasabiellumisel ja esimese lapse sünnil (joonis 3). Jooniselt on näha, et kuni 1990. aastate alguseni oli naiste vanus esmasabiellumisel madalam kui esimese lapse sünnil. Seega oli pereloom võrdlemisi ühene ja pereplaneerimisele eelnes enamasti abielu sõlmimine. Aastast 1993 aga see struktuur muutus registreerimata kooselu laiemale leviku tõttu.

Hoiak, et pereelu sobib alustada pärast abiellumist, oli muutumas. Üha rohkem oli paare, kes planeerisid ka lapsi registreerimata kooselus. Alates 1993. aastast on keskmine vanus esimese lapse sünnil olnud madalam kui keskmine vanus esmasabiellumisel. Seega on kadunud abiellumise ja kokku kolimise, abiellumise ja lapse saamise ning abiellumise ja seksuaaleluga alustamise otsesed seosed. Aastaks 2017 oli naise keskmine vanus esimese lapse sünnil 27,7 ja esmasabiellumisel 30 aastat.

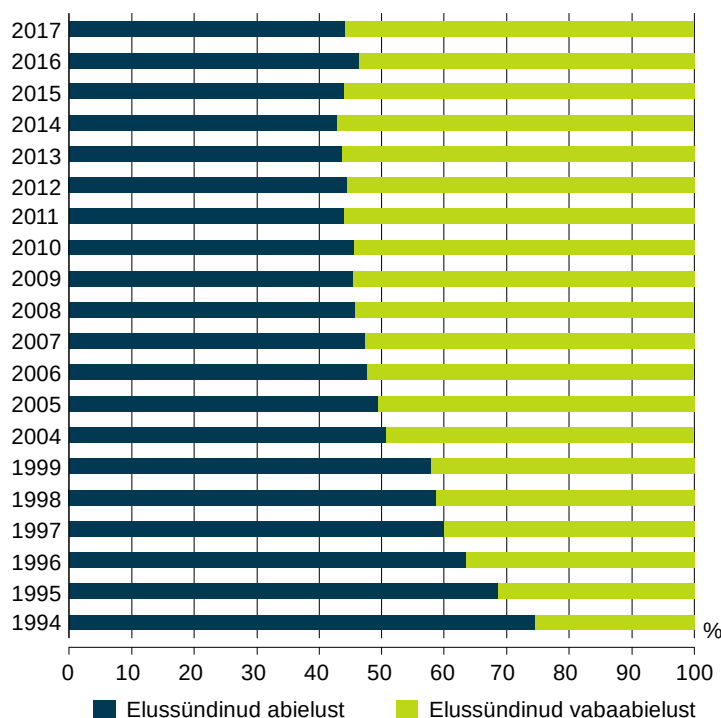
Joonis 3. Naise keskmine vanus esmasabiellumisel ja esimese lapse sünnil, 1970–2017

Muutusi pereloomehoiakutes näitab ka abielust sündinud laste osatähtsuse muutus. Seitsmekümnendatel oli see suur, ulatudes ligi 90%-ni, sealt edasi hakkas abielusündimuse osatähtsus aga vähenema, olles 1990. aastal 73%. Nagu juba eespool märgitud, suurenes 1990. aastate alguses paaride hulk, kes elasid registreerimata kooselus, mis tõi kaasa ka abielusündide kiire vähenemise. Kuni 1990. aastate lõpuni sündis siiski rohkem lapsi abielupaaridele kui vabaabielupaaridele (joonis 4). Alates 2004. aastast aga on sündinud rohkem kui pooled lapsed vabaabielus elavatele vanematele. Lapse saamine vabaabielus aga ei pruugi tähendada, et otsus kooseluvormi kohta on tehtud.

Naiste keskmine vanus esimese lapse sünnil on madalam kui abielu esmaregistreerimisel, seega saab väita, et pigem on muutunud abielu koht inimeste eluteel ning nüüd tuleb see lihtsalt pigem pärast ühise lapse sünni. Lapse saamine vabaabielus paneb paare ühtlasi ka rohkem abiellumisele mõtlema (Raid 2013). Aastal 1992 abiellunud paaridest olid ühised lapsed vaid 12%-l, kuid 2017. aastal olid ühised lapsed juba kolmandikul abiellujatest.

Võib öelda, et tänapäeva pereelu iseloomustab valikute rohkus. Inimesed võivad elada koos suhet registreerimata ja saada selles liidus ka lapse(d), abielluda kunagi hiljem või jäädagi registreerimata koosellu. Järgida võib ka traditsioonilist teed ja abielluda enne laste sünni. Kuigi rohkem lapsi sünnib vabaabielus kui abielus vanematele, kasvab tänapäeval enamik lapsi siiski abielus vanematega perekonnas. Eurostati andmetel kasvas 2017. aastal alaealistest lastest abielus vanematega perekonnas 53%, vabaabielus vanematega 31% ja üksikvanematega 16%. See aga omakorda kinnitab, et pereloomesündmuste järjekord on muutunud. Kuigi paar saab lapse vabaabielus, võib ta kunagi hiljem oma suhte siiski registreerida. Samuti võib juhtuda, et juba loodud perekond võib laguneda ja leitakse uus kaaslane, kellega koos tuleb uuesti langetada pereloometsuseid. Abieludest rohkem kui veerand on olnud kordusabielud juba 1980. aastate esimesest poolest alates.

Joonis 4. Elussündinud abielust ja vabaabielust, 1994–1999 ja 2004–2017^a

Pereloomu muutuste tõlgendused

Uurijad on püüdnud seletada pereloomu muutusi erinevate teooriate abil. Beck ja Beck-Gernsheim (2002) kirjeldavad seda individualiseerumise kaudu. Individualiseerumine on ajalooline protsess, mis oluliselt muudab inimeste traditsioonilist elurütmi ja seab selle kahtluse alla. Varem põhines pereelu traditsioonidel ja reeglitel, individualiseerumise käigus aga on inimesed sunnitud rohkem kui kunagi varem ise planeerima oma eluteed ning ühtlasi võtma selle eest ka vastutuse. Varem järgiti traditsiooniliselt pigem ühesugust pereloomumudelit, kuid nüüd on rohkelt valikuvõimalusi. Kõik see on ühtlasi muutnud peresidemed hapramaks ja ka piirid pere ümber hägusamaks. Enam pole üheselt selge, kes kuulub perekonda, sest enam ei kehti traditsioonilised definitsioonid, mis määravad peresideme (abielu ja sugulussidemed). See aga tähendab, et perekonna moodustamise mõõdupuuks muutuvad üha enam isiklikud suhted ja eelistused. Isegi lastel, kes kasvavad üles samas leibkonnas, võib olla erinev arusaam oma perekonnast. See aga toob peresuhtesse teatava volavuse ja ebakindluse. Seega tuleb peresuhte hoidmisele pühendada rohkem aega, sest midagi ei saa võtta iseenesestmõistetavalt. Ühtlasi seostatakse seda kõike sündimuse vähenemise, abiellumise ja lapse saamise edasilükkamise, vaba kooselu leviku ning suurema lahutuste hulgaga (Thorton ja Young-Marco 2001).

Goldscheider jt (2015) kirjeldavad muutusi pereloomes sugupoolte revolutsiooni kaudu, jagades selle kaheks osaks. Esimeses osas, mis leidis aset 20. sajandi teisel poolel, nõrgenesid peresidemed, sest naistel oli justkui topeltkoormus seetõttu, et nad töötasid väljaspool kodu, kandes samal ajal hoolt ka laste ja kodu eest. Suure koormuse tõttu lükkasid nad edasi selliseid olulisi perega seotud kohustusi nagu abielu ja lapsevanemaks olemine. Tulemus aga on väiksem sündimus. Sugupoolte revolutsiooni teises osas aga kaasatakse mehi rohkem, nende panus suureneb nii laste kui ka koduga seotud kohustuste jagamisel, eriti kui neil on võrdsusele suunatud hoiakud soorollidega seoses. Goldscheider jt (2015) toovad välja, et sugupoolte revolutsiooni tõttu on muutunud hõivatus ühiskonnas ja kodus, seega võib tekkida uus tasakaal, mis põhineb mehe ja naise võrdsel suhtel, samuti suuremal pühendumisel oma suhtele ja meeste suuremal pühendumisel lastele. Ka paljud uuringud on kinnitanud, et võrdsusele suunatud paarisuhe võib suurendada soovi saada rohkem lapsi (nt Kaufman 2000; Miettinen, Basten, Rotkirch 2011; Mills 2010).

Individualiseerumine püüab rohkem selgitada pereloomu muutumise aluseid, sugupoolte revolutsioon aga pakub välja ka selle, kuidas leida uus tasakaal ning tagada turvalisus nii paari- kui ka peresuhtes. Kindel aga on, et pered, kus lapsed praegu kasvavad, on palju mitmekesisemad kui aastakümneid tagasi. Abielul põhinev perekond jääb kindlasti püsima, kuid tee, kuidas selleni jõutakse, võib paaridel erineda. Peale abielul põhineva perekonna on tekkinud ka palju teistsuguste partnerlusvormidega peresid, samuti on muutunud peresuhte stabiilsus.

Kokkuvõte

Artikkel käsitleb muutusi pereloomes. Varem sai pereloomumudelit võrdlemisi üheselt kirjeldada: kõigepealt abielluti, siis saadi laps(ed). See aga on individualiseerumise tõttu asendunud rohkete valikuvõimalustega. Traditsioonilisel abielul põhineva pere asemel valitseb perekonnatüüpide mitmekesisus. 20. sajandi teisel poolel hakkas levima uus kooseluvorm:

^a Aastail 2000–2003 muutis Statistikaamet vabaabielust sündide arvestamist ja selle aja sünid vabaabielust on alahinnatud, seetõttu on kõnealune vahemik ka jooniselt ning analüüsist välja jäetud.

registreerimata kooselu. Esialgu oli tegemist uuendusliku nähtusega, kuid aja jooksul muutus see populaarseks. Seetõttu aga on vähenenud paaride hulk, kes abielluvad, sest vabaabieliu on igapäevaelus muutunud abieluga väga sarnaseks. Samuti on lapse saamine ja abiellumine nihkunud kõrgemasse vanusesse.

Registreerimata kooselu leviku tõttu on muutunud ka peresündmuste järjekord. Naise vanus esmasabiellumisel oli 1990. aastate algusesni madalam kui esimese lapse sünnil. 1990. aastate esimesel poolel aga olukord muutus ja naised olid esimese lapse sündimisel nooremad kui esmasabiellumisel. Alates 2004. aastast on rohkem lapsi sündinud vabaabieliu vanematele kui abielu vanematele. Ei saa aga öelda, et paarid, kes on saanud lapse registreerimata kooselus, oleks varem langetanud otsuse kooseluvormi kohta. Nimelt on suurenenud abiellujate osatähtsus, kes juba kasvatavad koos ühiseid lapsi.

Võib öelda, et abielu koht inimeste eluteel on muutunud. Varem abielluti enne lapse sündi, kuid tänapäeval tehakse seda tihti hoopis hiljem. Võib ka juhtuda, et juba loodud perekond laguneb ja leitakse uus kaaslane, kellega koos tuleb uuesti langetada pereloomeotsuseid. Seega ei saa perekonda enam üheselt määratleda ja peresuhted on muutunud palju mitmekesisemaks ning ühtlasi hapramaks. Lapsed kasvavad praegu palju eripalgelisemates peredes kui kunagi varem, sest erinevaid perekonnatüüpe ja partnerlusvorme on rohkem.

Allikad

Ainsaar, M. (1997). Eesti rahvastik Taani hindamisraamatust tänapäevani. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Amato, P. R., Booth, A., Johnson, D. R., Rogers, S. J. (2009). *Alone Together: How Marriage in America Is Changing*. United States of America: Harvard University Press.

Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London: SAGE Publication.

Cherlin, A. J. (2010). *The Marriage – Go- Around*. United States of America: Vintage Books.

Goldscheider, F., Bernhardt, E., Lappegård, T. (2015). The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior. *Population and Development Review*. No. 41: pp. 207–239.

Hansson, L. (2000). Muutuv perekond Eestis ja Euroopas. Eesti inimarengu aruanne. Lk 42–48.

Kasearu, K. (2003). Kooseluvormide eelistused ja kavandatav pereloomeline käitumine. Millist perekonnapolitikat me vajame? Tartu Ülikooli Kirjastus. Lk 75–95.

Kaufman, G. (2000). Do gender roles attitudes matter? Family formation and dissolution among traditional and egalitarian men and women, *Journal of Family Issues*. No. 21: pp. 128–144.

Kennedy, S., Bumpass, L. (2008). Cohabitation and children's living arrangements: new estimates from the United States. *Demographic Research*. No. 19: pp. 1663–1692.

Kiernan, K. (2001). The rise of cohabitation and childbearing outside of marriage in western Europe. *International Journal of Law, Policy and the Family*. No. 15: pp. 1–21.

Kiernan, K. (2004). Redrawing the Boundaries of Marriage. *Journal of Marriage and Family*. No. 66: pp. 980–987.

McGinnis, S. L. (2003). Cohabiting, Dating, and Perceived Costs of Marriage: A Model of Marriage Entry. *Journal of Marriage and Family*. No. 65: pp. 105–116.

Miettinen, A., Basten, S., Rotkirch, A. (2011). Gender equality and fertility intentions revisited: Evidence from Finland. *Demographic Research*. No. 24: pp. 469–496.

Mills, M. (2010). Gender roles, gender (in)equality and fertility: An empirical test of five gender equity indices. *Canadian Studies in Population*. No. 37, pp. 445–474.

Raid, K. (2013). Kuidas meist sai perekond ... Abielupaaride pereloomelised narratiivid. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/31657/raid_kadri.pdf (14.09.2018)

Thornton, A., Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage & Family*. No. 63: pp. 1009–1037.

Thornton, A., Philipov, D. (2009). Sweeping changes in marriage, cohabitation and childbearing in Central and Eastern Europe: New insights from the developmental idealism framework. *European Journal of Population*. No. 25: pp. 123–156.

Tiit, E-M. (2000). Sündimuse dünaamika Eestis. Mõjutused, trend ja prognoos Euroopa rahvastikuprotsesside taustal. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/sundimuse_dunaamika_eestis.pdf (14.09.2018)

Trost, J. (2010). The Social Institution of Marriage. *Journal of Comparative Family Studies*. No. 41: pp. 507–514.

TOIDUKAUPADE JAEMÜÜGIST TARBIJA JA ETTEVÖTJA VAATEVINKLIST

Märt Leesment

Artikkel heidab põgusa pilgu toidukaupade jaemüügile. Teemat käsitletakse kahest vaatenurgast: nõudlus ja pakkumine. Toidukaupade jaemüügi puhul saavad kokku kaks osapoolt – kaupmees ja tarbija – ning on raske ühte teisest olulisemaks pidada. Seetõttu pööratakse artiklis mõlemale tähelepanu. Toidukauplused on tähtsad, tegelikult lausa elutähtsad, sest tänapäevases ühiskonnas on väljaspool kaubandust hangitud toidu osatähtsus küllaltki marginaalseks jäänud.

Kuigi kaubandus (sh toidukaupade kaubandus) on mõtleja ja suhtleja inimesega kaasas käinud juba aastatuhandeid, on siiski tegemist pidevalt areneva nähtusega. Eesti mõistes kaasnesid olulisimad muutused viimastel aastakümnetel riigikorra ja majandussüsteemi vahetusega: toimus põhimõtteline muutus nii kaubanduses, majanduselus kui ka kogu ühiskonnas. Märkimisväärsed muutused toimusid ka pärast seda. Tarbijale torkas silma eelkõige tühjade lettide asendumine suure kaubavalikuga, hiljem ka muutused kaupluste suuruses ja asukohas (linnakeskustes asuvate väikepoodide asemele kerkisid suured super- ja hüpermarketid pigem linnaäärse asukohaga). Viimasel ajal võib üha enam näha mehhaniseerimise, tehnoloogia rakendamise mõju (müük internetis, iseteeninduskassad jne).

Järgnev käsitleb esmalt mõningaid olulisemaid seaduspärasid, mis seostuvad tarbijate toidukulutustega. Vastused küsimustele, kas ja kuidas on need aja jooksul muutunud ning kas sarnane loogika on ka teistes riikides, annab olulise sisendi tulevase olukorra prognoosimiseks.

Kaupmehe seisukohta uurides vaadatakse, kuidas on toidukaupade jaemüügiga tegelevatel ettevõtetel läinud, kuidas suhestuvad näitajad kaubanduse ja kõigi tegevusalade keskmiste näitajatega. Missugune on olukord Euroopaga võrreldes?

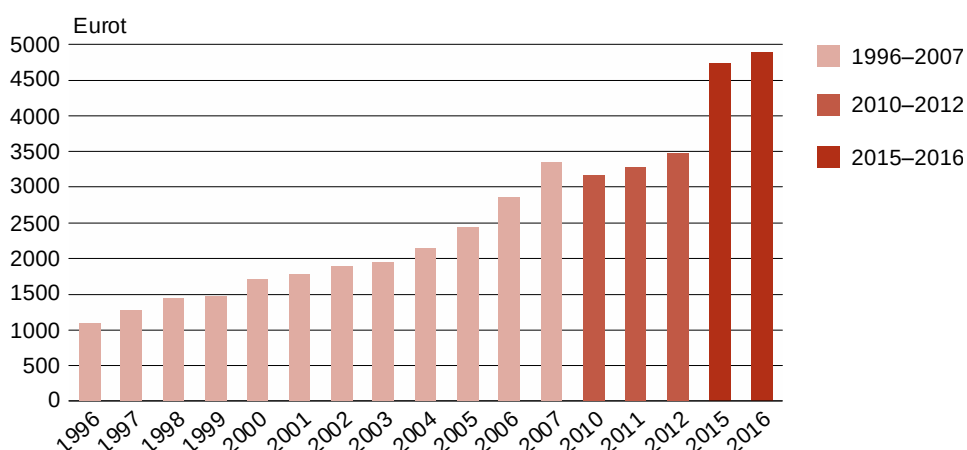
Peale selle peatutakse põgusalt kaupluste füüsilisel iseloomustusel: mis on aja jooksul muutunud ja missugused muutused võiksid toimuda tulevikus.

Toidukaupade tarbimine

Toidukulutused Eestis

Tarbijate elu on vähemalt materiaalses mõttes läinud paremaks. Palgad on suurenenud (2017. aastal tõusis keskmine brutokuupalk võrreldes eelmise aastaga 6,5% ehk 1221 euronit), inflatsioon (mõõdetud tarbijahinnaindeksiga) on püsinud tagasihoidlik ning eestimaalaste reaalsed sissetulekud on suurenenud (reaalpalk suurenes 2017. aastal 3%, varem enamgi – 2016. aastal 6,5% ja 2015. aastal 6,9%). Rohkem raha tähendab aga seda, et on võimalik rohkem kulutada. Leibkonna eelarve uuringust selgub, et leibkonnaliikme keskmised kulutused aastas on kahe kümnendi jooksul mitmekordistunud (joonis 1). Majanduskriis tõi küll mõningase vähenemise ja kriisieelsele (2007) tasemele jõuti alles 2012. aastal, kuid 2015. ja 2016. aasta näitajad olid juba märgatavalt paremad. Täpsustuseks: joonisel olev aegrida pole pidev, sest leibkonna eelarve uuringut pole igal aastal tehtud.

Joonis 1. Leibkonnaliikme keskmised kulutused aastas, 1996–2007, 2010–2012, 2015–2016

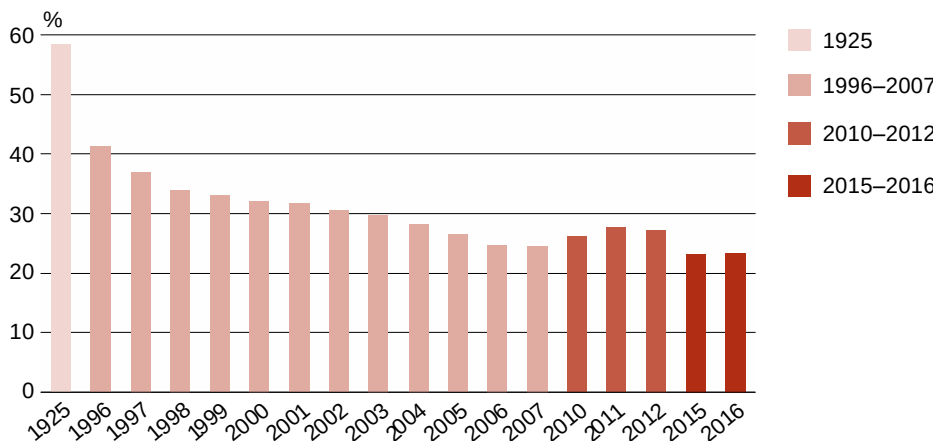
Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonnaliikme kogukulutustes oli 2016. aastal pisut alla veerandi – 23,4%. Pikemat trendi jälgides saab järeldada, et nende kulutuste osatähtsus on vähenenud.

Kõige esimesed enam-vähem arvestatavad andmed eestimaalase leibkonna eelarve kohta pärinevad juba möödunud sajandi esimesest poolest, Eesti Vabariigi algusaastatest. Esimene arvestatav leibkondade eelarve uuring tehti 1925. aastal ja see kandis nime „Eesti tööliselbühdzhet 1925 a.“ ning selle tulemused avaldati 1926. aasta Eesti Statistika Kuukirja märtsinumbris. Kuigi valim oli seal äärmiselt piiratud, kaasatud olid üksnes Tallinna ja Narva töölisleibkonnad ning järelduste tegemisel

tasuks jääda ettevaatlikuks, andis see siiski ligikaudse pildi tollasest olukorrast. Tallinna töölisleibkonnad kulutasid 1925. aastal 58,5% kulutustest „toitlusele“. Täpsustuseks: kuna andmeid ei avaldatud agregeerituna ja Narva valim oli märksa piiratum, siis vaadeldakse üksnes Tallinna näitajaid.

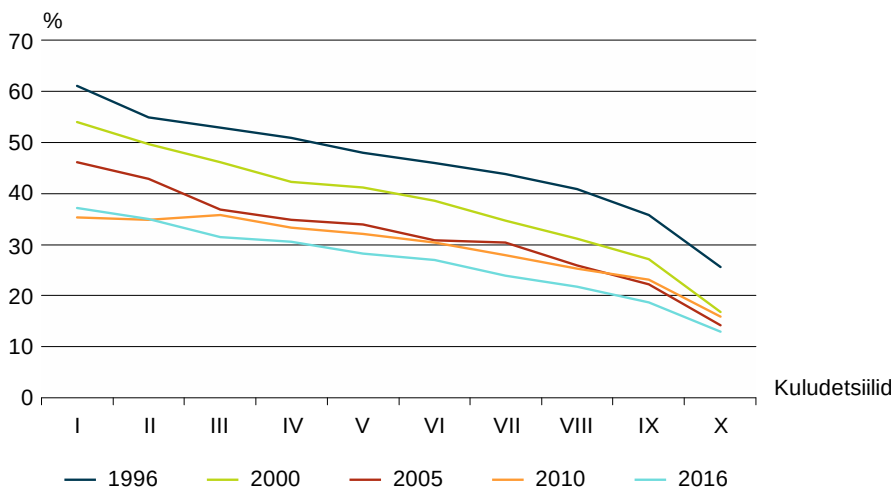
Esimesed praeguse metoodikaga võrreldavad tulemused pärinevad 1996. aastast. Mõned aastad taasiseseisvumist nautinud riigi elanikud loovutasid 41% kulutustest toidule ja alkoholita jookidele. Näitaja vähenes püsivalt ja kahanes 2007. aastaks alla 25% (joonis 2). Järgnenud kahel aastal leibkonna eelarve uuringut ei tehtud, järgmised andmed pärinevad 2010. aastast. Siis oli toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus veidi suurem (26%) ning 2011. aastal veelgi suurem (28%). Tollasesse perioodi jäi ka majanduskriis ja on näha, et buumiaastatel (2006–2007) oli näitaja väike, kriisiaastatel (2010–2011) aga veidi suurem.

Joonis 2. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonna(liikme) kogukulutustes, 1925, 1996–2007, 2010–2012, 2015–2016

Seega kipuvad kogukulutustega võrreldes toidukulutused mõnevõrra vähem muutuma. Üks tähelepanek joonistub välja joonisel 3 – mida jõukam on leibkond, seda väiksem on seal toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus. See seaduspärasus on välja tulnud kõikidel kahe kümnendi aastatel, mil leibkonna eelarve uuringut on tehtud.

Joonis 3. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonnaliikme kogukuludes kuludetsiili^a järgi, 1996, 2000, 2005, 2010, 2016

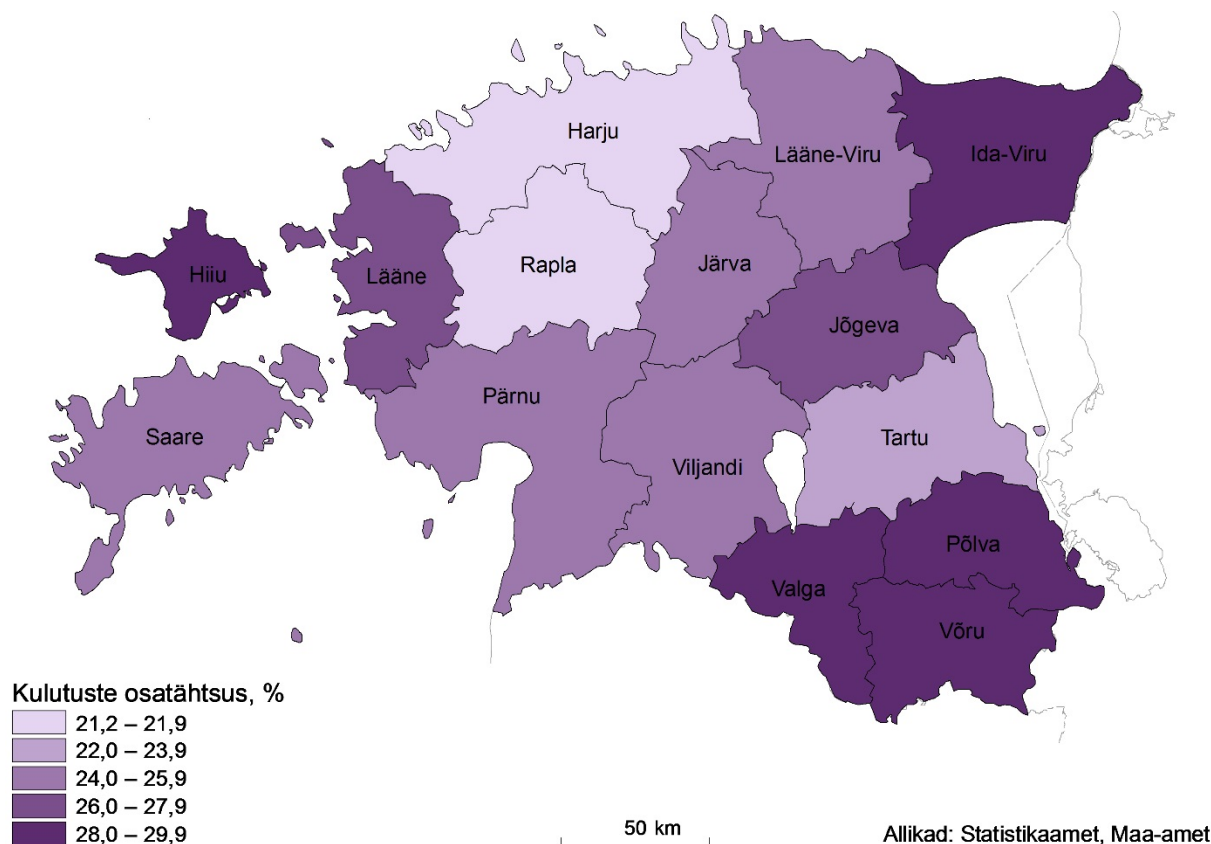
^a Kuludetsiil on leibkondade variatsioonirida, mis on jaotatud kümnesse võrdsesse ossa. Jaotuspunkte nimetatakse detsiilipunktideks ja nendevahelisi variatsioonireaa osi detsiilivahemikeks ehk detsiilideks. Esimesse kuludetsiili kuuluvad leibkonnad, kelle kulutused on väiksemad kui esimene kuludetsiilipunkt, ja kümnenndasse kuludetsiili need, kelle kulutused ületavad üheksanda kuludetsiilipunkti. Seega on äärmised detsiilivahemikud tegelikult lahtised (ühe otspunktiga).

Tegelikult ei ole nähtuses midagi uut, samalaadse tulemuseni jõuti juba esimeses leibkonna eelarvet käsitletud uuringus 1925. aastal. Tollases uuringus viidati Engeli seadusele: „mida väiksemad on leibkonna tulud, seda suurema protsendi kuludest tarvitab leibkond toitluse peale – ja vastupidi“ (Eesti töölisebühdzhet 1926: 31). Tollases ülevaates kirjeldati, et sarnaste tulemusteni jõuti ka teistes riikides.

Järgnev annab ülevaate, missugused on iseärasused toidukulutuste osatähtsuses maakonna tasandil. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus oli väiksem Harju maakonnas (kulutused toidule ja alkoholita jookidele moodustasid 21,2% kogukulutustest). Osatähtsus oli suurim Ida-Virumaal, moodustades 29,6% leibkonnaliikme kogukulutustest.

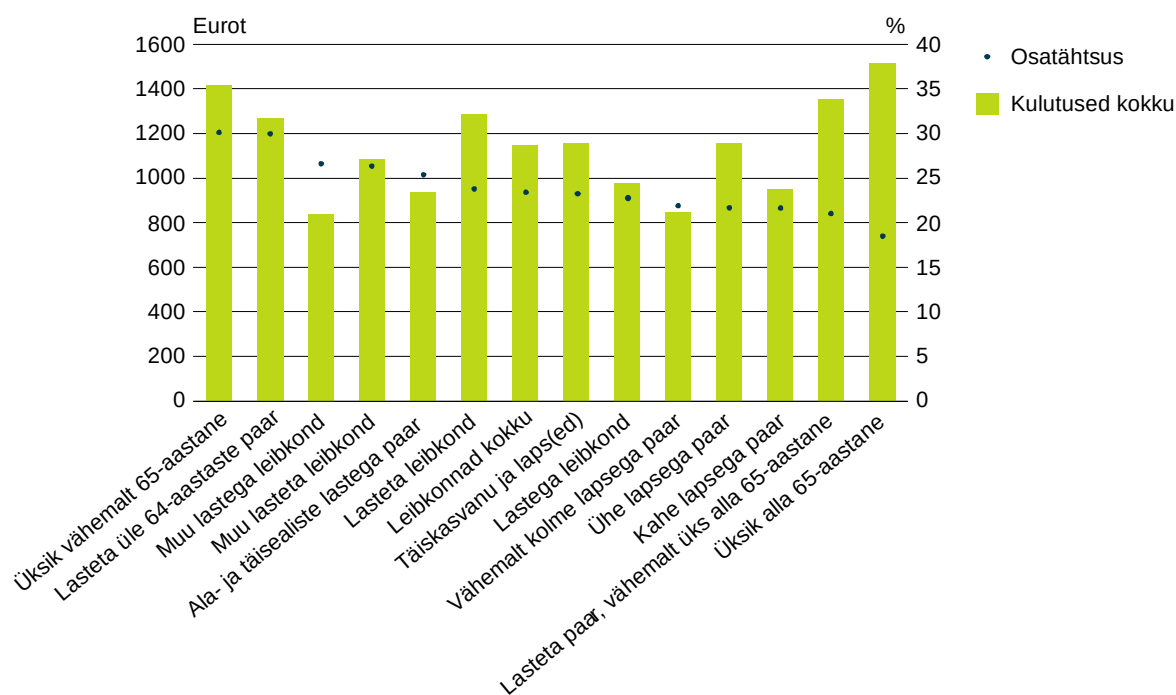
Absoluutarvu järgi olid leibkonnaliikme keskmised kulutused toidule ja alkoholita jookidele 2016. aastal suurimad Hiiu (1310 eurot), väikseimad aga Põlva maakonnas (1018 eurot). Aastate 2016 ning 2010 võrdluses on toidu ja alkoholita jookide kulutuste osatähtsus kasvanud Hiiu, Valga ja Lääne maakonnas, teistes maakondades on see kahanenud.

Kaart 1. Leibkonnaliikme toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus, 2016

Leibkonna tüübi järgi on toidu ja alkoholita jookide kulutuste osatähtsus kogukulutustes suurim vanemaealiste hulgas (joonis 4). 2016. aastal kulutas üksik vähemalt 65-aastane 30,1% ja lasteta üle 64-aastaste paar 30% kulutustest toidule ja alkoholita jookidele. Toidule ja alkoholita jookidele kulutasid vähim üksikud alla 65-aastased (18,5%).

Joonis 4. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavad kulutused ning nende osatähtsus kogukuludes leibkonna tüübi järgi, 2016

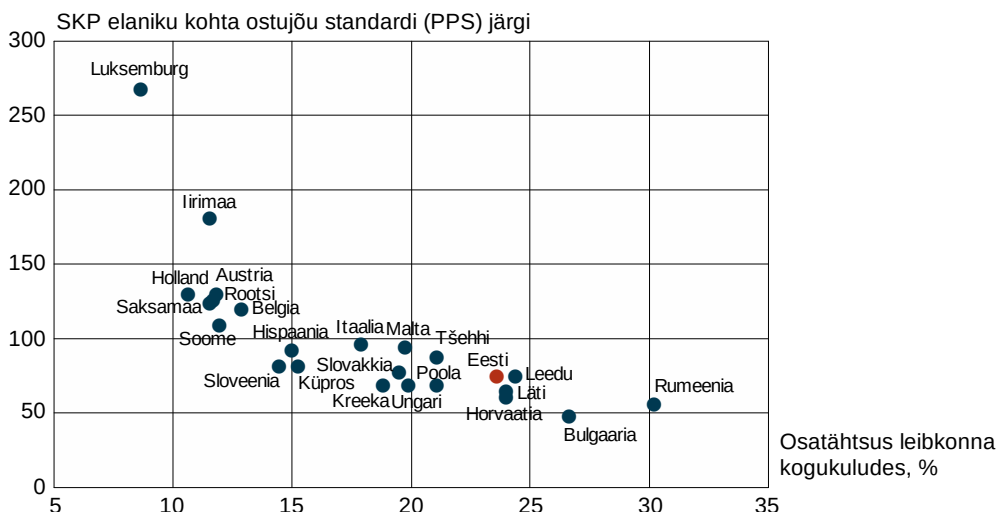

Toidukulutused Euroopa Liidu riikides

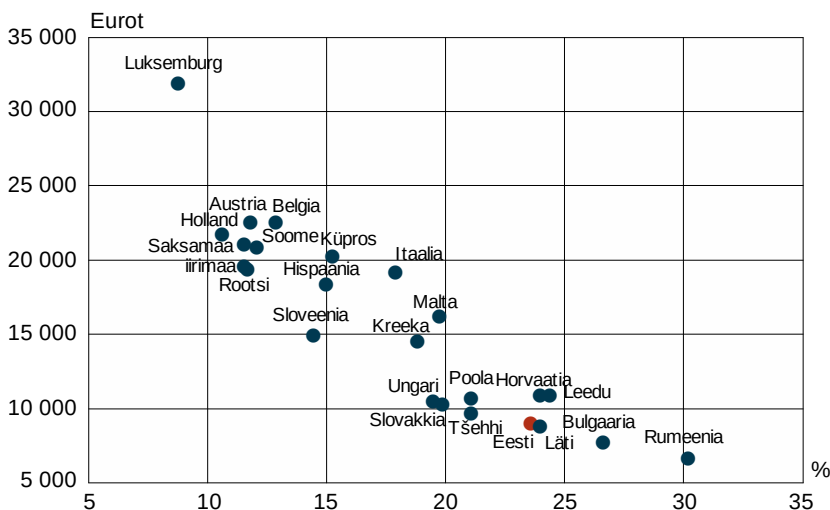
Nähtus, kus jõukuse suurenedes toidukulutuste osatähtsus väheneb, pole iseloomulik ainult Eestile, vaid ka teistele riikidele. Võrdluses teiste Euroopa riikidega on kasutatud leibkonna eelarve uuringu andmeid 2015. aasta kohta. Täpsustuseks: andmed on olemas 24 EL-i riigi kohta.

Olgu jõukus väljendatud SKP taseme või täiskasvanud leibkonnaliikme kulutuste suuruse järgi, tuleb selgelt välja seaduspära, et mida jõukam riik, seda väiksem on toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonna kogukuludes (joonis 5 ja 6). Toidukulutuste osatähtsus varieerub üsna märgatavalt isegi piiratud valikuga riikide hulgas, ulatudes 2015. aastal 8,7%-st Luksemburgis 30,2%-ni Rumeenias. Siiski, riikide toidukulutuste osatähtsustes on toimunud konvergenst. Näiteks Rumeenia leibkonnad kulutasid 1999. aastal keskmiselt 51,9% kulutustest toidule ja alkoholita jookidele. Luksemburgi näitaja oli ka 1999. aastal ainult veidi suurem (10,1%).

Joonis 5. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonna kogukuludes ning SKP elaniku kohta võrreldes EL-i keskmisega ostujõu pariteedi järgi, 2015
(EL-28 = 100)

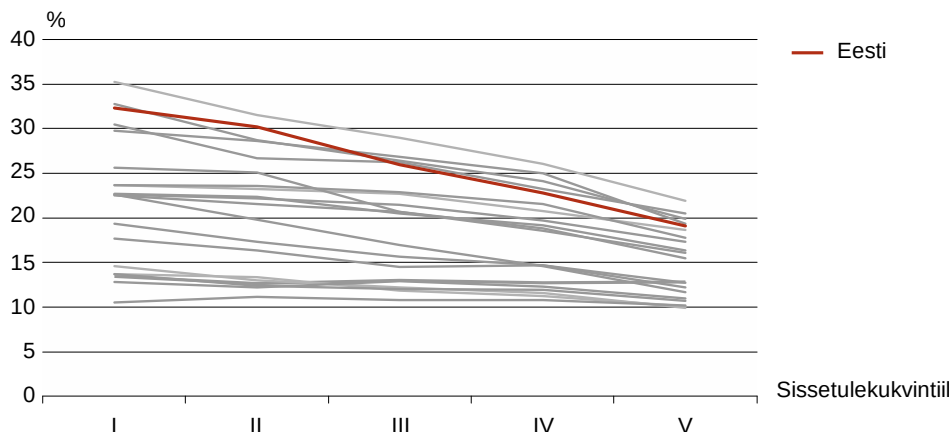
Joonis 6. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonna kogukuludes ning kulutused täiskasvanud leibkonnaliikme kohta ostujõu pariteedi järgi, 2015

Kui uurida toidukulutuste osatähtsusi sissetulekutaseme järgi konkreetses riigis, siis tuleb seaduspära üldjuhul samuti välja (joonis 7, Eesti näitaja on toodud punasega). Kui Eesti andmetes olid kasutusel kuludetsiilid, siis Eurostat avaldab andmeid sissetulekukvintili^a järgi. Mõlemad saab jõukuse taseme näitajana sama edukalt kasutada, sest mida suurem on sissetulek, seda suuremad on ka kulutused. Mida kõrgem sissetulekukvintil, seda väiksem on toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonna kogukuludes. Tuleb aga tõdeda, et seaduspära ilmneb mõningaste mööndustega, sest näiteks Belgia ja Hollandi puhul püsib toidukulutuste osatähtsus sissetulekukvintili järgi sisuliselt samal tasemel. Kipub nii olema, et mida suurem on üldine toidukulutuste osatähtsus riigis, seda suurem on osatähtsuste erinevus sissetulekutasemete vahel.

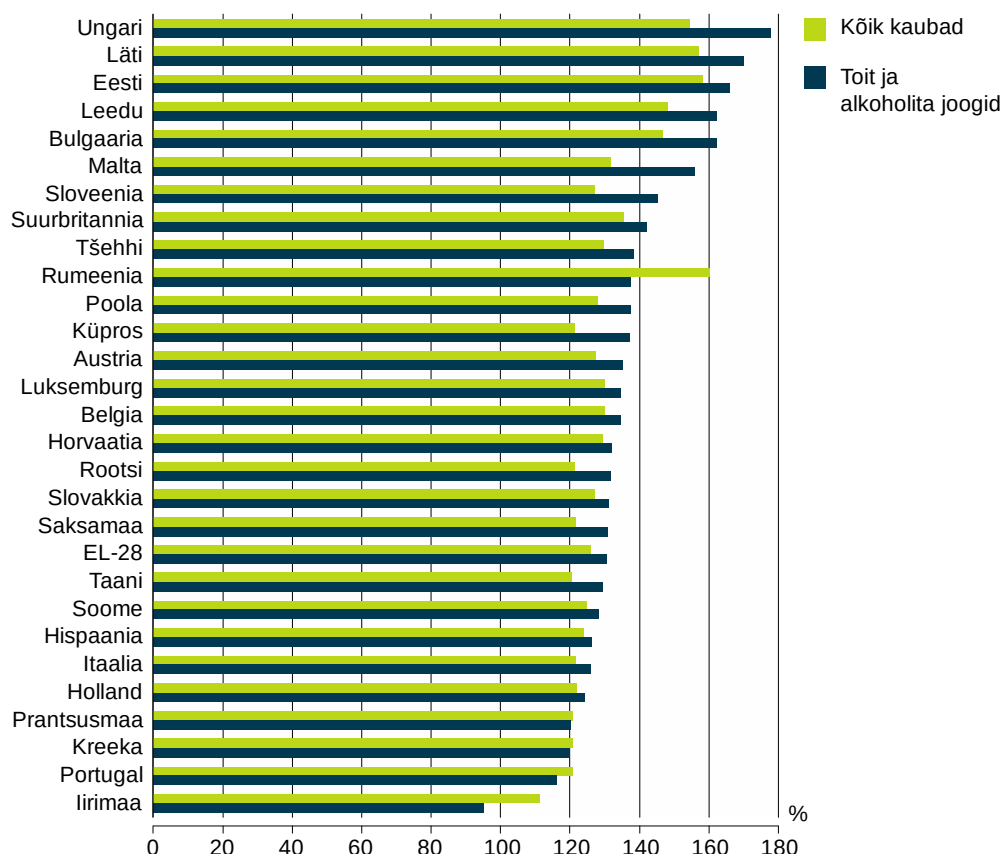
^a Sissetulekukvintil on viiendik aasta ekvivalentnetosissetuleku alusel järjestatud elanikkonnast. Esimesse ehk madalaimasse kvintili kuulub kõige väiksemat ekvivalentnetosissetulekut saav viiendik elanikkonnast, teise järgmine viiendik jne.

Joonis 7. Toidule ja alkoholita jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkonna kogukuludes sissetulekukvintili järgi, 2015

Toidukulutuste kasv ei tähenda mitte üksnes seda, et eestimaalased on hakanud rohkem sööma ja/või suhteliselt kallimaid tooteid ostma, vaid ka seda, et hinnad on tõusnud. Eestis on hinnatõus olnud kiire. Võrreldes 2005. aastaga oli Eestis kõigi kaupade kallinemine kiiruselt teine ning toidu ja alkoholita jookide hindade kallinemine EL-i riikide seas kiiruselt kolmas. (joonis 8). Toidu ja alkoholita jookide kallinemine on olnud suurim Ungaris, üksnes Iirimaa on need odavnenud. Enamikus EL-i riikides on toidu ja alkoholita jookide hindade kallinemine olnud veidi kiirem kui kõigi kaupade hindade kallinemine.

Joonis 8. Kõigi kaupade ja toidukaupade tarbijahinnaindeksi muutus, august^a 2018
(2005 = 100)

^a Suurbritannia puhul juuli 2018.

Võimalikud muutused tarbijaskonnas

Üldjoontes sõltub toiduainete tarbimine kahest faktorist: konkreetse isiku tarbimisest ja tarbijate arvust. Elatustaseme tõusuga konkreetse tarbija rahalised kulutused suurenevad, koguselises mõttes ei pruugi kasv nõnda märkimisväärne olla.

Kuidas võiks muutuda tarbijate arv? Võttes eelduseks, et toitu tarbivad kõik inimesed ja enamik neist hangib seda tavaliselt poest, võib tarbijaskonna muutuse ennustamise aluseks võtta rahvastikuproгноosi. Kirjutamise hetkel kehtiv Statistikaameti Eesti rahvastikuproгноos koostati 2014. aastal ning kuigi vahepeal on toimunud muudatusi nii võimalikke trende mõjutavate

tegurite hulgas kui ka metoodikas, ei ole alust arvata, et üldised arengusuunad pikal perioodil muutuksid. Kehtiva rahvastikuproгноosi (mis on koostatud 2040. aastani) alusel koostatud võimalikest stsenaariumidest (Krusell jt 2015) ei näinud ka kõige positiivsemad (nii sündimus kui ka ränne suurenevad) pikas plaanis ette rahvastiku märgatavat kasvu.

Veelgi pikem prognoos (mis on koostatud 21. sajandi kohta) on pakutud 2016/2017. aasta Eesti inimarengu aruandes (Sakkeus jt 2017). Üksnes kõige positiivsem seal kirjeldatud stsenaariumidest ennustab, et selle sajandi lõpuks (tuginedes 2015. aasta andmetele) on Eesti rahvaarv 1,4 miljonit. Samas tööealiste (20–64-aastased, kes on ka ostujõulisemad tarbijad) 2015. aasta arvuni jõudmist sajandi lõpuks ei näe ette ükski stsenaarium.

Seega ei näe isegi kõige optimistlikumad ootused ette seda, et eestimaalaste arv võiks pikas plaanis märgatavalt suureneda. Pigem jääb meid vähemaks. Teisisõnu, toidukaupade tarbijaid jääb vähemaks, mistõttu konkreetse isiku tähtsus muutub kaupmehele olulisemaks. Võitlus tarbija pärast suureneb. Kuidas tarbijaid tabatakse, sellele siin artiklis ei keskenduta, küll aga on autor ühte võtet varasemalt uurinud (Leesment 2017). On tõenäoline, et tarbijate kohta koguneb üha enam teavet ja selle kasutamine intensiivistub (hoolimata andmekaitsega seotud kitsendustest).

Ettevõtete tegevus

Toidukaupade jaemüük

Et rahuldada nõudlust, on tarvis ka pakkuda ja seetõttu käsitleb järgnev kaupmeeste tegevust. Eesti jaekaubandus-ettevõtetes müüdi 2016. aastal toidukaupu ligikaudu 2,27 miljardi euro väärtuses, sellest toiduaineid 1,66 miljardi eest. Kuigi artiklis peetakse toidukaupade all silmas eelkõige toiduaineid, on konkreetsel juhul (jaemüügi numbrites) toidukaupade hulka arvestatud ka alkoholjookid ning tubakatooted, mida müüdi 0,61 miljardi eest. 87% toidukaupade jaemüügist (sh 89% toiduainete ja 82% alkoholjookide ja tubakatoodete jaemüügist) toimus tegevusalal G4711 – jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid) tegutsevates ettevõtetes. Toidukaupu müüdi veel tegevusalade G472 (toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes), G473 (mootorikütuse jaemüük), G4719 (jaemüük muudes spetsialiseerimata kauplustes) ja G478 (jaemüük kioskites ja turgudel) ettevõtetes. Toidukaupade jaemüük teistel tegevusaladel jäi marginaalseks. Tegevusaladest on toidukaupade jaemüük keskmisest tunduvalt kiiremini suurenenud (2015. vs. 2006.) mootorikütuse jaemüügi ja kioskite ning turgude tegevusalal.

Arvestades, et üks tegevusala domineerib selgelt, keskendubki järgnev kõige olulisemale tegevusalale – G4711 ehk jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid). Muuhulgas kuuluvad sinna ka ettevõtted, kes opereerivad super- ja hüpermarketite kettidega. Selleks, et vältida lohisevat sõnakasutust, nimetatakse tegevusala edaspidi G4711-ks.

2016. aastal tegutses Eestis 422 ettevõtet tegevusalal G4711. Kümnendi jooksul toimunud ettevõtete arvu muutus on olnud aga selgelt erinev kõigi tegevusalade keskmisest. Kui tegevusalade keskmine ettevõtete arv on aastatel 2006–2016 suurenenud 1,7 korda ja jaekaubandusettevõtete arv on kasvanud ligikaudu poolteist korda, siis tegevusalas G4711 tegutsevate ettevõtete arv on vähenenud kaks korda. Vähenemine oli suurim kriisi ajal – aastal 2010 oli selle tegevusala ettevõtteid 184 võrra vähem kui aasta varem. Paljud väikesed tegijad ei suutnud enam hakkama saada ja olid sunnitud tegutsemise lõpetama, peale selle liitusid paljud parema hakkamasaamise pärast mõne kaupluseketiga. Samuti muutus tõenäoliselt ka mõne ettevõtte tegevusala, sest 2010. aastal suurenes näiteks tegevusalal G472 registreeritud ettevõtete arv.

Valdav osa tegevusalal G4711 tegutsevatest ettevõtetest on mikroettevõtted ehk vähem kui 10 hõivatuga (joonis 9). 2016. aastal oli nende osatähtsus 81% kõigist tegevusalal tegutsenud majanduslikult aktiivsetest ettevõtetest. Samas on mikroettevõtete osatähtsus aastate jooksul veidi vähenenud: näiteks 2012. aastal ulatus osatähtsus ligi 84%-ni. Loodava rahalise väärtuse seisukohalt on mikroettevõtete tähtsus küllaltki marginaalne. 2016. aastal moodustasid nii mikroettevõtetes loodud müügitulu kui ka lisandväärtus üksnes 2,5% kogu tegevusalal loodust. Võrreldes eelnenud aastatega on osatähtsus vähenenud.

The chart displays three data series from 2008 to 2016:

- Ettevõtte arv, %** (Number of events, %): Represented by blue bars. The values are approximately 82.9% in 2008, 83.3% in 2009, 82.0% in 2010, 83.5% in 2011, 83.6% in 2012, 83.0% in 2013, 82.5% in 2014, 81.1% in 2015, and 81.3% in 2016.
- Müügitulu, %** (Turnover, %): Represented by a red line. The values are approximately 4.5% in 2008, 4.4% in 2009, 2.9% in 2010, 3.6% in 2011, 3.3% in 2012, 3.7% in 2013, 3.2% in 2014, 2.7% in 2015, and 2.6% in 2016.
- Lisandväärtus, %** (Added value, %): Represented by a green line. The values are approximately 3.9% in 2008, 3.8% in 2009, 2.2% in 2010, 2.7% in 2011, 2.5% in 2012, 3.0% in 2013, 2.7% in 2014, 2.5% in 2015, and 2.4% in 2016.

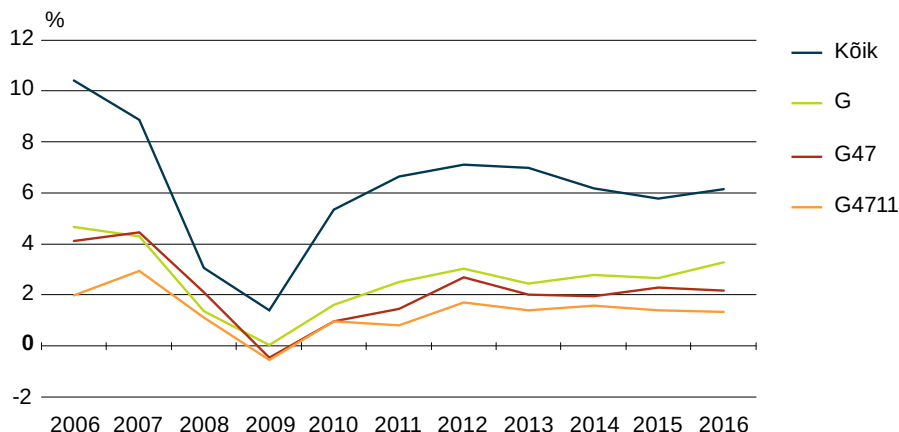
Vaade	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ettevõtte arv, %	82.9	83.3	82.0	83.5	83.6	83.0	82.5	81.1	81.3
Müügitulu, %	4.5	4.4	2.9	3.6	3.3	3.7	3.2	2.7	2.6
Lisandväärtus, %	3.9	3.8	2.2	2.7	2.5	3.0	2.7	2.5	2.4

Toidukaupade jaemüügi seisukohast kõige olulisemal tegevusalal (G4711) loodi 2016. aastal müügitulu ligi 2,4 miljardi euro väärtuses – poolteist korda rohkem kui 2006. aastal (joonis 10). Tegevusala G4711 müügitulu osatähtsus jaekaubanduses oli 2016. aastal samal tasemel kui kümme aastat varem (2016. aastal 37%). Siiski, vahepeal on mõningane kõikumine toimunud – majandusbuumi ajal osatähtsus suurenes ja kriisi ajal vähenes. Pärast kriisi on see aga suhteliselt stabiilne olnud.

Vaadeaasta	Müügitulu (%)	Osatähtsus jaekaubanduses (miljonit eurot)
2006	31	1750
2007	37	1750
2008	41	1850
2009	38	2200
2010	38	2000
2011	41	2000
2012	40	1750
2013	42	1750
2014	45	1800
2015	46	1800
2016	47	1800

Hõivatu kohta loodavad kasumid on toidukaupade jaekaubanduses üsna väikesed. See väljendub ka rentaablusnäitajates, mis on ka kogu kaubanduses püsinud tegevusalade keskmisest madalamal. Müügitulu puhasrentaablus ehk kasumi/kahjumi ja müügitulu suhe, mis sisuliselt näitab, mitu senti puhaskasumit ühe müügitulu euro kohta teeniti, on toidu jaemüügile keskendunud ettevõtete seas hulgi- ja jaekaubanduse keskmisest näitajast veelgi madalam: kõigi tegevusalade keskmine müügitulu puhasrentaablus oli 2016. aastal 6,2%, tegevusala G4711 näitaja aga 1,3% (joonis 11). Seega on toidu jaemüügiga tegelevad ettevõtted tegutsenud suhteliselt vähekasumlikult. Jaekaubanduse tegevusalade negatiivsed väärtused 2009. aastal näitavad, et valdkondades teeniti keskmiselt kahjumit.

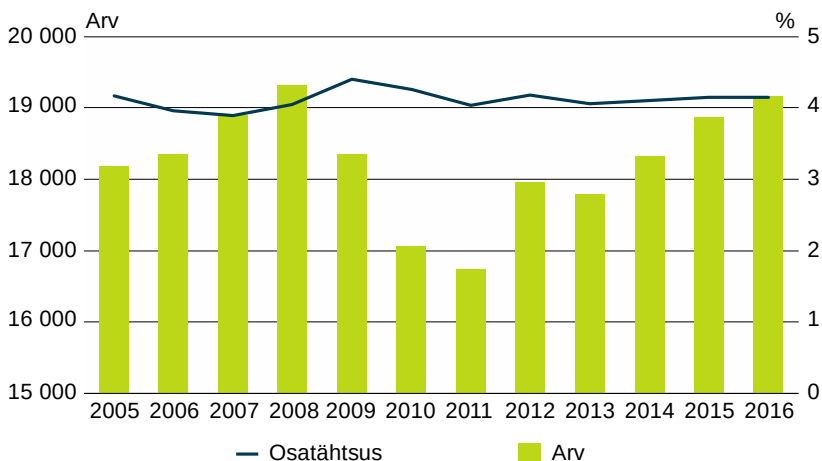
Joonis 11. Tegevusalade keskmise (kõik), kaubanduse (G), jaekaubanduse (G47) ning tegevusala G4711 müügitulu puhasrentaablus, 2006–2016

Kui töökulude tootlikkus (mis näitab lisandväärtuse ja töökulude suhet) on kaubanduses püsinud kokku enam-vähem samal tasemel kui tegevusalade keskmine, siis jaekaubanduse, eriti veel toidu jaemüügiga otsesemalt seotud tegevusalade näitajad on madalamad. Kriisijärgsetel aastatel on töökulude tootlikkus olnud kerges langustrendis ja palgasurvet silmas pidades teeb see olukorra keeruliseks.

Hõivatute arv on tegevusalal G4711 viimastel aastatel suurenenud (joonis 12). 2016. aastal tegutses tegevusalal 19 175 tööga hõivatud isikut, viimati oli näitaja nii suur (kuigi ainult veidi) 2008. aastal. Kümneni jooksul on tegevusalal G4711 hõivatud isikute arv üsna märgatavalt kõikunud ning järginud sarnast rada, mis teised majandusnäitajad – majandusbuumi ajal suurenes, kriisi ajal vähenes ning pärast kriisi jälle suurenes. Teiste tegevusaladega võrreldes ei ole tegevusala G4711 hõivatute arvus midagi väga erinevat olnud, majanduskriisi ajal vähenes hõive ka mujal. Siiski torkab silma, et tegevusala G4711 hõivet mõjutas kriis veidi hiljem kui kõigi tegevusalade keskmist. Teisisõnu oli tegevusalade keskmise hõivatute arvu vähenemine 2009. aastal veidi suurem. Kriisijärgsetel aastatel on tegevusalal G4711 hõivatute osatähtsus olnud üsna stabiilne.

Joonis 12. Tegevusalal G4711 hõivatute arv ja osatähtsus kõigis hõivatutes, 2005–2016

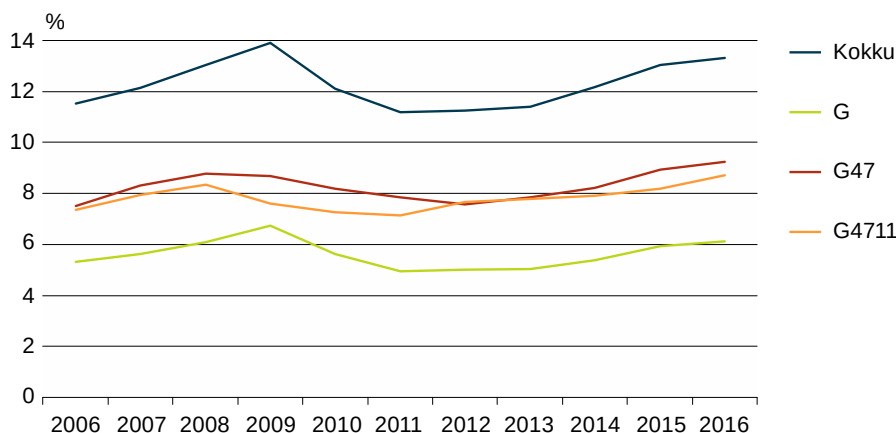
Üha enam kõneldakse automatiseerimisest ja nähtus puudutab ka toidukaupade jaemüüki. Üks selgemaid ilminguid on iseteeninduskassad. Need on juba mõnda aega kasutusel olnud, saanud isegi normaalsuseks. Meedias väidetakse, et iseteeninduskassas tasub ostude eest keskmiselt veerand kuni kolmandik kaupluse külastajatest (Pärli 2018). Hoolimata sellest ei olnud vähemalt 2016. aastani hõivatute arv ja osatähtsus vähenenud: robotid ei ole selles valdkonnas veel töökohti ära võtnud.

Kui kõigis tegevusalades keskmiselt tegutses 2016. aastal tööga hõivatud isikutest vähemalt 20 hõivatuga ettevõttes 57%, siis tegevusalal G4711 oli näitaja 93%. Erinevalt tegevusalade keskmisest on näitaja eelnend aastatega võrreldes suurenenud, 2008. aastal oli osatähtsus 87%.

Hõivatutest rääkides ei saa tähelepanuta jätta ka palka. Keskmine brutokuupalk Eestis oli 2017. aastal 1221 eurot, hulgi- ja jaekaubanduses 1105 eurot, konkreetselt jaekaubanduses aga 907 eurot. Olukorras, kus tööhõive määr tõuseb ja töötuse määr langeb, muutub kaubandusettevõtetele sobiva tööjõu leidmine keerulisemaks. Kuigi kaubanduse keskmine palgatase tegevusalade keskmisele väga märgatavalt alla ei jää, võib erinevus siiski kaasa tuua palgasurve püsijäämise või isegi intensiivistumise. Kõrgemad palgad tähendavad ühelt poolt tarbijate suuremat võimekust osta, teisalt tähendab palgasurve ka kasvavaid tööjõukulusid. Trend on kõigi vaadeldavate tegevusalade puhul sarnane olnud. Majandusbuumi ajal

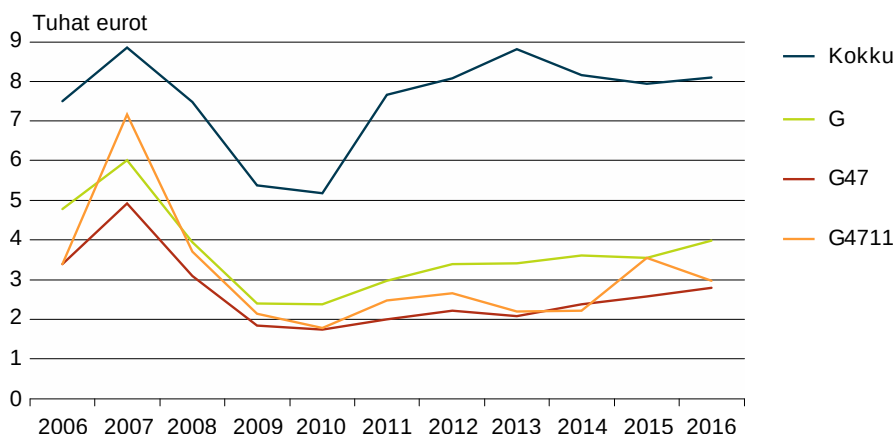
tööjõukulude osatähtsus suurenes, kriisiaastatel vähenes ja pärast kriisi on taas püsivalt suurenenud (joonis 13). 2016. aasta näitajad olid nii jaekaubanduse kui ka G4711 puhul kümnendi kõrgeimad. Tööjõukulude väiksemad osatähtsused kaubanduses on tingitud tegevusala eripärast – kulude all on kajastatud ka müügi eesmärgil ostetud kaubad.

Joonis 13. Tööjõukulude osatähtsus kogukuludes, 2006–2016

Tulemuslikum tegutsemine nõuab sageli investeeringuid. Hõivatu kohta tehakse kaubanduses aga kaks korda vähem investeeringuid kui kõigil tegevusaladel keskmiselt (joonis 14). Teine suhtarv ehk investeerimismäär ehk põhivarainvesteeringute ja lisandväärtuse suhe on kaubanduses pisut madalam olnud kui tegevusaladel keskmiselt. Pärast kriisi on näitajad kõigil vaadeldavatel tegevusaladel suhteliselt stabiilseks jäänud. Aktiivseim investeerimistegevus nii kaubanduses kui ka tegevusaladel kokku toimus vahetult enne majanduskriisi. Iseäranis kõrge oli investeeringute tase tegevusalal G4711 aastal 2007 ja seda tänu märkimisväärselt suurenenud investeeringutele ehitamise ja ehitiste rekonstrueerimise valdkonnas. Tegevusalal G4711 tehtud põhivarainvesteeringute osatähtsus kaubanduses oli 2016. aastal 15,3%. Kuigi näitaja on aastati varieerunud (näiteks aasta varem oli 20,6%), siis kümne aasta plaanis on tase pigem langenud, kuid mitte palju.

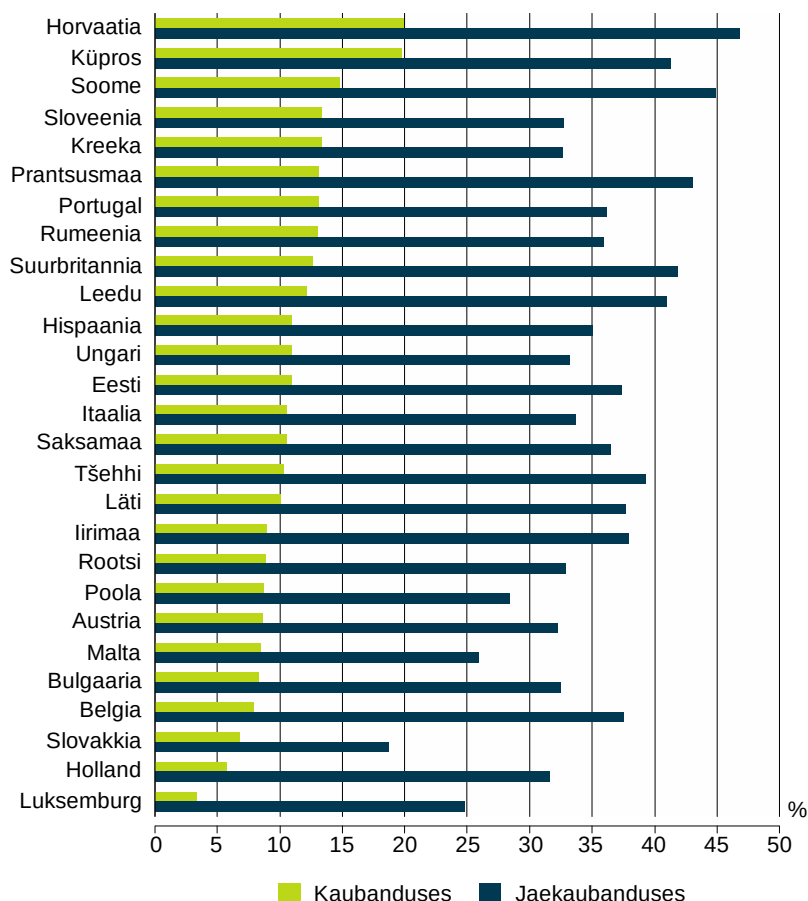
Joonis 14. Tegevusalade investeeringud hõivatu kohta, 2006–2016

Tegevusala G4711 ettevõtted Euroopa Liidu riikides

Kui uurida Eestis tegutsevate ettevõtete majandusnäitajaid, siis võib tekkida õigustatud küsimus, kas ja kuidas erineb üldine pilt ülejäänud Euroopast. Olukorras, kus Saksamaal luuakse tegevusalal G4711 sada korda enam müügitulu kui Eestis (ja mõne väiksema riigi puhul võib erinevus veelgi suurem olla), on otstarbekas paremaks võrreldavuseks vaadata, missugune on tegevusala G4711 müügitulu osatähtsus konkreetse riigi kaubanduses. See ulatub 3%-st Luksemburgis kuni viiendikuni Horvaatias ja Küprosel (joonis 15). Enamiku riikide seas jääb tegevusala G4711 müügitulu osatähtsus kaubanduses 8–13% vahele. Eesti kuulub 11%-ga keskmiste hulka.

Tegevusalal G4711 loodud müügitulu osatähtsus jaekaubanduses loodust jäi kõigis vaatlusalustes riikides alla 50%. Suurima osatähtsusega riikide seas olid Horvaatia (47%) ja Soome (45%), väikseim oli osatähtsus Slovakkias (19%). Eesti osatähtsus (37%) jäi keskmiste hulka.

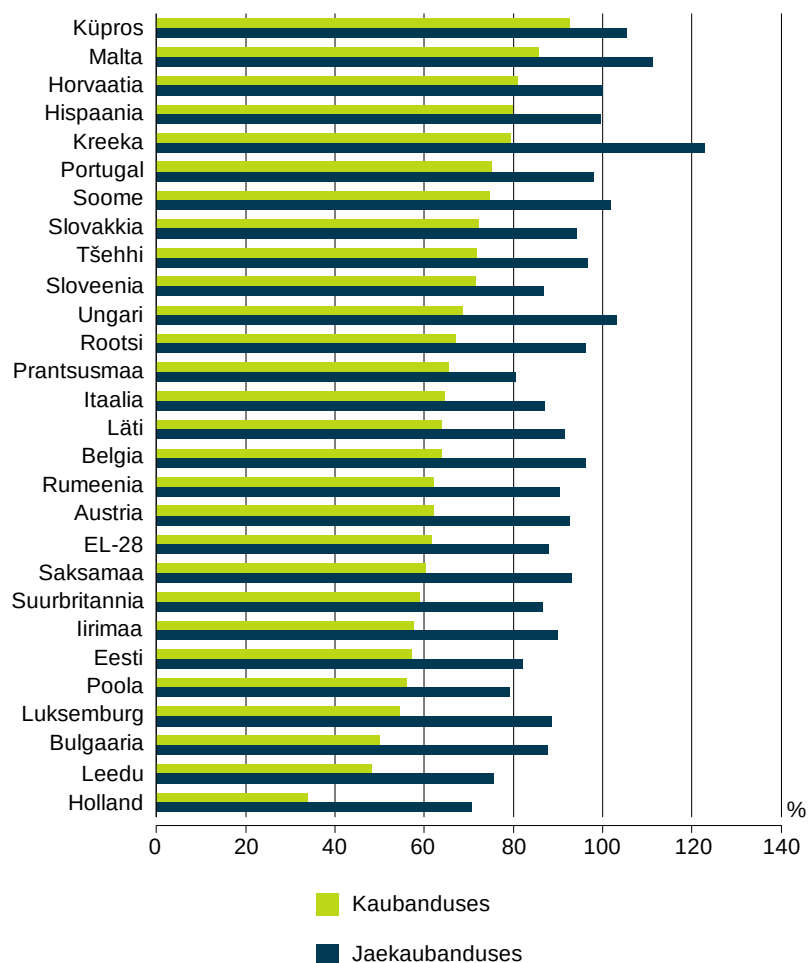
Joonis 15. Tegevusalal G4711 loodud müügitulu osatähtsus kaubanduses ja jaekaubanduses, 2015

Kui võrrelda muutuseid aastatel 2008–2015, siis on tegevusalal G4711 müügitulu enim suurenenud Bulgaarias, kus see on peaaegu kahekordistunud. Eestis toimunud kasv pole olnud midagi erakordset ega ka tagasihoidlikku ehk siis Euroopa riikide võrdluses asub keskel.

Riigid on erinevad, samuti nende majandus ja arengutase. Üldise majandusarengu ja riikidevaheliste erinevuste üle selles artiklis ei juurelda. Siiski väärib tausta mõistmiseks mainimist, et lisandväärtus hõivatu kohta oli 2015. aastal väiksem Bulgaarias (6400 eurot) ning suurim Belgias (54 200 eurot). EL-i keskmine oli 29 000 eurot ning Eesti kuulus 13 400 euroga pingerea alumisse poolde.

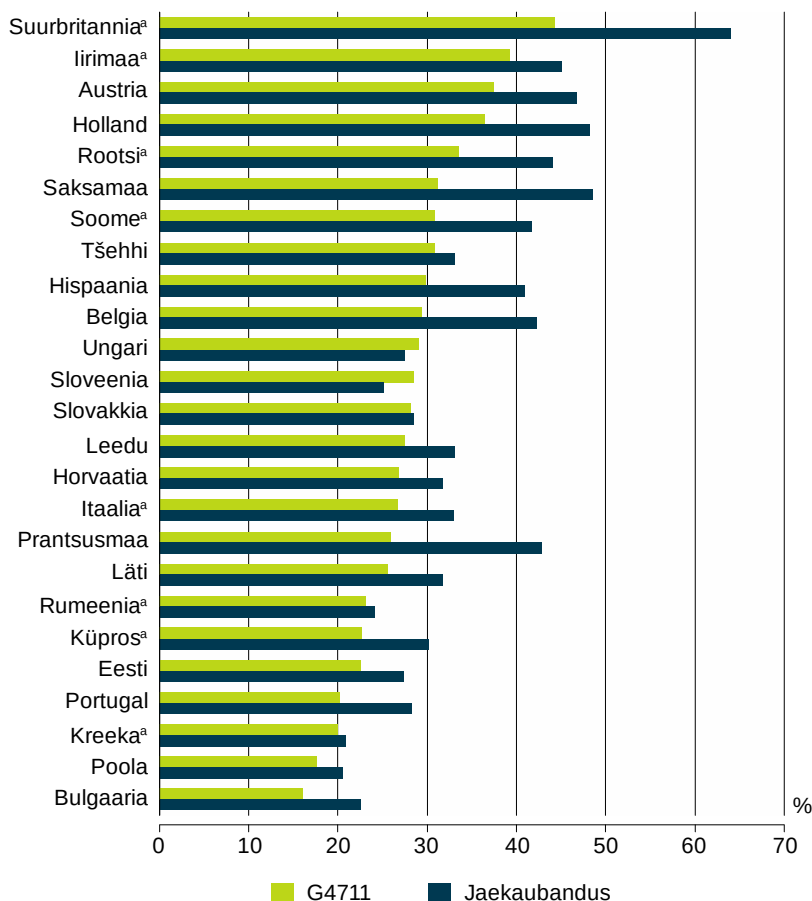
Selleks, et taandada riikidevahelised erinevused ja võrrelda tegevusala G4711 tähtsust kaubanduse kontekstis, võrreldakse tegevusalal G4711 töötaja kohta loodud lisandväärtuse taset vaatlusaluse riigi kaubanduse, aga ja jaekaubanduse näitajaga. Kõigis EL-i riikides jäi 2015. aastal tegevusala G4711 lisandväärtuse tähtsus väiksemaks kaubanduse näitajast (joonis 16). Eesti näitaja osatähtsus kaubanduses (57%) oli pisut väiksem EL-i näitajast (62%).

Joonis 16. Tegevusalal G4711 hõivatu kohta loodud lisandväärtuse osatähtsus kaubanduse ja jaekaubanduse lisandväärtuses hõivatu kohta, 2015

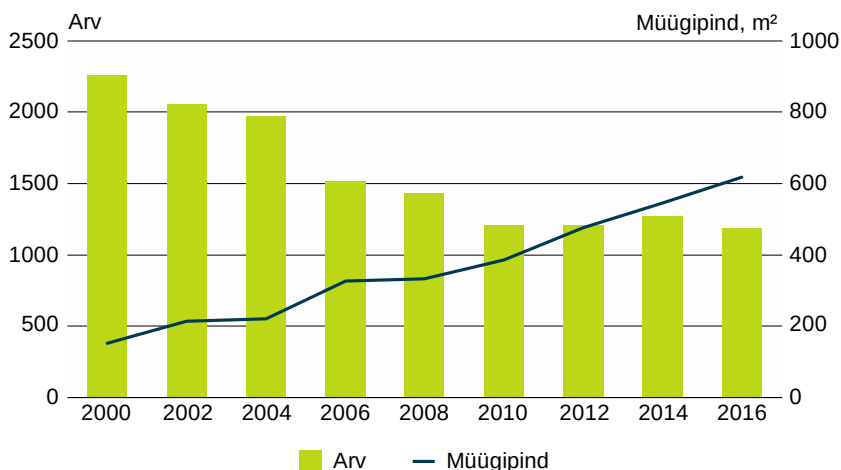
Tegevusala G4711 lisandväärtus hõivatu kohta (tootlikkus) on jaekaubanduse näitajaga veidi võrreldavamal tasandil, kuid jääb enamikus riikides siiski pisut väiksemaks. EL-is moodustas tegevusala G4711 tootlikkus keskmiselt 88% jaekaubanduse näitajast, Eestis oli see 82%. Tegevusala G4711 tootlikkus on Euroopa riikides 2015. aastal võrreldes 2008. aastaga enamjaolt suurenenud. Maltal on see kahekordistunud, ülejäänud riikides on kasv väiksem olnud. Viies riigis on vähenenud, neist enim Kreekas. Ka siin on Eesti kasv keskmiste hulgas.

Kulude katmiseks ja ka kasumi tekitamiseks peavad kaupmehed müüma kaupu ja teenuseid (üldkokkuvõttes) kallimalt kui hangiti. Euroopa riikide puhul on kaubandusliku juurdehindluse leidmiseks jagatud kaupade edasimüümisele saadud kogukasum edasimüümisele ostetud kaupade ja teenuste väärtusega. Kaasatud on EL-i riigid, mille puhul olid andmed olemas, eelistatud olid 2016. aasta andmed, nende puudumisel kasutati 2015. aasta andmeid. Riikide kaubanduslikke juurdehindlusi uurides torkab esmalt silma see, et üldjuhul (välja arvatud Ungari ja Sloveenia puhul) on tegevusalal G4711 kaubanduslik juurdehindlus väiksem kui kogu jaekaubanduses (joonis 17). Tegevusalal G4711 oli juurdehindlus suurim Suurbritannias (44%) ja väikseim Bulgaarias (16%). Eesti näitaja (23%) oli selles võrdluses viimaste seas. Kui tarbijale võib tunduda, et kaupmees võtab liiga palju vaheltkasu, siis tegelikult on mujal juurdehindlus veelgi suurem.

Joonis 17. Kaubanduslik juurdehindlus valitud Euroopa Liidu riikides, 2016 (2015^a)

^a 2015. aasta andmed.

Toidukaupluste füüsiline iseloomustus

Tegevusala G4711 kaupluste iseloom on võrreldes aastatuhande vahetusega muutunud ja eelkõige väljendub see kaupluste keskmises müügi pinnas, mis on aastatel 2000–2016 neljakordistunud. Kaupluste (mitte segi ajada ettevõtetega) arv on vähenenud pea kaks korda – kui 2000. aastal oli neid 2264, siis 2016. aastal 1189 (joonis 18). Aja jooksul on väikseid tegijad turul järk-järgult vähemaks jäänud ning kahanenud on ka kaupluste arv. Kasvanud on aga suuremate jaekettide tähtsus ning sellega on kaasnenud ka suuremad kauplused. Kuigi Statistikaamet otseselt kaupluste formaate (suuruse järgi) ei arvesta, viitavad n-ö super- ja hüpermarketite kasvule teised allikad (Eerme 2018). Enamik Eesti elanikest ostab toidukaupu vähemalt kaks korda nädalas ja peamised ostukohad on suured toidukauplused, kümnendi jooksul on iga päev toitu ostvate inimeste osatähtsus vähenenud (Eesti elanike ... 2016).

Joonis 18. Tegevusala G4711 kaupluste arv ja nende keskmine müügi pind, 2000–2016

Kaupluse keskmine müügipind on aja jooksul jõudsalt ja stabiilselt suurenenud, kuid müügipinna kohta loodud müügitulu puhul on toimunud huvitavamad muutused. 2000. aastal loodi tegevusalal G4711 (aastatel 2000–2004 on arvestatud tegevusala „jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (ülekaalus toiduained)“) ruutmeetri kohta 1922 eurot müügitulu. 2008. aastal oli näitaja aga enam kui kaks korda suurem – 4270 eurot. Pärast seda on ruutmeetri kohta tekitatud müügitulu aga vähenenud, olles 2016. aastal 3256 eurot. Viimane võib viidata ka sellele, et kuigi müügipind on suurenenud, on kauplused muutunud avaramaks (sh ka rohkem ruumi riulite vahel).

Üks olulisemaid kui mitte kõige olulisem kauplust iseloomustav aspekt on selle asukoht. Jaekaupluse asukoht võib olla olulisim poe edu või ebaõnnestumist määrav tegur (Ghosh, Craig 1983; Vandell, Carter 1993). Asukoha kui ühe turundusmeetmestiku elemendi teeb eriliseks see, et erinevalt teistest ei saa seda kergesti muuta ja tegu on pikaajalise ning unikaalse püsiinvesteeringuga (*ibid.*). Asukoha teeb oluliseks tõsiasi, et kaubakäibe ja ostjate arvu vahel on otsene seos ning optimaalse kaupluse asukohavaliku kindlaksmääramisel tuleks leida sobiv tasakaal müügivõimaluste ja kulude vahel (Siimon 2014). Kesklinnas või magala südames on küll rahvast palju, aga ruumi vähe ning kinnisvara hind kallis. Perifeerses maapiirkonnas on lugu vastupidi.

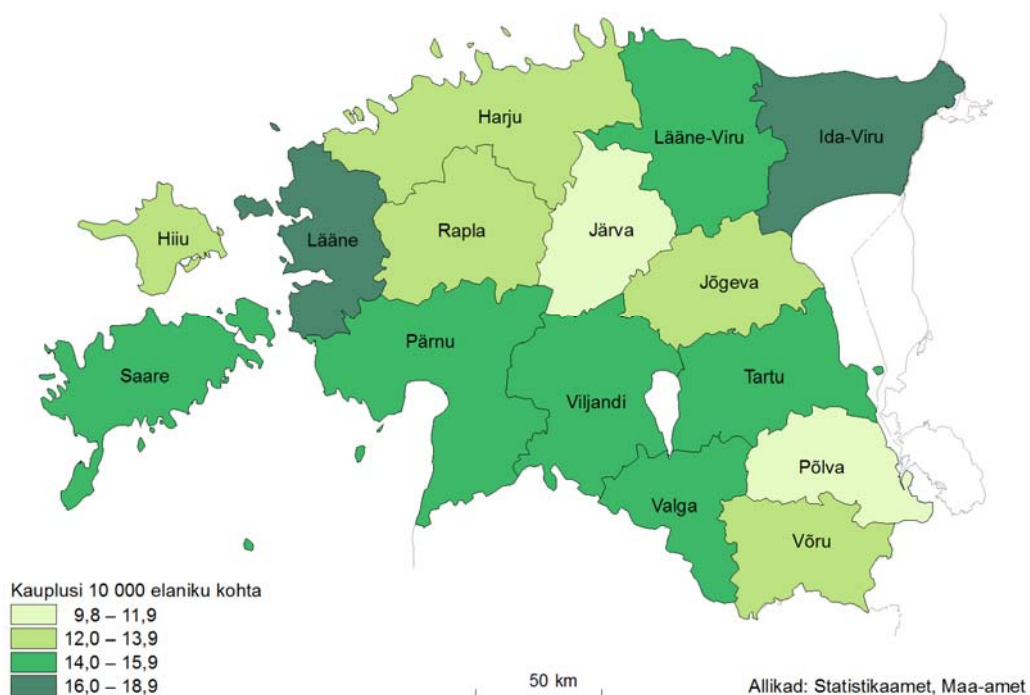
Ligipääs kauplusele tähendab ühelt poolt ruumilist kaugust, teisalt aga aega kaupluseni jõudmiseks. Pikas plaanis on toimunud päris märgatavad muutused selles, kuidas poes käiakse ehk üha enam annab tunda autostumise mõju. Kui 1997. aastal oli Eestis registreeritud 30 sõidautot 100 elaniku kohta, siis 2007. aastal 39 ning 2017. aastal juba 55. See on mõjutanud ka kaupluste formaatide muutust (millele on viidatud eespool) ning ka kaupluste paiknemist. Tänu autole võib kauplus inimese elukohast mitu korda kaugemal asuda, kuigi sinna jõudmiseks kuluv aeg võib olla tunduvalt lühem kui jala liikudes. Seega hakkasid kauplused tekkima üha enam linna äärde ning nõudsid ka märksa suuremat pinda kas või juba selle pärast, et vaja oli suuremaid parklaid.

Kui rääkida toidukaupluste paiknemisest, siis see ei puuduta üksnes seda, kuidas konkreetse ettevõtte ärihuvid oleksid rahuldatud. Tegemist on märksa laiemaga ja ühiskondlikult olulisema teemaga. Linnalistes piirkondades on konkreetse kaupluse paiknemine (aga ka kadumine) suhteliselt vähetähtis. Perifeersetes maapiirkondades on lugu teine – kaupluse kadumine võib piirkonna elanikele tähendada palju lisakilomeetreid järgmise lähima poeani jõudmiseks ehk seal võib toidukauplusi vaadata regionaalpoliitilise meetmena. Asjale võib vaadata kahest otsast. Ühelt poolt näitab toidukaupluse olemasolu piirkonna elujõulisust, seda, et on olemas maksejõulisi kliente. Teisalt on teenuste (sh ka toidukaupluste) olemasolu faktor, mis tõstab piirkonna atraktiivsust võimalike elanike jaoks.

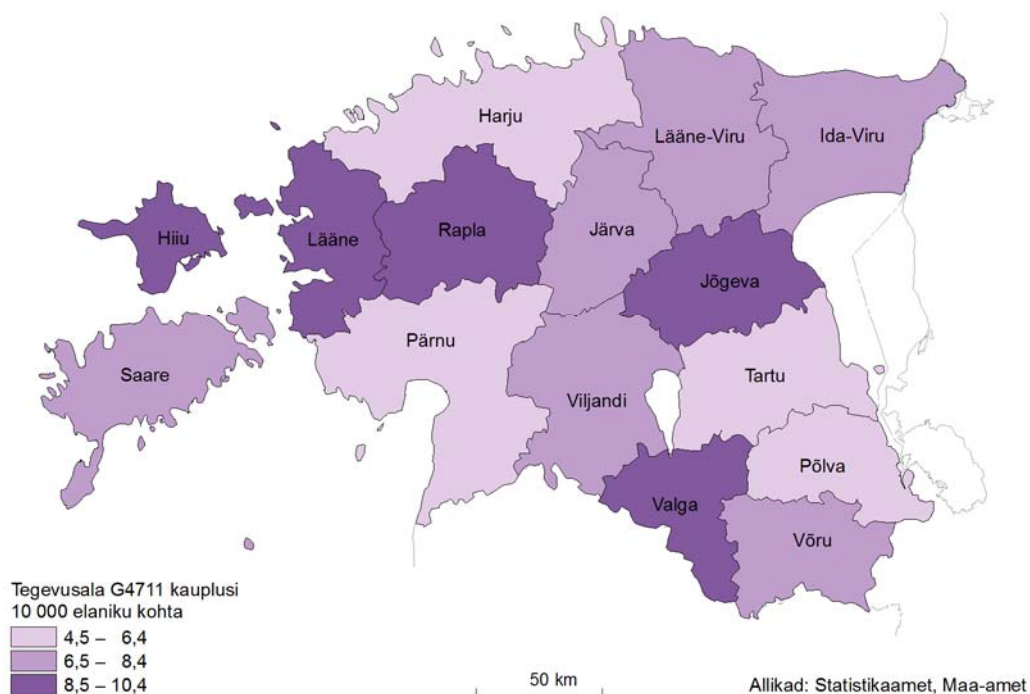
Kaupluste asukoha tähtsus kerkis üles ka aktsiisikaupade hinnaerinevuste tõttu intensiivistunud Eesti-Läti piirikaubanduse tõttu. Nimelt on väidetud, et klientide vähenemise tõttu on kadunud mitu lõunapiiriäärset toidukauplust. Kuna tegemist on piisavalt värske nähtusega, siis statistikat oluliste järelduste tegemiseks veel napib. Kahtlemata on aga tegemist valdkonnaga, mis väärib tulevikus tähelepanu.

Kuigi kauplused on kontsentreerunud pigem suurematesse linnadesse, on seda sama teinud ka elanikud. Kui suhestada kaupluste arvu elanike arvuga ning võrrelda maakondi, siis selgub, et Tallinn ei domineerigi. Nähtust on kujutatud kaardil 2 ja 3, kus on kõik ning tegevusala G4711 veterinaar- ja toiduameti toidukäitlemise loaga kauplused 10 000 elaniku kohta maakonna kaupa. Harju maakond kuulus kõigi toidukäitlemise loaga kaupluste seas tagumiste hulka ning oli tegevusala G4711 hulgas hoopiski kõige väiksema näitajaga maakond. Kõigi kaupluste hulgas oli parima näitajaga Lääne ning tegevusala G4711 puhul Valga maakond.

Kaart 2. Kõik veterinaar- ja toiduameti toidukäitlemise loaga kauplused 10 000 elaniku kohta maakonna järgi, 2016

Kaart 3. Tegevusala G4711 veterinaar- ja toiduameti toidukäitlemise loaga kauplused 10 000 elaniku kohta maakonna järgi, 2016

Väärib rõhutamist, et arvatatud on keskmine maakonnas registreeritud kaupluste arv 10 000 elaniku kohta ja hinnatud pole kättesaadavust, ligipääsetavust ega kaupluse suurust (kaubavalikut). Kindlasti on Eestis palju neid, kes peavad oma kodukohast toiduvarude täiendamiseks ette võtma enam kui paarikümnekilomeetrise retke. Sääraste piirkondade kindlakstegemine väärib eraldi analüüsi.

Paar mõtet trendidest

Alates selle aastatuhande algusest on Eestis märkimisväärselt suurenenud keskmine kaupluse pind: poed on suuremaks muutunud. Viimasel paaril aastal on aga viidatud ka kaupluste paisumise peatumisele (Pärli 2017). See tähendab, et kui mõni aasta varem olid uued poed peaaesjalikult suured super- ja hüpermarketid, siis rajatud on ka üha enam uusi väikese kaubanduspinnaga kauplusi. Suured kauplused on hakanud riivama mugavustrendi. Näiteks kui on soov konkreetset piima osta, siis on ajakulukas ja vaevarikas minna esmalt linna äärde suurde poodi ning seejärel otsida sealt piimaletti, mis tavaliselt asub sissekäigust kõige kaugemas nurgas. Vaba aega ja mugavust väärtustatakse üha enam, mistõttu on sageli parim valik minna hoopis kodulähedasse väikepoodi, isegi kui konkreetne toode on seal pisut kallim. Siiski ei maksa suuremate formaatide kadumist Eestis veel laialdaseks trendiks pidada.

Globaalsel tasandil on niisugust trendi märgatud juba varem. Näiteks Nielsen mõne aasta taguses ülevaates toodi välja, et kuigi super- ja hüpermarketid hõlmavad pool turust, on väiksemate formaatide osatähtsus suurenenud. Peale selle tõi uuringufirma välja, et arenenud riikides on super- ja hüpermarketite osatähtsus suurem, arengumaades aga väiksem ning traditsiooniliste kanalite osatähtsus seevastu suurem. Väiksemad formaadid on kasvanud peamiselt seetõttu, et need suudavad pakkuda rohkem mugavust ja kiirust. (The Future ... 2015) Euromonitor International pakub aga, et tavapäraste toidukaupluste (super- ja hüpermarketid) asemel suureneb lääneriikides alternatiivsete kanalite tähtsus (Hoşafçı 2018). Viimaseid on märgatavalt kujundanud veebikaubanduse areng ning tekivad hübriidid, kus tavapood on põimunud internetipoea. Võimalus toitu nii hankida, et ei pea aega poes käimisele ega järjekorras passimisele raiskama, ahvatleb tarbijaid.

Üks olulisemaid viimase aja trende on kindlasti veebimüük. Võrreldes tarbekaupadega on toidukaupade müük internetis arenenud mõningase viitega. Siiski oli Statistikaameti uuringu „Infotehnoloogia leibkonnas“ andmetel 2010. aastal Eestis 16–74-aastaste hulgas toitu ja esmatarbetaoteid interneti teel tellinuid ligikaudu 12 000. Aastal 2018 aga hinnanguliselt juba 196 700. Paraku ei kogu Statistikaamet veel infot selle kohta, kui suur võiks olla toidukaupade internetimüügi rahaline väärtus. Internetimüügi (sh ka toidukaupade) kiiret levimist arvestades kasvab jõudsalt ka ühiskonna nõudlus selle teabe järele. Seega: mida varem infot koguma hakatakse, seda parem.

Prognoosida seda, missuguseks võiks muutuda olukord tulevikus, on küllaltki tänamatu tegevus, kuid sellegipoolest on püütud välja tuua suundumusi, kuhu liigutakse. KPMG pakub, et praeguste olulisemate jaekaubandustrendide hulka kuuluvad näiteks kliendikogemuse tähtsuse kasv, mis on saanud tähtsamaks kui kunagi varem; tehisintellekti laialdasem kasutamine; klientide teadlikkuse kasv; kaupmehed on võimelised üha enam arvestama klientide ootustega (Global ... 2018). Ühine joon on, et ostlemine on üha vähem niisugune steriilne nähtus, kus klient tuleb poodi, valib pakutava vahel on ning lahkub sealt sellega, mis osutus valikust talle sel hetkel kõige tarvilikumaks. Klient ootab enamat ja kaupmees peab suutma talle seda pakkuda.

Edukad kaupmehed suudavad tekitada tarbijas positiivse emotsiooni. Ostlemine peaks olema positiivne, meeldiv elamus, mitte tüütu kohustus. Kui vaadata jaekaubandust laiemalt, siis suured kaubanduskeskused on muutunud elamuskeskusteks. Tarbijad lähevad sinna vaba aega veetma ja peale toodete ostmise ka teenuseid tarbima. Kui soovida pelgalt raha kaupade vastu vahetada, siis selleks on tekkinud hoopis mugavamaid alternatiive. On tõenäoline, et ka konkreetset toidukaupade jaeturul suureneb positiivset ostukogemust tekitavate lahenduste rakendamine.

Kokkuvõte

Analüüsist selgus, et kuigi eestimaalaste kulutused toidule on ühes sissetulekutega üha suurenenud, siis toidukulutuste osatähtsus nende kulubaasis on vähenenud. On seaduspära, et mida suuremad on sissetulekud/kulutused, seda väiksem on toidukulutuste osatähtsus. Seega võib prognoosida, et sissetulekute kasvades kahaneb osatähtsus edasi. Võrreldes jõukamate lääneriikidega moodustavad Eesti tarbijate toidukulutused veel suhteliselt suure osatähtsuse.

Suurem osa toidukaupade jaemüügist toimub tegevusalal G4711 – jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid). Selle tegevusala ettevõtete arv on järk-järgult vähenenud, eriti majanduskriisi ajal, ettevõtted on nii pankrotistunud, konsolideerunud kui ka tegevusala vahetanud. Samal ajal ei ole tegevusalal G4711 loodud müügitulu osatähtsus tegevusalade keskmises märgatavalt muutunud. Tegevusala G4711 kasumlikkus, samuti investeerimisaktiivsus on aga kõigi tegevusalade keskmisega võrreldes väike. Kuigi üha enam on päevakorral automatiseerimine, eelkõige klienditeenindajate asendamine iseteeninduskassadega, pole masinad veel tegevusalal G4711 massiliselt töökohti kaotanud. Hõivatute arv on suurenenud enam-vähem samaväärselt kõigi tegevusalade keskmisega. Ühes suureneva palgasurvega tähendab see ettevõtetele, et kulude kasvu on keeruline piirata, mis omakorda takistab kasumlikkuse paranemist.

Kui võrrelda Eestit ülejäänud EL-i riikidega, siis tegevusalal G4711 loodud müügitulu tähtsus kaubanduses on riikide seas keskmiste hulgas. EL-i riikide seas on pigem viimases pooles aga Eesti G4711 ettevõtetes hõivatu kohta loodud lisandväärtuse osatähtsus kaubanduses.

Eestis on alates aastatuhande algusest (tõenäoliselt juba varemgi) märgatavalt vähenenud kaupluste arv, kuid märkimisväärselt on kasvanud kaupluse keskmine müügipind. Väikeste kaupluste asemele on tekkinud suuremad super- ja hüpermarketid. Selles artiklis konkreetsete ettevõtete andmetesse ei laskutud, kuid võib väita, et enamik turust on koondunud käputäie ettevõtete kätte. Kuid konkurents tipus on tihe ja piiratud elanikkonna tingimustes on iga tarbija oluline. Kaupmeeste vahel käib põnev võitlus, tarbijate tähelepanu püütakse kampaaniatega, eksperimenteeritakse ka mitmesuguste lahendustega, mis peaksid nii tarbijate, aga ka kaupmeeste elu lihtsamaks muutma. Iseteeninduskassad on saanud juba normaalsuseks, areneb ka toidukaupade internetimüük, katsetatakse ka toidukaupadele mõeldud väljastuspunktide ja toidukappidega jne. Selliste lahenduste omaksvõtmisel on eestimaalased suhteliselt aktiivsed. Nielsen (2016) tehtud uuringu andmetel kuulus Eestis iseteeninduskassade, aga ka kaasaskantavate triipkoodilugejate kasutamine arenenud riikide seas

edukamate hulka. Kaupmeeste elu läheb aga veelgi huvitavamaks, sest turule ähvardavad tulla uued konkurendid (näiteks Saksamaa kaubandushiid Lidl).

Kuni toidukaupade jaemüügis domineerib tavapärane füüsilistest kauplustest müük (ehk siis mitte internetimüük), määrab ettevõtja edukuse väga suurel määral kauplus(t)e asukoht.

Trendid viitavad sellele, et tarbijate ootused ja teadlikkus suurenevad ning peale atraktiivse hinna-kvaliteedi-kaubavaliku vahekorra ootavad nad ostukogemuselt veelgi enam. Edukas kaupmees suudab pakkuda nii seda kui ka positiivseid emotsioone.

Allikad

- Eerme, M. (2018). Nielsen: Toidukaupluste arv on sel kümnendil vähenenud 24%. – Kaubandus.ee [www] <http://www.kaubandus.ee/uudised/2018/04/13/nielsen-toidukaupluste-arv-on-sel-kumnendil-vahenenud-24> (17.07.2018).
- Eesti elanike toidukaupade ostueelistused ja hoiakud. (2016). Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut. [www] <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/uuringud/2016/uuring-2016-ostueelistused.pdf> (17.07.2018).
- Eesti töölisebühdzhet 1925 a. Tallinna ja Narva töölisleibkondade majanduslik olukord. (1926). – Eesti Statistika Kuukiri, märts 1926, nr 48 (3). Tallinn: Riigi Statistika Keskbüroo.
- Ghosh, A., Craig, C.S. Formulating Retail Location Strategy in a Changing Environment. (1983). – Journal of marketing, Vol 47, No. 3, pp 56–68.
- Global Retail Trends 2018. (2018). KPMG International. [www] <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/03/global-retail-trends-2018.pdf> (20.07.2018).
- Hoşafçı, P. (2018) 8 Food Trends for 2018. Euromonitor International blog. [www] <https://blog.euromonitor.com/2018/03/8-food-trends-2018-2.html> (25.07.2018).
- Krusell, S., Tammur, A., Tõnurist, A. (2015). Rahvastikuproгноosi tulemused Eestis ja maakondades. – Rahvastiku areng. Tallinn: Statistikaamet, lk 132–145.
- Leesment, M. (2017). Kui 4.99 on parem kui 5.00 ehk mittetäisarvulise hinnakujunduse tagamaad ja rakendamine. – Majanduse ja tööturu trendid. Tallinn: Statistikaamet lk 112–124.
- Pärli, M. (2017). Suurte toidukaupluste turg on küllastunud, tulevik on väikepoodide päralt. – ERR. [www] <https://www.err.ee/637352/suurte-toidukaupluste-turg-on-kullastunud-tulevik-on-vaikepoodide-paralt> (29.07.2018).
- Pärli, M. (2018). Jaeketid rajavad populaarsust koguvaid selvekassasid üha juurde. – ERR. [www] <https://www.err.ee/694181/jaeketid-rajavad-populaarsust-koguvaid-selvekassasid-uha-juurde> (1.08.2018).
- Sakkeus, L., McKibben, J., Puur, A., Rahnu, L., Abuladze, L. (2017). Rahvastikuproгноos erinevate rändestsenaariumide korral. – Eesti inimarengu aruanne 2016/2017, lk 59–67. [www] https://inimareng.ee/static_assets/pdf/EIA%202016%E2%80%939317%201.5.%20Rahvastikuproгноos%20erinevate%20r%C3%A4ndestsenaariumide%20korral.pdf (2.08.2018).
- Siimon, A. (2014). Kaubandus: Põhimõisted ja -seosed. Innove.
- The Future of Grocery. (2015). Nielsen. [www] [https://www.nielsen.com/content/dam/nielsen/global/vn/docs/Reports/2015/Nielsen%20Global%20E-Commerce%20and%20The%20New%20Retail%20Report%20APRIL%202015%20\(Digital\).pdf](https://www.nielsen.com/content/dam/nielsen/global/vn/docs/Reports/2015/Nielsen%20Global%20E-Commerce%20and%20The%20New%20Retail%20Report%20APRIL%202015%20(Digital).pdf) (3.08.2018).
- Vandell, K.D., Carter, C.C. Retail Store Location and Market Analysis: A Review of the Research. (1993). – Journal of Real Estate Literature, Vol. 1, No. 1, pp 13–45.

TURISMISTATISTIKAST: ESMA- JA KORDUVKÜLASTAJAD EESTIS

Jaanika Ait, Mari-Liis Perend

Eestisse saabuvate väliskülastajate seas on korduvkülastajaid peaaegu neli korda rohkem kui esmakülastajaid. Enamik korduvkülastajaid (91%) saabub Eestisse lähiriikidest, esmakülastajatega võrreldes tehakse rohkem ostu- ja transiitreise ning käiakse külas lähedastel, vähem aga tullakse veetma puhkust. Esmakülastajate koosseis seevastu on mitmekesisem – ligikaudu kaks kolmandikku saabub väljastpoolt lähiriike.

Sissejuhatus

2017. aasta kokkuvõtted kuulutasid positiivseid uudiseid rekordilisest turismiaastast meil ja mujal. Kogu maailmas tehti 1,32 miljardit ööbimisega välisreise. Eesti majutusettevõtetes peatus 2,2 miljonit välituristi, mis on 5% rohkem kui 2016. aastal. Riiklikku turismiolukorra seiret tehakse majutusstatistika põhjal, sellele tuginevad turismimajanduse prognoosid ja arengustrateegiad. Seetõttu pälvivad turismistatistikas kõige enam tähelepanu ööbivad turistid.

Riigi kui turismisihtkoha arengu ja turunduse seisukohast ei ole vähem oluline ööbivate ja ööbimiseta külastajate kõrval eristada esma- ja korduvkülastajaid ning tunda nende koosseisu ning käitumise eripärasid. Esmakülastajad esindavad turismimaastikul uusi tarbijaid, kes avastavad sihtkohta esimest korda. See on muutliku meelega ja kergesti mõjutatav turg, kelle tähelepanu võitmine ja meelitamine on aeganõudev ning kulukas. Samas muudavad esmakülastajad turismimaastikku mitmekesisemaks, mis omakorda lihtsustab uute turismitoodete turule toomist ning alternatiivsete teenuste pakkumist (Lau ja McKercher 2004). Korduvkülastajad seevastu tasakaalustavad enamasti sihtkoha turismiturgu (Oppermann 2000) ja toovad sihtkohta stabiilse sissetuleku, mida saab investeerida uue turu arendamisse (Lau ja McKercher 2004). Korduvkülastajad on sihtkohaga varasema(te) külastus(t)e ja kogemus(t)e põhjal tuttavad ning sageli ka positiivse reisikogemusega ning see motiveerib neid sihtkohta uuesti külastama. Peale väiksemate turunduskulude aitavad korduvkülastajad ise infot levitada (Oppermann 1998). Sugulase, sõbra või tuttava positiivne reisikogemus mõjub potentsiaalsele reisijale julgustavalt ning võib mängida olulist rolli reisiotsuse tegemisel. Seetõttu aitab reisiga rahule jäänud külastaja sihtkohta reklaamida ning suurendada teadlikkust potentsiaalsete külastajate hulgas (Reid ja Reid 1993 *cit.* Lau ja McKercher 2004). Tasakaalu leidmine esma- ja korduvkülastajate vahel on enamiku turismi planeerijate peamine ülesanne (Lau ja McKercher 2004).

Varasemad turismiteaduse uuringused on näidanud erinevusi esma- ja korduvkülastajate vahel. Näiteks on leitud, et esmakülastajad viibivad sihtkohas lühemat aega (Oppermann 1997, Lau ja McKercher 2004, Wahid *et al.* 2016), kuid külastavad rohkem paiku ja atraksioone (Oppermann 1997, Wahid *et al.* 2016) ning võtavad osa enamatest tegevustest (Oppermann 1997) kui korduvkülastajad. Samuti kalduvad esmakülastajad olema võrreldes korduvkülastajatega nooremad (Lau ja McKercher 2004, Wahid *et al.* 2016). Erinevused esma- ja korduvkülastajate vahel avalduvad ka reisimotivatsioonil ning sihtkohta reisimise eesmärgis. Esmakülastajad on huvitatud eelkõige sihtkohast (kultuuripärandist, loodusest, vaatamisväärsustest jms) ning tulevad seda avastama, samal ajal kui korduvkülastajad toovad tagasi tunduvalt praktilisemad huvid: sõprade või sugulaste külastamine ning ostureisid. See erinevus peegeldub ka tegevustes sihtkohas: esmakülastajad on rohkem valmis osalema tasulistel ekskursioonidel ning külastama tuntud sümbolseid atraksioone, korduvkülastajad seevastu eelistavad poodlemist ja väljas einestamist. (Lau ja McKercher 2004) Ka kuurortides, kuhu valdavalt reisitakse puhkuse veetmiseks, otsivad esmakülastajad pigem mitmekesisust ja uusi elamusi ning korduvkülastajad mugavust, lõõgastust ning tuttavaid kohti (Gitelson ja Crompton 1984 *cit.* Oppermann 1997).

Erinevused kahe grupi vahel ilmnevad ka külastajate päritolus. Esmakülastajad tulevad pigem kaugematest riikidest ning korduvkülastajad sihtriigile lähemalt (Lau ja McKercher 2004). Ka Li *et al.* (2008) järgi on esmakülastajad valmis reisima kaugematesse sihtkohtadesse, korduvkülastajad reisivad nädalavahetusel ning käivad külas sõpradel-tuttavatel. Kuigi reisikulutused on tihedalt seotud reisi pikkuse ja eesmärgiga, ollakse valdavalt arvamusel, et korduvkülastajad on hinnatundlikumad (Li *et al.* 2008) ning sihtkohas kulutavad rohkem esmakülastajad (Oppermann 1997, Li *et al.* 2008).

See artikkel keskendub väliskülastajatest esma- ja korduvkülastajate uurimisele ning toob välja olulised erinevused Eesti näitel. Lugeja saab teada, millised väliskülastajad nendesse rühmadesse kuuluvad, mis eesmärgil ja kui kaua nad Eestit külastavad, kus Eestis viibides käivad, kui suured on nende kulutused, millised majutuse ja tegevuste eelistused ning kuidas need tegevused nende ootustele vastasid. Analüüs põhineb 2017. aastal Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (edaspidi EAS) ja Statistikaameti koostöös tehtud väliskülastajate uuringu andmetel, kus Eesti peamistes piiripunktides küsitleti kümne nädala jooksul ligikaudu 9500 väliskülastajat. Küsitlemine toimus suvel 17. juulist 13. augustini ja talvel 1. novembrist 17. detsembrini. Tulemused on kaalutud küsitlusperioodil Eestis käinud väliskülastajatele, kuid külastuste sesoonsuse tõttu ei ole need laiendatavad kogu aastale.

Korduvkülastajatenäi käsitletakse kõiki väliskülastajaid, kes ei ole Eestis elanud ning on varem Eestis käinud vähemalt ühe korra. Eestis varem elanud isikud (9% Eestit uuringuperioodil väisanud külastajatest) jäeti analüüsist välja, et vältida eelkõige välisriigis (ajutiselt) töötavate eestlaste ning välismaalaste arvamist korduvkülastajate hulka. Varem Eestis elanud vastajatest oli Eesti juurtega 82%, mis viitab välismaale kolinud eestimaalaste suurele osatähtsusele selles rühmas. Nende isikute reisi käitumine erineb tugevama sideme tõttu Eesti ja siin elavate lähedastega märgatavalt nende külastajate käitumisest, kes Eestis elanud ei ole. Küll aga võeti uuringusse sisse need isikud, kes ei olnud Eestis elanud, kuid vastasid jaatavalt küsimusele „Kas Teie vanemad või Teie ise olete sündinud Eestis?“. Sellised külastajad moodustasid nii esma- kui ka korduvkülastajate hulgas 3%. Esmakülastajatenäi defineeriti väliskülastajad, kes ei olnud Eestis varem käinud ega Eestis elanud. Analüüsist arvati välja väliskülastajad, kes olid Eestis viibinud rohkem kui kuus kuud.

Hinnanguliselt käis uuringuperioodil Eestis 1,38 miljonit väliskülastajat, kellest 21% olid esma- ning 79% korduvkülastajad. Enamik korduvkülastajatest (74%) oli varem Eestis käinud üle viie korra, 12% kolm kuni viis korda ning 14% üks kuni kaks korda.

Reisijate taustast

Elukohariik

Eesti külastajaskond oli uurimisperioodil üsna lai: väliskülastajaid käis kokku sajast riigist. Peamine hulk külastajaid oli siiski pärit lähiriikidest. 67% uuringu perioodil Eestis käinud väliskülastajatest tuli kolmest riigist: Soomest, Venemaalt ja Lätist. Koos Rootsi ja Leeduga annavad need kõigist väliskülastajatest 80%.

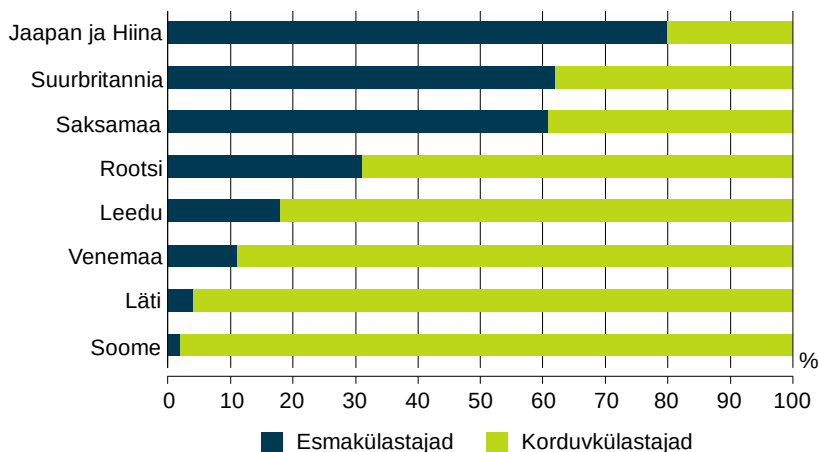
Tabel 1 on toodud Eestile olulisemad lähteriigid ning nende osatähtsus kõigi esma- ja korduvkülastajate hulgas uuringuperioodil. Erinevus esma- ja korduvkülastajate vahel on märkimisväärselt suur. Kui korduvkülastajatest oli mainitud lähiriikidest pärit 91%, siis esmakülastajate hulgas moodustasid need riigid vaid kolmandiku (34%). Esmakülastajate koosseis on võrreldes korduvkülastajatega mitmekesisem ning külastajate jaotus riikide vahel ühtlasem. Kõige rohkem saabus esmakülastajaid Rootsist, Venemaalt, Saksamaalt ning kahelt põhiliselt Aasia sihtturult ehk Jaapanist ja Hiinast.

Tabel 1. Esma- ja korduvkülastajad lähteriigi järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

Elukohariik	Külastajate arv	Osatähtsus, %		
		kõigi külastajate hulgas	esmakülastajate hulgas	korduvkülastajate hulgas
Soome	422 000	31	3	38
Venemaa	286 000	21	11	23
Läti	207 000	15	3	18
Rootsi	126 000	9	14	8
Leedu	51 000	4	3	4
Saksamaa	35 000	3	7	1
Jaapan ja Hiina	29 000	2	8	1
Suurbritannia	17 000	1	4	1
Muud riigid	210 000	14	47	6
Riigid kokku	1 383 000	100	100	100

Joonis 1 on näidatud, kui suur osatähtsus Eestit külastanud vastava riigi turistidest on esma- ja milline osa korduvkülastajad. Selgus, et korduvkülastajate osatähtsus võib olla riigiti üsna varieeruv ja kaugemal asuvate riikide turistide hulgas domineerivad esmakülastajad, samal ajal on enamik naaberriikide turistidest korduvkülastajad. Soome ja Läti turistide seas oligi korduvkülastajaid kõige enam ehk üle 95%, kaugele maha ei jäänud ka Venemaa 89%-ga. Vastupidise mustriga olid aga näiteks Aasia riigid, samuti Suurbritannia ja Saksamaa. Peale sihtkoha füüsilise kauguse võib siin olulist rolli mängida ka ligipääsetavus ehk transpordiühenduse sagedus ja valik. Üldjuhul on geograafiliselt lähematesse riikidesse kiirem ja odavam reisida, kuna reisiaeg on väiksema distantssi korral lühem ning maismaa- või mereühenduse olemasolul saab kasutada lennutranspordist sageli odavamat võimalust. Siiski näitab praktika, et just otselendude avamine aitab sageli sihtkohta atraktiivsemaks muuta ning sihtriigi turistide arvu suurendada.

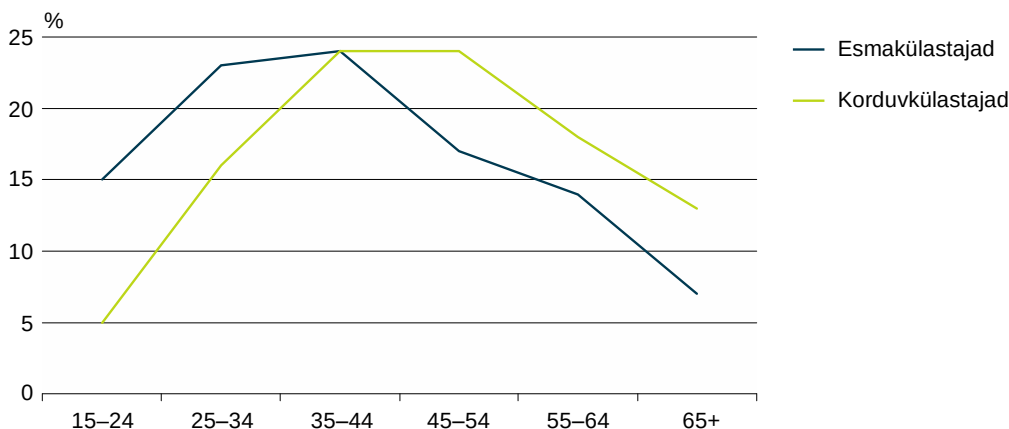
Joonis 1. Esma- ja korduvkülastajate jagunemine lähteriigi järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

Reisijate vanus ja lastega reisimine

Eestisse reisis esmakülastajaid eelkõige vanuses 25–44 ja kordukülastajaid vanuses 35–54 eluaastat (joonis 2). Võrreldes kordukülastajatega saabus esmakülastajate seas Eestisse enam nooremaid külastajaid: 15–24- ja 25–34-aastaste seas oli vahe vastavalt 9 ja 7 protsendipunkti. Kordukülastajate osatähtsus oli aga seevastu suurem vanemaeealiste hulgas: vähemalt 55-aastaste osatähtsus oli 9 protsendipunkti suurem.

Joonis 2. Esma- ja kordukülastajate osatähtsus vanuserühma järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

Peresõbraliku turismi arendamise eesmärgil uuriti ka lastega reisimist. Kuni 14-aastaste lastega reisis Eestisse 16% esma- ja 18% kordukülastajatest. Kui vaadata laste vanusevahemikke detailsemalt, siis kuni 7-aastaste lastega reisis 8% esma- ja 10% kordukülastajatest, 8–14-aastaste aga vastavalt 10% esma- ja 12% kordukülastajatest. Esmakülastajad reisisid võrreldes kordukülastajatega enam koos lastega ööbimiseta reisidel (vahe 3 protsendipunkti) ning kordukülastajad rohkem ööbimisega reisidel (vahe 6 protsendipunkti).

Sihtkohas viibimise kestus

Külastajate sihtkohas veedetud aeg on turismisektoris üks olulisemaid näitajaid. Mida kauem külastaja kohapeal viibib, seda rohkem ta üldiselt sihtkohta raha jätab ning selle kaudu majandust toetab. Eestit uuringuperioodil külastanud väliskülastajatest 55% käis ööbimisega ja 45% ööbimiseta reisil. Esma- ja kordukülastajate vahel tuleb välja selge erinevus. Kordukülastajate hulgas jagunesid ööbimiseta ja ööbimisega külastajaid enam-vähem võrdselt (vastavalt 49% ja 51%), esmakülastajate seas domineerisid aga ööbimisega külastused (71%).

Enamik ööbinud külastajaid (60%) viibis Eestis 1–2 ööd ning kolmandik (33%) 3–7 ööd. Seega vaid 7% ööbinutest jäi Eestisse kauemaks kui nädal. Nii esma- kui ka kordukülastajad veetsid Eestis keskmiselt 4 ööd, kuid kordukülastajate hulgas oli võrreldes esmakülastajatega rohkem lühikülastusi (üks öö) ning keskmiselt pikemaid viibimisi (rohkem kui nädal). Seevastu esmakülastajate seas oli suurem 3–7 ööd viibinute osatähtsus (Tabel 2).

Ühepäevakülastajate riigis veedetud aega saab mõõta tundides. Kuigi enamik (62%) kõikidest päevastest väliskülastajatest viibis Eestis üle kolme tunni, oli lühikeste külastuste (3 tundi või vähem) osatähtsus märkimisväärselt suur (38%). Selle peamine põhjus on ostu- (55%) ja transiitreisid (28%), mis oma iseloomult kalduvad olema lühikülastused Lätist (63%), Soomest (15%) ja Venemaalt (8%). Tabel 2 on näha, et esmakülastajatest viibis riigis 3 tundi ja vähem vaid 16%, samal ajal kordukülastajate seas küündis lühikülastuste osatähtsus 42%-ni. See erinevus tuleneb külastuseesmärkidest: kordukülastajad teevad esmakülastajatest märkimisväärselt rohkem ostu- ja transiitreise.

Tabel 2. Esma- ja kordukülastajate Eestis viibimise kestuse osatähtsus, juuli–august ja november–detsember 2017

	Osatähtsus, %	
	esmakülastajate hulgas	kordukülastajate hulgas
Ööbimiseta külastajad		
3 tundi ja vähem	16	42
Üle 3 tunni	84	58
Ööbimisega külastajad		
1–2 ööd	57	61
sh 1 öö	29	34
sh 2 ööd	28	28
3–7 ööd	38	31
8–14 ööd	3	5
15+ ööd	2	3

Reisi eesmärk

Külastaja sihtkohavalik kujuneb mitme teguri koosmõjul: vaba aeg ja raha, motivatsioon, huvi sihtkoha vastu, varasem reisikogemus jms. Mõnikord ei ole sihtkohas viibimine reisija enda valik, vaid sunnitud olukord. Näiteks tööga seotud reisidel võib külastajal puududa sihtkoha vastu huvi ja halvemal juhul ka reisimotivatsioon, kuid ärilistel vms eesmärkidel on kohustus see reis ette võtta. Samuti transiit- ja ostureisid, mida mõjutab peamise sihtkoha paiknemine ning reisija ressursid. Seetõttu on reisi eesmärk üks võtmenäitajaid, mis aitab defineerida külastajate rühmasid ning suunata ja edendada vastavaid turismiteenuseid.

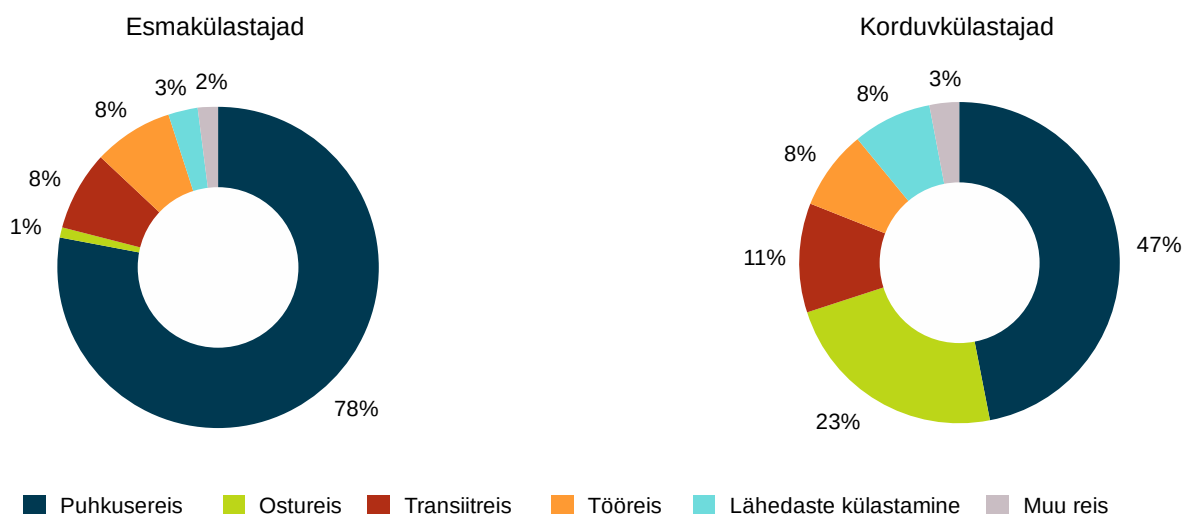
Uuringuperioodil reisis enamik (53%) väliskülastajatest Eestisse puhkama. Need külastused olid valdavalt ööbimisega (73%) ja vältasid keskmiselt 3–4 päeva. Ostureisid seevastu olid enamasti ühepäevased (90% juhtudest) ning pooltel juhtudel ei kestnud üle 3 tunni. Ostlemise eesmärgil külastas Eestit peaaegu viiendik vastajatest. Kolmanda põhjusena saab välja tuua transiitreisid (11%). Transiitreisijate käitumine sarnaneb ostureisijatega – 88% külastajatest ei ööbinud Eestis ning pooled läbisõitjatest viibisid siin 3 tundi või vähem.

Neile eesmärkidele järgnesid tööreisid (8%) ning sugulaste ja tuttavate külastamine (7%). Tööreisidel enamasti ka ööbiti (79%). Konverentside ja seminaride külastajad veetsid Eestis keskmiselt 2–3 ööd, teiste eesmärkidega tööreisid olid valdavalt pikemad. Lähedaste külastamine oli 85% juhtudest ööbimisega ning pikima kestusega: keskmiselt 7–8 päeva. Muude reisi eesmärkide hulgas (2%) nimetati peamiselt õppetööd, ravireisi, vabatahtlikku tööd, kinnisvara ja auto hooldusega seotud tegevusi ning mitmesuguste dokumentide vormistamist.

Esma- ja korduvkülastajad reisivad Eestisse eri põhjustel. Esmakülastajate seas oli ülekaalukalt esimesel kohal puhkusereis (78%), millele järgnesid märgatavalt väiksema osatähtsusega (8%) transiit- ja tööreisid. Korduvkülastajatest oli puhkusereis peamine Eestisse reisimise eesmärk ligi pooltel turistidest ning populaarsuselt teisel kohal olid 23%-ga ostureisid. On märkimisväärne, et esmakülastajatest saabus ostureisile vaid 1% vastajatest. Peale selle oli korduvkülastajate seas suurem ka sugulaste ja tuttavate külastamise ning transiitreiside osatähtsus (

Joonis 3).

Joonis 3. Esma- ja korduvkülastajate reisi eesmärk, juuli–august ja november–detsember 2017

Reisi sihtkohad

Sihtkohad väljaspool Eestit

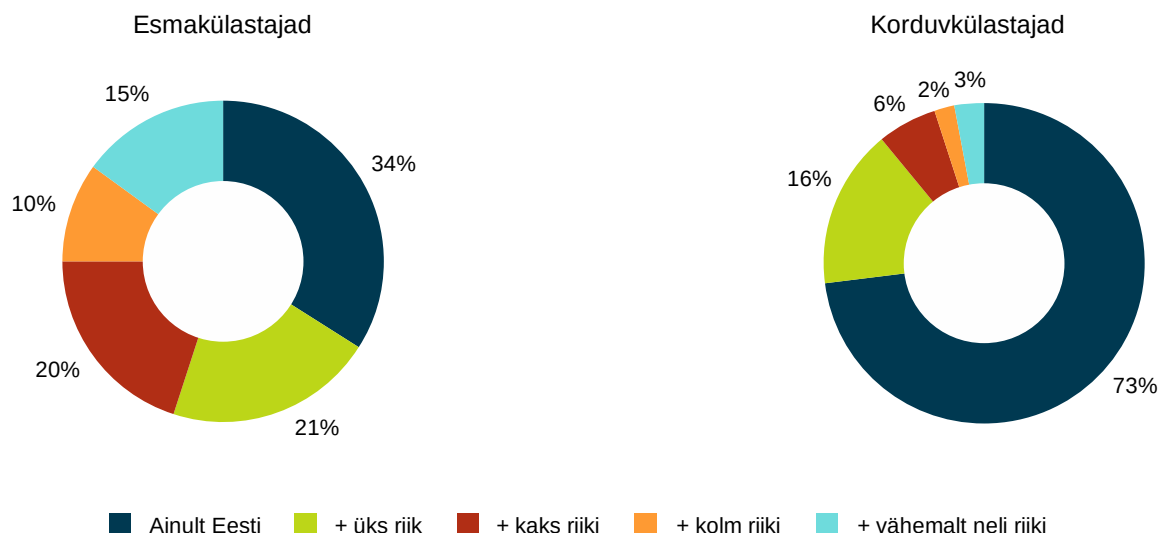
Ühe reisi raames võidakse käia eri sihtkohtades ja sihtkohariikides. Ühelt poolt toimib see mõistliku ressursi kasutusena (säästes aega ning transpordikuluseid sihtkohta ja tagasi reisimisel), teisalt muudab reisi mitmekesisemaks. Eestit väisanud väliskülastajatest käis lisaks mõnes teises riigis rohkem kui kolmandik vastanutest (35%). Neist omakorda pooled käisid peale Eesti veel vähemalt kahes riigis.

Teiste riikide külastatavus oli suur just esmakülastajate hulgas (66%), korduvkülastajatest väisas muid riike vaid neljandik (27%). Erinevused paistavad silma ka külastatud riikide arvus. Inimesed, kes viibisid Eestis esimest korda, külastasid võrreldes korduvkülastajatega sama reisi jooksul rohkem riike. Joonis 4 on näha, et 21% esmakülastajatest viibis peale Eesti veel ühes riigis, kuid 45% vähemalt kahes riigis. Korduvkülastajate käitumine oli aga vastupidine: mitme riigi külastajate hulk (11%) jäi alla ühe riigi külastajatele (16%).

Et saada väliskülastajate käitumise geograafiast paremat ülevaadet, uuriti, millistes riikides ja millises ulatuses peale Eesti veel reisi jooksul käidi. Valdavalt eelistati Eesti lähiriike: neist kõige enam lõuna- ja põhjanaabrit Lätit (57%) ning Soomet (43%). Peaaegu võrdselt käidi Leedus (26%) ja Rootsis (27%), järgnes Venemaa (9%).

Ka riikide eelistustes joonistuvad esma- ja korduvkülastajate vahel välja mõned erinevused. Esmakülastajate hulgas oli esikohal Soome (59%), teise külastatava riigina järgnes Läti (53%). Korduvkülastajad käisid selgelt rohkem aga Lätis (59%) ning seejärel Soomes (33%). Trend on sarnane ka Rootsi ja Leedu puhul, kus esmakülastajad eelistasid rohkem Rootsit ja seejärel Leedut, samal ajal korduvkülastajate hulgas juhtis Leedu Rootsi ees. Ilmselt väisavad need esmakülastajad, kes käivad reisi jooksul mitmes riigis, Eestit pigem koos Skandinaavia riikidega ning korduvkülastajad osana reisist Balti riikidesse. Venemaa külastamine oli mõlemas rühmas viiendal kohal.

Joonis 4. Esma- ja korduvkülastajate reisi jooksul väisatud riikide arv, juuli–august ja november–detsember 2017

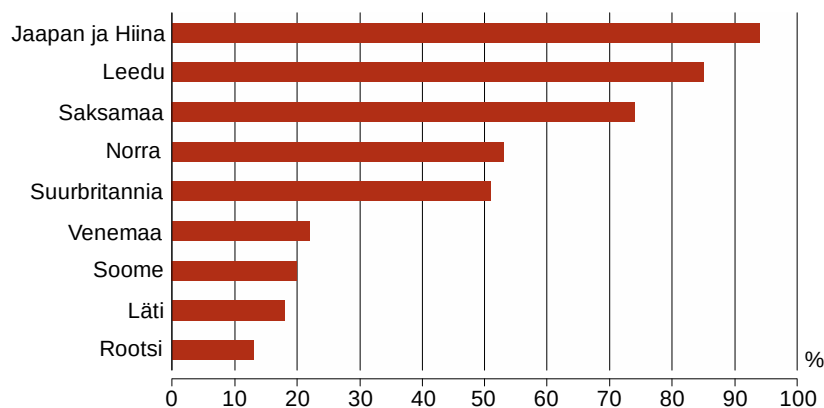

Eelnevast saab järeldada, et esmakülastajad tulevad pigem vaatama piirkonda laiemalt: Eesti on neist üks sihtkoht, enamik korduvkülastajad on aga keskendunud pigem Eesti külastamisele. Ühelt poolt mõjutab seda külastaja elukohariigi kaugus, sest kaugemate riikide elanikud kalduvad mitut riiki külastama rohkem kui lähemal elavad külastajad (Joonis 5). Samuti on potentsiaal külastada rohkemaid riike maismaad mööda Eestisse saabuvatel turistidel, nt Leedu, Poola jt. Teiselt poolt mängib olulist rolli ka reisi eesmärk. Muid riike külastasid enam puhkusreisijad (37%) ning vähem ostureisijad (2%). Vähem väisasid teisi riike ka need, kes käisid Eestis sugulasi, sõpru ning tuttavaid vaatamas (18%).

Seega on siin näha lähtriigi kauguse ja reisi eesmärgi mõju teiste riikide külastatavusele. Nagu eespool selgus saabus enamik esmakülastajaid kaugemalt kui lähiriikidest (Tabel 1) ning nad paistsid silma suure puhkusereiside osatähtsuse ning marginaalse ostureiside ja sugulaste-tuttavate külastamise osatähtsusega (

Joonis 3). Seevastu korduvkülastajad tulid pigem lähiriikidest ning võrreldes esmakülastajatega oli nende hulgas tunduvalt enam ostureisijaid ning lähedaste külastajaid.

Joonis 5. Reisi jooksul peale Eesti ka muudes riikides käinud väliskülastajad elukohariigi järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

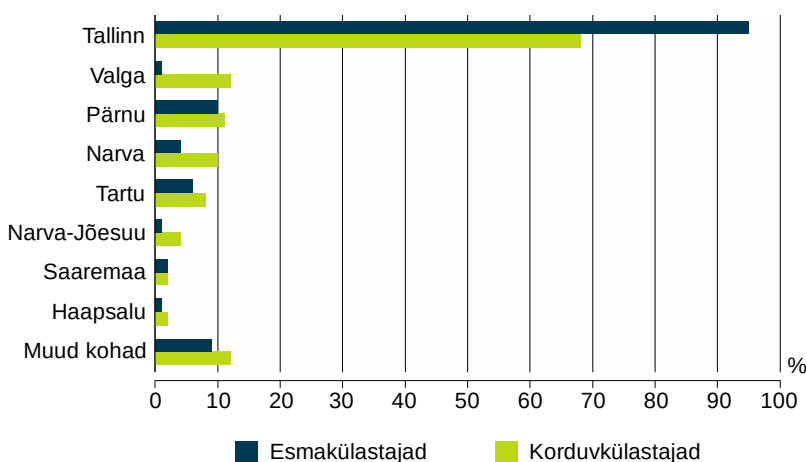
Sihtkohad Eestis

Enamik (80%) välisküllastajaid käis reisi jooksul Eestis vaid ühes sihtkohas, kahes käis 14% ning vähemalt kolmes 6%. Küllastatud sihtkohtade arvus esma- ja korduvküllastajate vahel erinevusi ei olnud, küll aga joonistusid need välja sihtkoha valikutest.

Nii esma- kui ka korduvküllastajate seas oli populaarseim sihtkoht Tallinn, kuid korduvküllastajate viibimine oli märgatavalt vähem pealinnakeskne. Tallinna väisas 68% korduv- ja 95% esmaküllastajatest. Seega ei käinud vaid 5% esmaküllastajatest Tallinnas. Tallinn pealinnana on atraktiivne ning laialdaselt tuntud UNESCO maailmapärandisse kuuluva keskaegse ja hästi säilinud vanalinna poolest, samuti on pealinnas parim valik kultuuriüritusi ning ostlemisvõimalusi. Samal ajal on Tallinna sadam ja lennujaam ka peamised kohad, kust Eestisse sisenetakse: see teeb sihtkohta reisimise lihtsaks.

Esmaküllastajate seas olid teisel ja kolmandal kohal suvepealinn ja tuntud kuurortlinn Pärnu (10%) ning Lõuna-Eesti keskus ja ülikoolilinn Tartu (6%), järgnesid Narva ja Saaremaa. Korduvküllastajate seas tõusis aga teise populaarse sihtkohana esile Valga linn, mida väisas 12% küllastajatest. Enamik neist olid Lätis elavad inimesed, kes käivad Eestis ühepäevastel ostureisidel. Samasugune muster kordub Narvas, kus käivad ostlemas Venemaal elavad inimesed. Enim küllastatud paikadest oli korduvküllastajate seas kolmandal kohal Pärnu, järgnesid Narva ja Tartu.

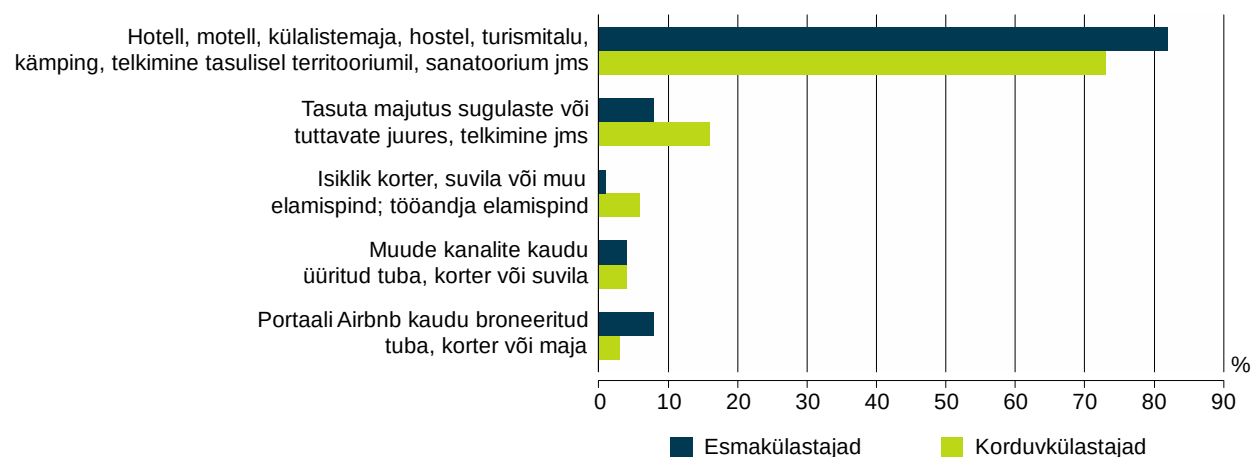
Joonis 6. Esma- ja korduvküllastajate populaarseimad küllastatud sihtkohad Eestis, juuli–august ja november–detsember 2017

Küllastajate majutumine

Ööbimisega välisküllastajatelt uuriti, millist tüüpi majutust nad Eestis olles kasutasid. 91% esma- ja 78% korduvküllastajatest kasutas Eestis ööbides ainult tasulise majutuse teenuseid. Ainult tasuta majutuses ööbis reisi jooksul 7% esma- ja 20% korduvküllastajatest. Seega ilmneb, et tasuta majutuse kasutamine on populaarsem korduvküllastajate seas. Joonis 7 on täpsemalt välja toodud nii tasuta kui ka tasulise majutuse liigid ning nende jaotumine esma- ja korduvküllastajate seas.

Joonis 7. Esma- ja korduvküllastajate ööbimised majutuse liigi järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

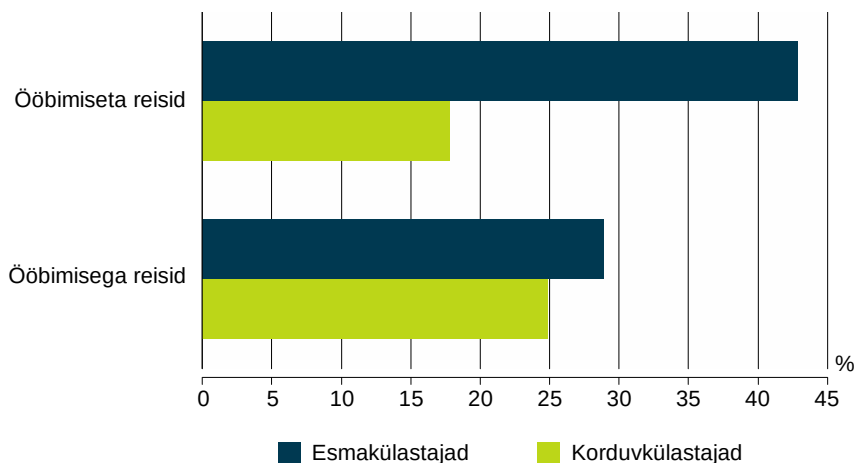

Lühemate ööbimiste (keskmiselt kuni 3 ööd) korral eelistasid nii esma- kui ka korduvkülastajad kasutada hotelle, külalistemaju, spaasid jms tasuta majutusasutusi. Pikematel reisidel (keskmiselt vähemalt 5 ööd) eelistati rohkem viibida aga Airbnb.com vms kanali kaudu broneeritud korterites, tubades, majades ning tasuta majutuses. Erisust võib põhjendada asjaoluga, et Airbnb.com jms portaalides pakuvad eraisikutest müüjad ööbimispinda tihti peale tunduvat soodsama hinnaga kui hotellides jms majutusasutustes, mistõttu otsustavad siin pikemat peatujad enam selle majutustüübi kasuks.

Reisipaketi kasutamine

Reisipaketi all mõeldakse siin artiklis teenuste kogumit, mis koosneb vähemalt kahest teenusest (nt transport sihtkohta ja majutus), mille tellija ostab ühtse hinna eest reisibüroost, vahendusteenuse pakkuvalt, mittetulundusühingu kaudu vmt. Reisimisel kasutasid reisipaketi teenust korduvkülastajatega (21%) võrreldes enam esmakülastajad (33%). Nii ühepäevaste kui ka ööbimisega reise korral oli reisipaketi kasutamine korduvkülastajatega võrreldes suurem esmakülastajate seas – vahe oli vastavalt 25 ja 4 protsendipunkti (Joonis 8). Reisipaketi populaarsust esmakülastajate hulgas võib põhjendada sellega, et esimest korda siia tulnud väliskülastajatel ei ole Eesti kui sihtkohaga varasemat kogemust. Seetõttu võib ühelt poolt tunduda reisipaketi teenuse kasutamine lihtsam ning asjaajamise poolest mugavam, võimaldades nii broneerida mitu reisisuuna korraga (nt majutus, transport, ekskursioonid, reisikorraldus jms). Esmakülastajad on reisipaketti kasutanud eelkõige ööbimisega Eesti reise puhul, see võib olla seotud nt ekskursiooni või giidi teenuste kasutamise või ringreisidega, kus ööbiti mõnes teises riigis. See on samuti tihti populaarsem just esmakülastajate seas. Korduvkülastajad soovivad olla varasema kogemuse tõttu teadlikumad ning broneerivad seetõttu reisisuunuseid rohkem iseseisvalt ning enda eelistustest lähtuvalt. Peale selle mõjutab reisipaketi kasutamist reisi eesmärk (joonis 3): nagu eespool selgus, oli korduvkülastajatel ostu- ja lähedaste külastamise reise osatähtsus suurem, nende puhul üldjuhul reisipaketti ei kasutata.

Joonis 8. Ööbimisega ja ööbimiseta reisel reisipaketti kasutanud esma- ja korduvkülastajad, juuli–august ja november–detsember 2017

Reisil tehtud kulutused

Pea iga reisiga kaasnevad rahalised kulutused. Eestit külastades kulutas raha 90% nii esma- kui ka korduvkülastajatest.

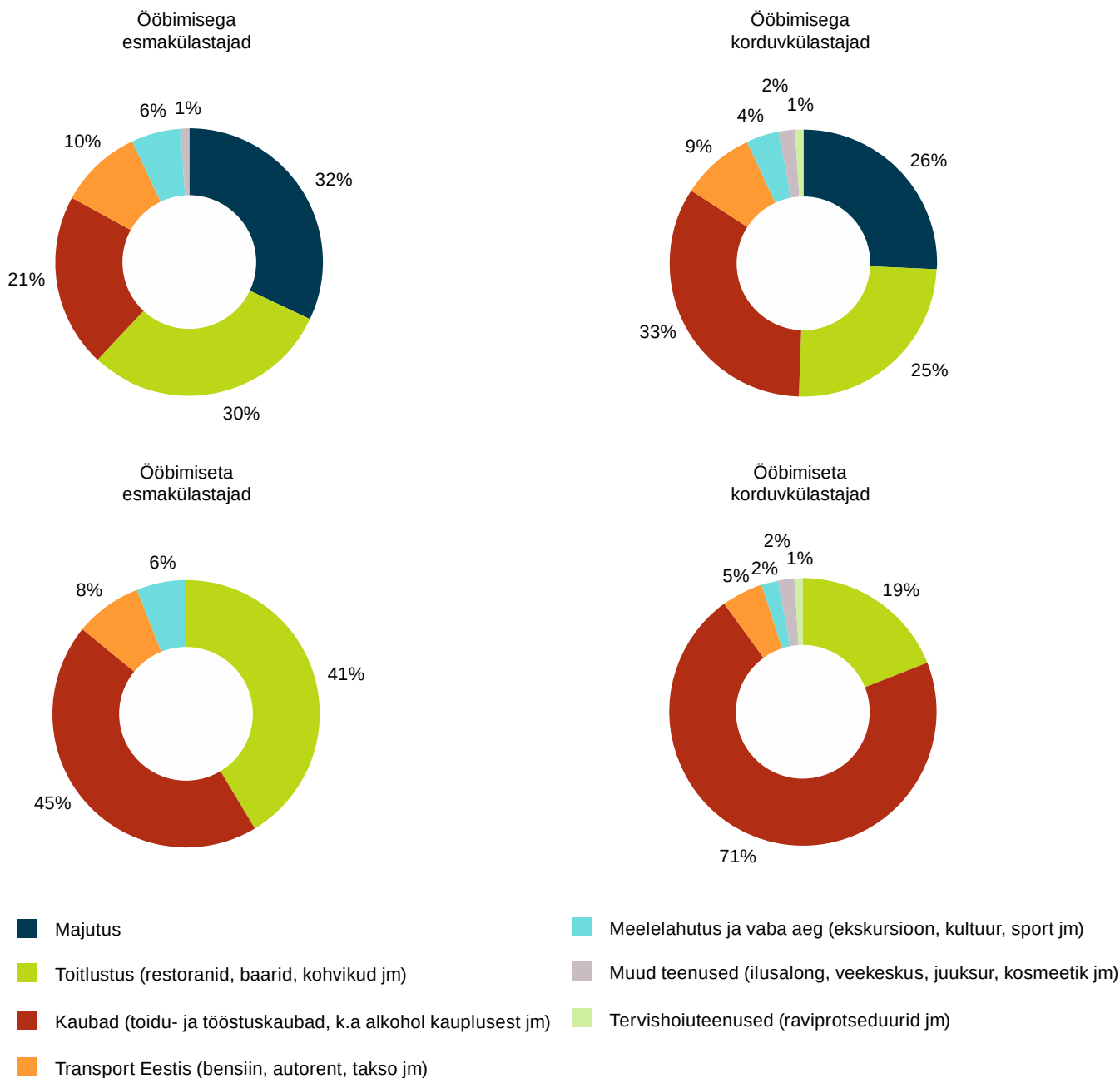
Et saada selgemat ja täpsemat ülevaadet väliskülastajate kulutustest on siin vaadeldud ööbimisega ja ööbimiseta esma- ning korduvkülastajaid eraldi. Eestis ööbinud esmakülastajatel oli kulutuste osatähtsus suurim majutuse, toitlustuse (v.a poest ostetud toidukaubad ja joogid) ning kaupade puhul. Ööbinud korduvkülastajatel aga oli osatähtsus suurim kaupadel ning seejärel majutusel ja toitlustusel (joonis 9). Väiksema osatähtsusega olid mõlemas rühmas kulutused meelelahutusele ning vaba aja ja muudele teenustele. Ööbinud esmakülastajad kulutasid korduvkülastajatega võrreldes rohkem majutusele ja toitlustusele (vahe vastavalt 6 ja 5 protsendipunkti). Korduvkülastajatel soovivad olid kulutused suured kaupade puhul (vahe 12 protsendipunkti).

Ööbimiseta esma- ja korduvkülastajate kulutuste pingerida ei erinenud. Suurima osatähtsuse moodustasid kulutused kaupadele, seejärel toitlustusele, transpordile ning meelelahutusele ja vabale ajale. Nii nagu ööbinud külastajad kulutasid ka ööbimiseta külastajatest kaupadele tunduvalt enam korduvkülastajad (vahe 26 protsendipunkti). Ööbimiseta esmakülastajatel oli aga silmanähtavalt suurem osatähtsus toitlustuskulutustes (vahe 22 protsendipunkti).

Mõlema rühma kaubakulutuste suurem erinevus võib tuleneda korduvkülastajate reisi eesmärgist. Ostureisijate osatähtsus oli suurem just korduvkülastajate seas (

Joonis 3). Sageli on korduvkülastajad Eestis käinud mitu korda, seetõttu võib nende huvi nt kultuuri- / keskkonna- ja vaatamisväärsustega tutvumise vastu olla väiksem, kuna teadmised neil teemadel on omandatud juba eelnenud külastustest ning rohkem aega suunatakse seetõttu kaupade ostmisele jms teenuste ning protseduuride nautimisele. 6-protsendipunktiline erinevus majutusteenuste kulutustes võib ööbivate korduvkülastajate puhul olla seotud asjaoluga, et nad kasutavad enam tasuta majutust (nt tuttavate pool, olemasolevas kinnisvaras vm tasuta majutuses ööbimine).

Joonis 9. Ööbimiseta ja ööbimisega esma- ning korduvkülastajate kulutused kululiigi järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

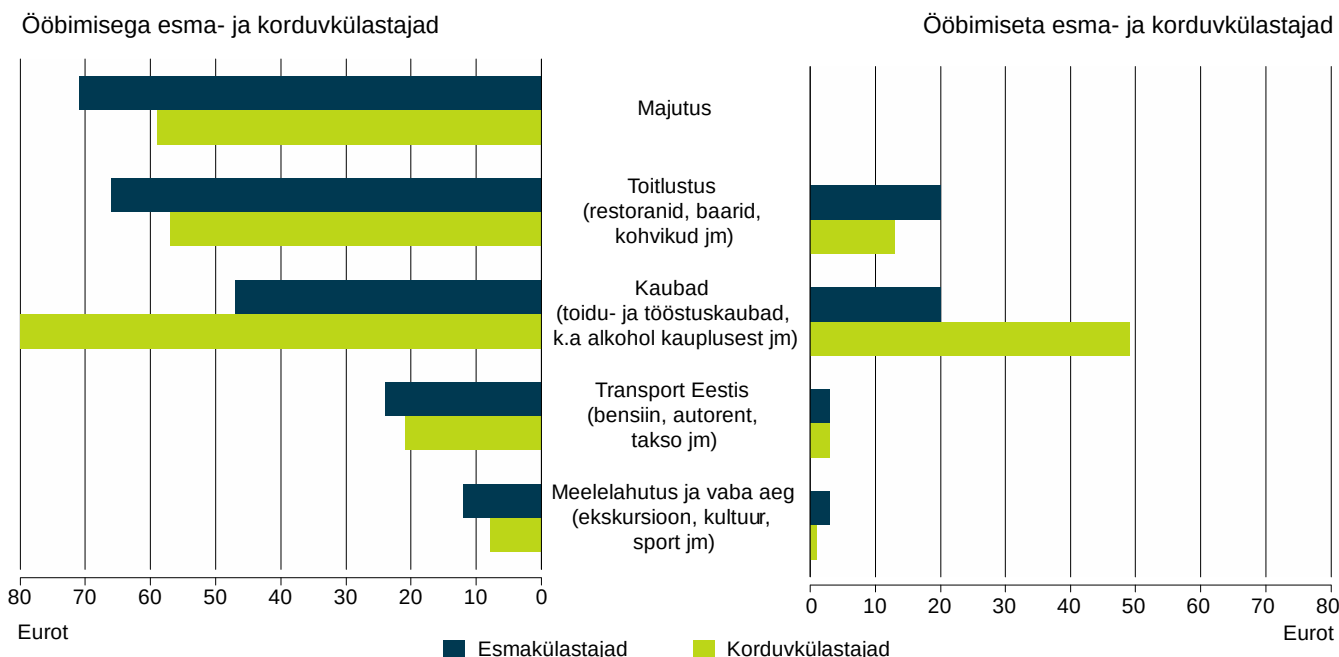

Reisiga kaasnenud kogukulud^a jagunesid ööbimisega esma- ja korduvkülastajate võrdluses üsna sarnaselt: inimese kohta kulus keskmiselt vastavalt 255 ja 248 eurot. Ööbimiseta esma- ja korduvkülastajate keskmised kulutused olid suurema erinevusega: reisi kohta kulutati vastavalt 43 ja 64 eurot.

Kui võrrelda ööbimiseta ja ööbimisega esma- ja korduvkülastajate kulutusi liigi järgi, on Joonis 10 näha, et pea kõikides kululiikides on kulutused suuremad esmakülastajatel. Ainus erinevus on kaupade kategoorias, kus nii ööbimiseta kui ka ööbimisega korduvkülastajad kulutavad esmakülastajatest enam vastavalt 29 ja 33 eurot inimese kohta. Nagu juba eespool mainitud oli ostureiside osatähtsus suurem just korduvkülastajate hulgas. Seega veedavad korduvkülastajad poodides jm kaubanduskeskustes enam reisiaega ning kulutavad selle võrra ka rohkem raha kaupadele. Ülejäänud kululiikide erinevused võivad olla seotud korduvkülastajate hinnatundlikkusega, mis väljendub suuremas teadlikkuses eri teenustest ja kaupadest (nt toitlustus, transport, majutus, tööstuskaubad jms) ning hindadest, mistõttu osatakse esmakülastajatest enam valida soodsamaid teenuseid, söögikohti, majutust, transporti jms.

^a Sh enne reisi tehtud kulutused, välja arvatud Eesti-väline transport ja reisipaketis sisalduvad teenused.

Joonis 10. Ööbimiseta ja ööbimisega esma- ning korduvkülastajate ühe inimese kohta tehtud kulutuste^a summa kululiigi järgi, juuli–august ja november–detsember 2017

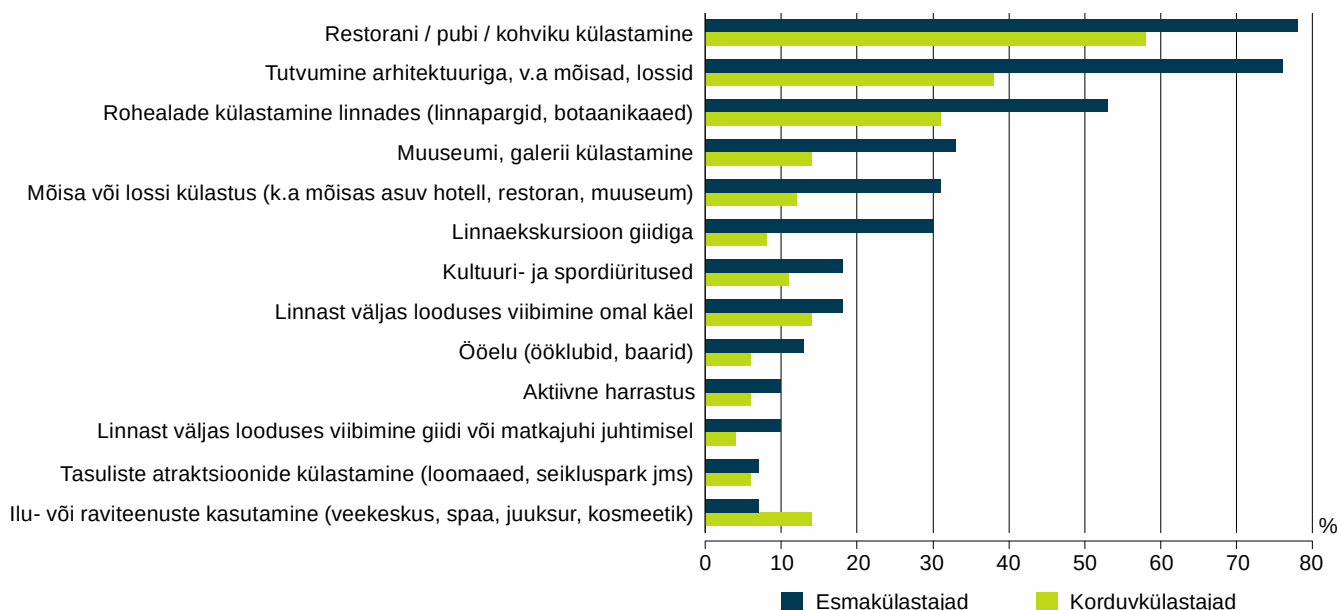
^a Sh need, kes ei kulutanud üldse. Kulutused ei sisalda Eesti-väliseid transpordikululusid ja reisipaketti kasutanud külastajate puhul reisipaketis sisaldunud teenuste eest makstud summasid, sest reisipaketi maksumusest ei saa eristada ainult Eestis tehtud kulutusi.

Tegevused ja nende vastavus külastaja ootustele

Selles osas on lähemalt uuritud neid väliskülastajate tegevusi Eestis, mis aitavad reisi eesmärki paremini mõista. Kokku uuriti 13 tegevust, mille täpsem jagunemine on välja toodud Joonis 11.

Nii esma- kui ka korduvkülastajate seas olid kolm populaarsemat tegevust toitlustuskoha külastamine, arhitektuuriga tutvumine ning linnades asuvate rohealade külastamine.

Joonis 11. Esma- ja korduvkülastajate tegevused Eesti reisir, juuli–august ja november–detsember 2017

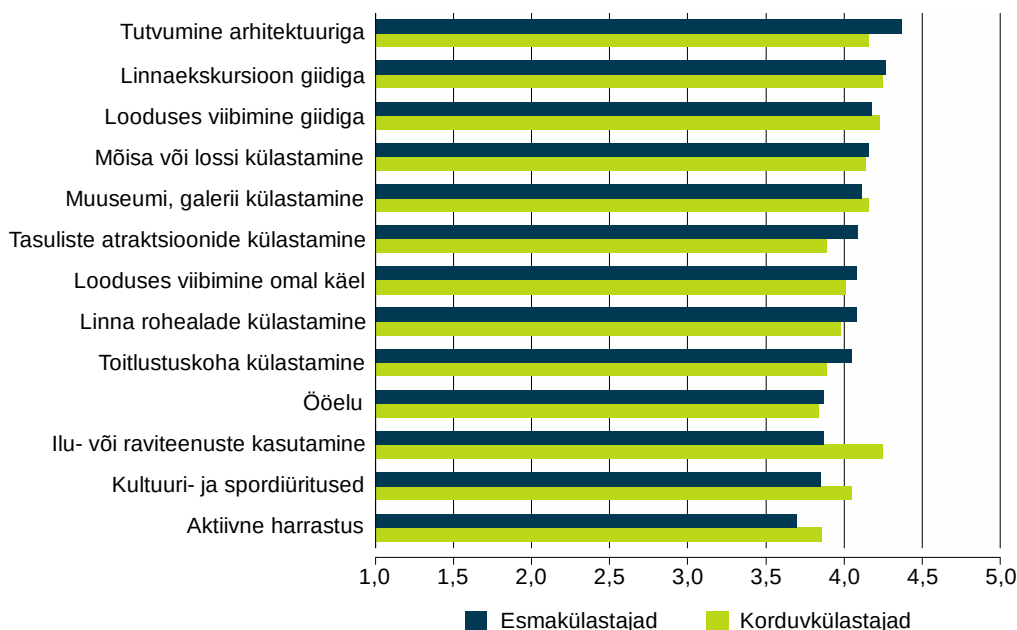
Peaaegu kõigis uuritud tegevustes (välja arvatud ilu- või raviteenuste kasutamine) oli osavõtjate osatähtsus suurem esmakülastajate hulgas. See näitab, et korduvkülastajad tulevad Eestisse konkreetsematel eesmärkidel; esmakülastajad aga sooviga Eestit avastada, seetõttu osaletakse rohkemates tegevustes, et sihtkohta paremini tundma õppida.

Ligi kolmandik esmakülastajatest käis mõnes galeriis, muuseumis, mõisas või lossis ning osales giidiga linnaekskursioonil. Korduvkülastajate osatähtsus jäi samade tegevuste arvestuses vahemikku 8–14%. Vähem populaarsemad tegevused esmakülastajate seas olid ilu- ja raviteenuste kasutamine ning tasuliste atraktsioonide külastamine, nt loomaaed, seikluspark. Seevastu korduvkülastajate seas olid vähem populaarsed tegevused aga matkajuhi või giidiga loodusretked, aktiivsete harrastustega tegelemine (v.a spordiüritustel osalemine), ööklubide ja baaride ning samuti tasuliste atraktsioonide külastamine.

Rahulolu sihtkohas kasutatud ajaga on sihtkohta naasmise eeldus ja peamine tegur. Ankeedis küsiti rahulolu hinnangut viiepallisel skaalal, kus vastusevariant number 1 tähendas, et tegevus oli oodatust palju halvem, vastusevariant number 5 aga oodatust palju parem. Seega, mida lähemal oli külastajate rahulolu hinnanguskaalal 5-le, seda rohkem rahul konkreetse tegevusega oldi.

Siinkohal tuleks silmas pidada, et hinnangu andmisel on oluline mõjutegur vastaja varasem kogemus kodu- või mõnest teisest sihtriigist. Kõikide uuritud tegevuste järgi on näha, et väliskülastajate keskmine rahuloluhinnang oli vähemalt 3,7 (Joonis 12). See näitab, et uuritud tegevused olid külastajatele kas ootuspärased või sellest paremad. Sellest järeldub omakorda, et väliskülastajad olid siin kogetud tegevustega enamasti rahul.

Joonis 12. Esma- ja korduvkülastajate keskmine hinnang tegevustega rahulolule, juuli–august ja november–detsember 2017

Esmakülastajad hindasid kõige kõrgemalt arhitektuuriga tutvumist (4,37) ja korduvkülastajad ilu- või raviteenuste kasutamist (4,25). Mõlemad rühmad andsid kõrgemaid hinnanguid veel giidiga linna- või loodusekursioonidele, mis viitab sellele, et giidid on Eesti tutvustamisel teinud head tööd. Suurim erinevus ilmes ilu- või raviteenuste kasutamisel: kui esmakülastajate seas jäi rahulolu kolme madalama hulka (3,87), siis korduvkülastajate seas pälvis see kõrgeima hinnangu (4,25). Põhjus võib olla selles, et korduvkülastajatel on rohkem infot kvaliteetsete ja tunnustatud teenuste kohta, esmakülastajatel puudub aga info, mille põhjal otsustada. Esmakülastajad olid korduvkülastajatest enam rahul arhitektuuriga tutvumisega, tasuliste atraktsioonide ja toitlustuskohtade külastamisega (vahe 0,2 punkti).

Kõige madalam oli esmakülastajate rahuloluhinnang aktiivsele harrastusele, kultuuri- ja spordiüritustele, ilu -/raviteenustele ning ööelule. Korduvkülastajatel aga ööelule, aktiivsele harrastusele, tasuliste atraktsioonide ja toitlustuskohtade külastamisele.

Kokkuvõte

Artiklis analüüsiti esma- ja korduvkülastajate käitumist 2017. aasta väliskülastajate uuringu andmete järgi. Uuring kestis kümme nädalat: suvel 17. juulist 13. augustini ja talvel 1. novembrist 17. detsembrini. Andmeid koguti Eestist lahkuvatelt väliskülastajatelt kindlaksmääratud ajavahemikul peamiselt silmast silma intervjuudega. Enamik küsitluskohadest oli Eesti põhja-, ida- ja lõunapiiril piiriületuspunktid. Kokku küsitleti ligikaudu 9500 väliskülastajat. Kogutud andmed laiendati väliskülastajate üldkogumile. Turismi suure sesoonsuse tõttu ei ole andmed üldistatavad terve aasta peale, vaid on käsitletavad uuringuperioodi kohta.

Uuringuperioodil Eestis käinud väliskülastajatest olid 21% esmakülastajad ja 79% korduvkülastajad. Enamik (91%) korduvkülastajaid oli pärit Eesti lähiriikidest: Soomest, Lätist, Leedust, Rootsist ja Venemaalt. Esmakülastajate koosseis oli mitmekesisem ning külastajate jaotus riikide vahel ühtlasem. Esmakülastajaid saabus nimetatud lähiriikidest vaid 34%. Esmakülastajate vanus jäi valdavalt vahemikku 25–44, korduvkülastajate oma aga 35–54 eluaastat. Nooremate (kuni 34-aastaste) osatähtsus oli suurem esmakülastajate hulgas.

Esmakülastajate seas domineerisid ööbimisega külastajad (71%), kordukülastajate hulgas jagunesid ööbimiseta ja ööbimisega külastajaid enam-vähem võrdselt (vastavalt 49% ja 51%). Nii esma- kui ka kordukülastajatest veetis enamik Eestis 1–2 ööd, kuid kordukülastajate seas oli rohkem lühikülastusi (üks öö) ning keskmiselt pikema viibimisi (rohkem kui nädal). Ühepäevaste külastuste korral veetsid Eestis rohkem aega esmakülastajad – 84% esmakülastajatest ja 58% kordukülastajatest viibis Eestis rohkem kui 3 tundi.

Enamik esmakülastajaid reisis Eestisse puhkama (78%). Tähtsusest teisel ja kolmandal kohal olid võrdse osatähtsusega (8%) töö- ja transiitreisid. Ka kordukülastajatest saabus enamik veetma puhkust (47%), kuid tähtsusest teisel kohal olid ostu- (23%) ning kolmandal transiitreisid (11%). Neljandal kohal oli mõlemas rühmas lähedaste külastamine: esmakülastajatel 3% ning kordukülastajatel 8%. Sama suure osatähtsusega olid kordukülastajatel ka tööreisid.

Ligikaudu kaks kolmandikku (66%) esmakülastajatest käis reisi jooksul peale Eesti ka mõnes teises riigis, kordukülastajad olid aga fokuseeritud pigem Eestile (ainult 27% käis peale Eesti veel mõnes teises riigis).

Nii esma- kui kordukülastajate seas oli populaarseim sihtkoht Tallinn. Kordukülastajate viibimine oli tunduvalt vähem pealinnakeskne: Tallinna väisas 68% kordukülastajatest ning 95% esmakülastajatest. Esmakülastajate seas olid populaarsemad sihtkohad veel Pärnu (10%) ja Tartu (6%) ning kordukülastajate seas Valga (12%) ja Pärnu (11%).

Kõige enam eelistati ööbida hotellis, külastemajas jms majutusettevõttele kuuluvas ööbimiskohas: selle kasuks otsustas keskmiselt 8 esma- ja 7 kordukülastajat kümnest. Airbnb.com kaudu broneeritud ning tasuta majutusteenuse kasutamine oli suurem Eestis pikemalt (vähemalt 5 ööd) peatunud väliskülastajate seas. Reisipaketi teenust kasutasid rohkem esmakülastajad.

Eesti reisi jooksul kulutasid ööbimiseta esmakülastajad inimese kohta keskmiselt 43 ja kordukülastajad 64 eurot. Ööbimisega esmakülastajad aga keskmiselt 255 ning kordukülastajad 248 eurot. Nii ööbimisega kui ka ööbimiseta kordukülastajad ning ööbimiseta esmakülastajad kulutasid enam kaupadele, ööbimisega esmakülastajad aga majutusele.

Uuritud tegevuste põhjal oli näha, et esmakülastajad võtsid kordukülastajatega võrreldes osa rohkematest tegevustest ning olid seega aktiivsemad. Eesti reisi populaarseimad tegevused olid mõlema rühma puhul samad: käidi tootlustuskohtades, tutvuti arhitektuuriga ning külastati linnade rohealasid.

See artikkel on esimene põhjalik esma- ja väliskülastajate käsitus, mis on tehtud väliskülastajate uuringu andmete põhjal. Selgus, et need kaks külastajate rühma erinevad nii proportsiooni (21% esma- ning 79% kordukülastajad) kui ka enamiku vaadeldud näitajate puhul ning peaksid ka edaspidi turismiuuringutes ja -planeerimisel pälvida rohkem tähelepanu. Selles uuringus käsitleti kõiki kordukülastajaid koos hoolimata sellest, kas Eestis oli varem käidud üks või kümme korda. Tulevikus tehtavad uuringud peaksid lähemalt analüüsima eri sagedusega Eestit külastavaid kordukülastajaid. Samuti oleks kasulik teada, kui pika perioodi jooksul need kordukülastused on tehtud: kas näiteks viie, kümne või kahekümne viimase aasta jooksul. Samuti tuleks näitajaid analüüsida lähteriigi järgi ning uurida, kui rahule jääd kogu reisiga ja kas sihtkohta soovitatakse oma sõpradele-sugulastele. See info annaks märgatavalt täpsema kordukülastajate profiili.

Metoodika

Artikli koostamisel kasutati 2017. aastal EAS-i tellimisel Statistikaametis tehtud väliskülastajate uuringu andmeid. See on valikuuring, millega koguti infot Eestist lahkuvate vähemalt 15-aastaste mitteresidentide (väliskülastajate) käest. Küsitleti kahel ajavahemikul: suvel 17. juulist 13. augustini ja talvel 1. novembrist 17. detsembrini. Kokku küsitleti 9541 väliskülastajat, neist 39% suvel ja 61% talvel. Turismi suure sesoonsuse tõttu ei ole andmed üldistatavad terve aasta peale, vaid need käsitlevad uuringuperioodi.

Valimi koostamisel lähtuti sellest, et eri nädalapäevad ja kellaajad oleksid kaetud. Nii ei jää vaatluse alt välja reisijate eri tüübid, mis võiks põhjustada seda tüüpi reisijate arvu alahindamist. Küsitleva väljavalmimise metoodika onenes küsitluskohast. Kasutati loendamist ja küsitleva määramist loendamissammu alusel, kõikset küsitlemist välismaa numbrimärgiga autodes reisijate hulgas või valikut, kus küsitaja pöördub piiriületuskohas enda valitud inimese poole, et küsitleda mitteresidentidest isikut.

Enamikul juhtudest tehti intervjuu. Keeleprobleemide korral paluti vastajal ankeet ise täita. Ankeedid olid 12 keeles: eesti, vene, inglise, soome, rootsi, saksa, prantsuse, itaalia, hispaania, läti, hiina ja jaapani.

Kui väljavaliitud isik oli alla 15-aastane, tehti küsitlus lapsevanema või täiskasvanud saatjaga. Enne ankeedi täitmist tegi küsitaja kindlaks, et tegemist on mitteresidentiga, kes plaanib Eestist küsitluspäeval lahkuda. Kui vastaja oli mitteresident, aga ei plaaninud küsitluspäeval Eestist lahkuda, siis ankeeti ei täidetud. Erand oli AHHA keskuses Tartus, kus kõikidelt mitteresidentidelt küsiti meiliaadressi ning paluti täita sinna saadetav veebiküsimustik pärast Eestist lahkumist. Selle erandi tingis asjaolu, et enamik vastajaid ei ole Eestis reisimist küsitlemise hetkeks lõpetanud ning ka juhtudel, kus AHHA keskuses on vastaja plaanide kohaselt viimane peatuskoht Eestis, võib järgneda planeerimata peatusi ja lisakulutusi, mis varem antud vastuses ei kajastu. Veebiküsimustiku täitis 2017. aastal 1,5% vastanutest.

Küsitleti Eesti põhja-, ida- ja lõunapiiril. Enamik küsitluskohtadest oli piiriületuspunktid, Läti piiriületajate paremaks hõlmamiseks tehti küsitlus ka Tallinna bussijaamas ja Tartu AHHA keskuses. 2017. aasta küsitluskohad olid:

- AS Tallinna Sadama Vanasadama A-terminal;
- AS Tallinna Sadama Vanasadama B-terminal;
- AS Tallinna Sadama Vanasadama D-terminal;
- Tallinna lennujaam;

- Tallinna bussijaam;
- Tallinna rongijaam;
- Narva maantee piiriületuspunkt Narvas;
- Koidula piiriületuspunkt;
- Luhamaa piiriületuspunkt;
- Tartu AHHA keskuse;
- Ikla endine piiriületuspunkt;
- Valga endine piiriületuspunkt (Valga-Uulu mnt);
- Valga linnas riigipiir (Riia tn);
- Valga linn (ostukeskuste parklad, bensiinijaamad).

Kuna küsitleti kõikides olulistes punktides, mille kaudu väliskülased Eestist lahkusid, olid uuringust välja jäänud väliskülased vood Statistikaameti hinnangul üsna väikesed.

Tulemuste analüüsimiseks laiendati küsitlustulemused andmete kaalumise teel väliskülased üldkogumile. Selleks kasutati nii uuringu käigus kogutud loendusandmeid kui ka järgmisi väliseid andmeallikaid: Tallinna sadama laevareisijate arv, Tallinna lennujaama lennureisijate arv, Tallinnast lähtuvate rahvusvaheliste rongireisijate andmed, Tallinna bussijaama rahvusvaheliste bussiliinide sõiduplaan, Politsei- ja Piirivalveameti piiriületuste kuustatistika Eesti piiripunktides, maanteeloendurite andmed küsitluskohtade lähedal, AHHA keskuse külastusstatistika.

Artiklis kajastatud esma- ja korduvkülased analüüsimiseks kitsendati väliskülased uuringu valimit. Uuringust arvati välja Eestis varem elanud isikud ning väliskülased, kes olid Eestis viibinud rohkem kui kuus kuud. Selle eesmärk oli saada valimisse võimalikult suur hulk turismi tõttu Eestisse reisinud väliskülased.

Allikad

Gitelson, R. J., Crompton, J. L. (1984). Insights into the Repeat Vacation Phenomenon. *Annals of Tourism Research*, 11(2), pp. 199–217.

Lau, L. S., McKercher, B. (2004). Exploration versus Consumption: A Comparison of First-time and Repeat Tourists. *Journal of Travel Research*, 42(3), pp. 279–285.

Li, X., Cheng, C., Kim, H., Petrick, J. F. (2008). A Systematic Comparison of First-time and Repeat Visitors via a Two-phase Online Survey. – *Tourism Management*, 29, pp. 278–293.

Oppermann, M. (1997). First-time and Repeat Visitors to New Zealand. – *Tourism Management*, 18(3), pp. 177–181.

Oppermann, M. (1998). Destination Thresholds Potential and the Law of Repeat Visitation. *Journal of Travel Research*, 37(2), pp. 131–137.

Oppermann, M. (2000). Tourism Destination Loyalty. – *Journal of Travel Research*, 39(11), pp. 78–85.

Reid, L. J., and S. D. Reid, (1993). Communicating Tourism Supplier Services: Building Repeat Visitor Relationships. – *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2 (2/3), pp. 3–20.

Wahid, S.D.M., Aliman, N.K., Hashim, S.M., Harudin, S. (2016). First-time and Repeat Visitors to Langkawi Island, Malaysia. *Science Direct: Procedia Economics and Finance*, 35, pp. 622–31.

EESTI PIIRKONDADE VÄLISKAUBANDUSSTATISTIKAST 2017. AASTAL

Evelin Puura, Mirgit Silla

Artikkel annab lühiülevaate 2017. aastal maakondades toimunud peamiste kaupade ja teenuste ekspordist, impordist ning näitab, kui suur arv ettevõtteid neid tehinguid tegi.

Artikkel käsitleb piirkonnana maakondasid, mis kehtisid kuni 2017. oktoobrini (k.a), v.a üks erand: Harju maakonna alt on eraldi välja toodud Tallinna linn. Tallinn koos Harjumaaga moodustab nii kaupade kui ka teenuste puhul üle 50% kogu Eesti väliskaubandusest, samal ajal on paljud olulised kaubad ja teenused Tallinnas ning Harjumaal erinevad. Kuna viimastel aastatel pole vaadeldavates piirkondades toimunud suuri muutuseid ei kaupade ega teenuste puhul, siis keskendutakse ülevaate andmisel ühele aastale. Väliskaubandusstatistika on jagatud maakondade järgi vastavalt väliskaubandustehinguid tegevate majandusüksuste juriidilisele aadressile. Maakonnad on määratud juriidilise aadressi järgi ka juhul, kui majandusüksus tegutseb mitmes piirkonnas või kui tema väliskaubandustegevus ei toimu juriidilisele aadressile vastavas maakonnas. Kaardil 1 ja 2 on välja toodud iga maakonna ja Tallinna kohta kaubagrupid, mis moodustavad kuni 5% selle piirkonna väliskaubandusest. Alla 5% osatähtsusega grupid on liidetud kaardil „Muu“ alla kokku. Kaardil 3 ja 4 on välja toodud iga maakonna ja Tallinna kohta kolm suuremat teenusegruppide ning ülejäänud või peamised konfidentsiaalsed teenusegrupid on liidetud „Kokku ülejäänud teenused“ alla. Väliskaubanduse kaupade andmestik on töödeldud ja kokku pandud Statistikaametis, kui teenuste andmed on kogutud ja töödeldud Eesti Pangas ning lisainfo (maakonnad) on juurde pandud Statistikaametis.

Kaupade väliskaubandus piirkonniti

2017. aastal oli Eestis kaupu eksportivaid majandusüksusi ligi 16 200 ja importivaid majandusüksusi üle 27 400. Eestist kaupu eksportivatest majandusüksustest 41% ja importivatest 44% oli registreeritud Tallinna. Järgnes Harjumaa, kuhu oli koondunud 12% nii eksportivatest kui ka importivatest majandusüksustest. Kolmas oli Tartu maakond koos Tartu linnaga, kuhu oli registreeritud 8% eksportivatest ja 10% importivatest majandusüksustest. Teistes maakondades oli registreeritud eksportivate ja importivate majandusüksuste osatähtsus kuni 5%.

2017. aastal eksporditi Eestist kaupu jooksevhindades 12,9 miljardi euro eest ning imporditi Eestisse 14,7 miljardi euro eest. Rahalise väärtuse järgi moodustas Tallinna osatähtsus 42% kogu Eestist eksporditud kaupadest ja 58% kogu Eestisse imporditud kaupadest, järgnes Harjumaa 18%-ga nii ekspordist kui ka impordist, kolmandal kohal oli Tartumaa, mis moodustas 8% ekspordist ja 6% impordist (tabel 1).

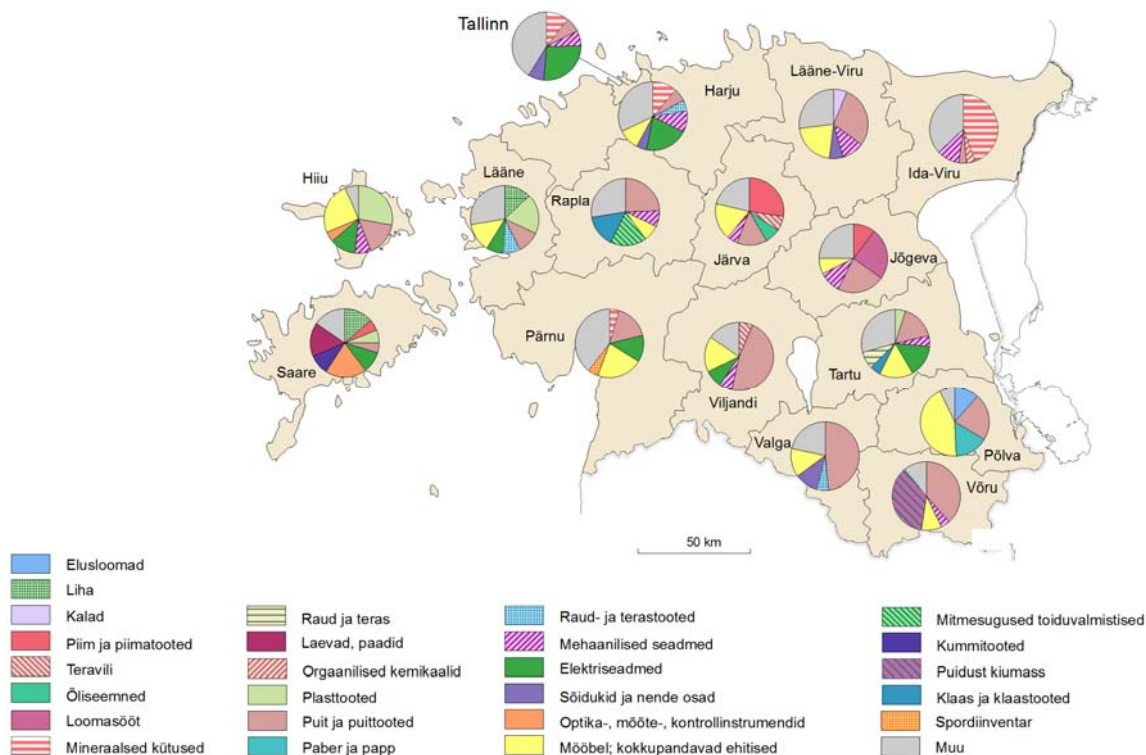
Tabel 1. Kaupade ekspordi ja impordi rahalise väärtuse jagunemine piirkonna järgi, 2017

Piirkond	Osatähtsus, %	
	eksport	import
Tallinna linn	42,2	58,1
Harju maakond	17,6	18,3
Tartu maakond	8,1	5,7
Ida-Viru maakond	6,5	3,4
Maakond määramata ^a	6,4	5,0
Pärnu maakond	4,7	2,6
Lääne-Viru maakond	3,2	1,4
Viljandi maakond	2,6	1,2
Rapla maakond	1,7	0,8
Saare maakond	1,3	0,7
Valga maakond	1,3	0,7
Järva maakond	1,1	0,6
Võru maakond	1,1	0,4
Jõgeva maakond	0,9	0,4
Hiiu maakond	0,5	0,3
Lääne maakond	0,4	0,3
Põlva maakond	0,4	0,1

^a Välisettevõtted, kellel ei ole Eestis kontaktaadressi, vt põhjalikumalt metoodika osast.

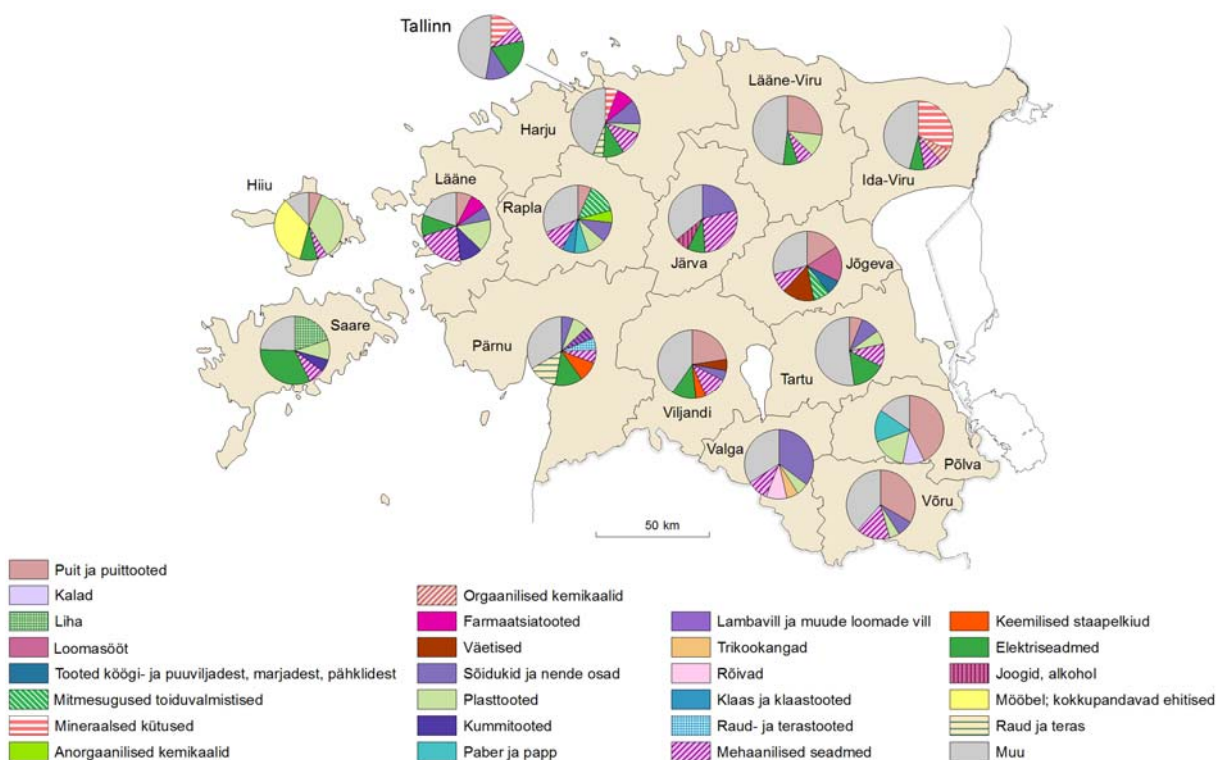
Kaupadest veeti enim välja elektriseadmeid (17% kogu Eesti ekspordist), järgnes puit ja puittoodete (11%) ning mineraalsete toodete (kütuse ja elektrienergia) (10%) eksport. Eestist enim eksporditud kaubagrupidest oli elektriseadmete eksport väärtuse järgi kolme suurima kaubagrupi hulgas kaheksas piirkonnas (Tallinn, Harju-, Tartu-, Pärnu-, Saare-, Hiiu-, Lääne- ja Viljandimaa), kõige suurema osatähtsusega oli see siiski ainult Tallinnas ja Harjumaal (kaart 1). Teisel kohal olnud puidu ja puittoodete kaubagrupp oli tähtis kõigis vaadeldavates piirkondades, kuid kõige suurema osatähtsusega olid siiski Viljandi-, Valga- ja Võrumaa. Kolmandal kohal olnud mineraalsete toodete eksport oli tähtis vaid neljas paigas (Ida-Viru-, Harju- ja Pärnumaa, Tallinn), kuid kõige tähtsam kaubagrupp on see Ida-Virumaal. Eesti kaupade ekspordis on väga tähtis ka mööbli ja puitmajade väljavedu, mis on oluline eksporditud kaubagrupp 13 vaadeldud piirkonnas, v.a Ida-Virumaa, Saaremaa ja Tallinn.

Kaart 1. Kaupade eksport maakonnas peamise kaubagrupi järgi, 2017

2017. aastal imporditi kaupadest Eestisse enim elektriseadmeid (15% kogu Eesti impordist), millele järgnesid transpordivahendid (13%), mehaanilised masinad (10%) ning mineraalsed tooted (kütus) (10%). Elektriseadmete sissevedu oli oluline 11 piirkonnas, v.a Põlva-, Valga-, Võru-, Jõgeva- ja Raplamaal (kaart 2). Transpordivahendite import (sõidukid ja nende osad) oli tähtis 10 vaadeldud piirkonnas (Valga-, Järva-, Harju-, Rapla-, Lääne-, Tartu-, Võru-, Pärnu-, Järvamaal ja Tallinnas). Mehaaniliste seadmete import oli tähtis 15 piirkonnas, v.a Põlvamaal. Mineraalsete toodete sissevedu oli tähtis vaid kolmes piirkonnas (Ida-Viru-, Harjumaa ja Tallinn).

Kaart 2. Kaupade import maakonnas peamise kaubagrupi järgi, 2017

Teenuste väliskaubandus piirkonna järgi

Eesti Panga andmetel eksporditi 2017. aastal Eestist teenuseid jooksevhindades 6,1 ja imporditi Eestisse 4,2 miljardi euro eest. Teenuste ekspordi ja impordi puhul ei pea toimuma piiriületust nagu kaupadel. Teenuste ekspordiks ja impordiks loetakse tehingud residendi ja mitteresidendi vahel, näiteks välisriigi kodanik käib Eestis juuksuris või Eesti transpordifirma osutab teenust välisfirmale väljaspool Eestit. Statistikaametis on teenuste andmed seotud majandusüksuste juriidilistele aadressidele vastavate haldusüksustega. 2017. aastal eksportisid Tallinnas tegutsevad majandusüksused väärtuse järgi Eestist üle 58% ja importisid ligi 50% teenustest. Sama moodi nagu kaupade puhul järgnevad ka teenuste ekspordi ja impordi puhul Harjumaa, kust eksporditi ligi 8% ja imporditi 5% teenuseid, ning Tartu maakond koos Tartu linnaga, kust eksporditi ligi 5% ja imporditi ligi 4% teenustest. Teistes maakondades on teenuste ekspordi ja impordi osatähtsus alla 2%. Kõige vähem ekspordisid ja importisid teenuseid Hiiu maakonnas registreeritud majandusüksused.

Tabel 2. Teenuste ekspordi ja impordi rahalise väärtuse jagunemine piirkonna järgi, 2017

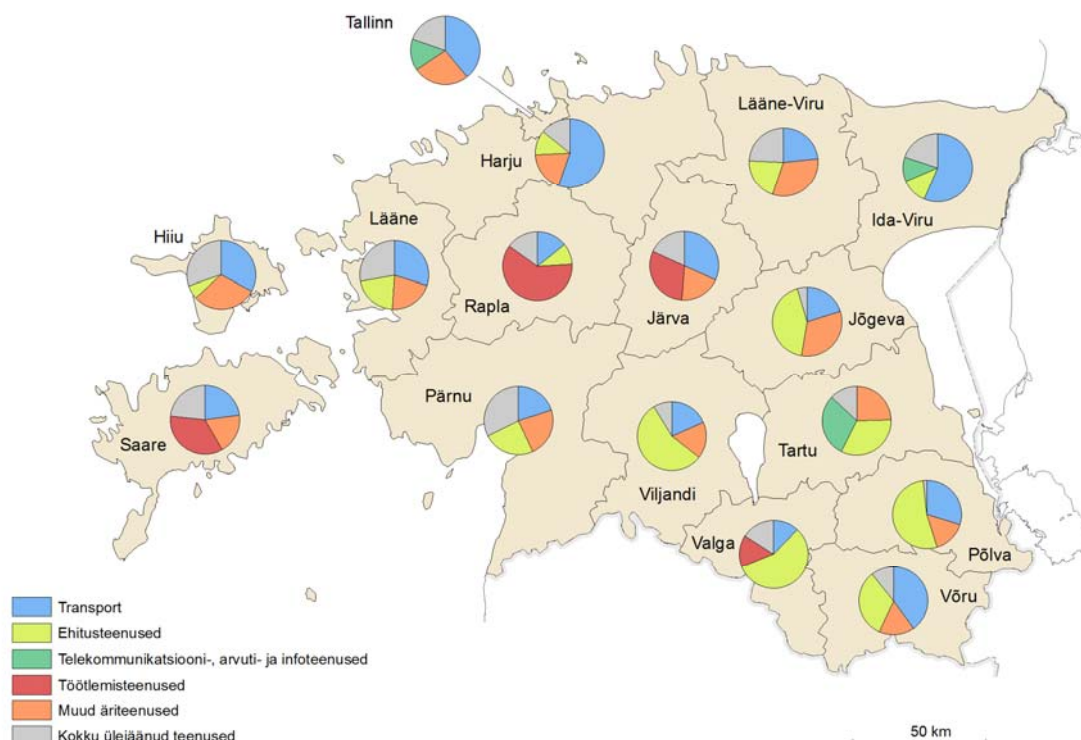
Piirkond	Osatähtsus, %	
	eksport	import
Tallinna linn	58,6	49,3
Maakond määramata ^a	22,4	38,0
Harju maakond	7,7	5,0
Tartu maakond	4,9	3,9
Pärnu maakond	1,6	0,8
Ida-Viru maakond	1,4	0,9
Lääne-Viru maakond	0,6	0,6
Rapla maakond	0,5	0,1
Valga maakond	0,5	0,6
Saare maakond	0,4	0,1
Viljandi maakond	0,4	0,2
Järva maakond	0,3	0,1
Lääne maakond	0,2	0,1
Võru maakond	0,2	0,1
Hiiu maakond	0,1	0,0
Jõgeva maakond	0,1	0,1
Põlva maakond	0,1	0,1
Tartu maakond	4,9	3,9

^a Haldusüksust ei saa määrata või ei ole infot ettevõtte kontaktaadressi kohta, vt põhjalikumalt metoodika osast.

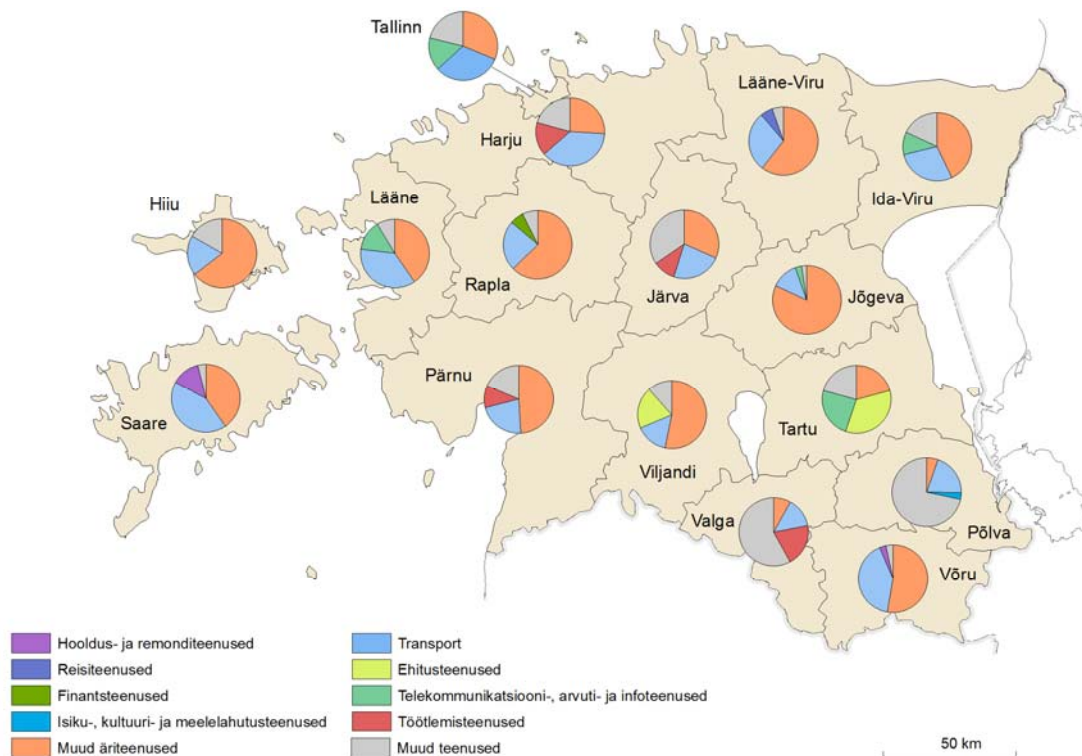
Enim eksporditi transporditeenuseid (30% kogu teenuste ekspordist), millele järgnesid reisi-^b (24%) ja muud äriteenused (19%). Maakonniti olid olulisemad transpordi-, ehitus- ja muud äriteenused. Kui transporditeenuste eksport oli kolme tähtsaima seas 15 piirkonnas, siis muude äriteenuste ja ehitusteenuste eksport oli tähtis 13 piirkonnas. Viies maakonnas (Rapla-, Järva-, Valga-, Saare- ja Hiiumaa^c) oli väga suure osaga töötlemisteenuste ja kolmes piirkonnas (Tallinnas, Tartu- ja Ida-Virumaal) telekommunikatsiooni-, arvuti- ja infoteenuste eksport.

^b Reisis teenuseid ei ole kaardil, sest ekspordi puhul ei ole võimalik maakonda määrata 90%-l ja impordi puhul 87%-l.

^c Konfidentsiaalsed andmed on kaardil „Kokku ülejäänud teenused“ all.

Kaart 3. Maakondade teenuste eksport peamise teenuse liigi järgi, 2017

2017. aastal imporditi Eestisse enim transporditeenuseid, millele järgnesid reisi^a ja muud äriteenused. Maakonniti olid tähtsaimad transpordi- ja muud äriteenused. Muude äriteenuste import oli oluline kõigis piirkondades. Transporditeenuste import oli oluline 15 piirkonnas. Viie maakonna jaoks oli väga tähtis ehitusteenuste (Järva^b, Põlva^b, Tartu-, Valga^b, ja Viljandimaal), töötlemisteenuste (Harju-, Hiiu^b, Järva-, Pärnu-, ja Valgamaal) ning telekommunikatsiooni-, arvuti- ja infoteenuste (Tallinnas, Jõgeva-, Lääne-, Tartu- ja Ida-Virumaal) import.

Kaart 4. Maakondade teenuste import peamise teenuse liigi järgi, 2017

^a Reisiteenuseid ei ole kaardil, sest ekspordi puhul ei ole võimalik maakonda määrata 90%-l ja impordi puhul 87%-l.

^b Konfidentsiaalsed andmed on kaardil „Kokku ülejäänud teenused“ all.

Kokkuvõtteks võib öelda, et enamik väliskaubanduse tehinguid tegevaid majandusüksusi on registreeritud Tallinnas, Harju- ja Tartumaal. Eestile peamiste kaupade ja teenuste eksporti ning importi annavad oma osa kõik Eesti piirkonnad.

Metoodika ja mõisted

Kaupade väliskaubandus

Kaupade eksport – Eestis toodetud kaupade väljavedu, välismaalt sisse toodud kaupade väljavedu (re-eksport), kaupade ajutine väljavedu nende töötlemiseks välisriigis, kaupade taasväljavedu pärast töötlemist Eestis ning välisriikide vee- ja õhusõidukite varude tarned. Ei hõlma transiiti ega teenuseid.

Kaupade import – kaupade sissevedu Eestisse sisetarbimiseks ja välismaale edasimüügiks, taasväljaveo kohustusega ajutine sissevedu töötlemise eesmärgil ning taassissevedu pärast töötlemist väljaspool Eestit. Ei hõlma transiiti ega teenuseid.

Majandusüksused – väliskaubandustehinguid tegevad üksused: ettevõtted (sh äriühingud, füüsilisest isikust ettevõtjad) ja kasumitaotluseta üksused (mittetulundusühingud, sihtasutused, riigiasutused, kohaliku omavalitsuse asutused, avalik-õiguslikud üksused). Hõlmab ka välismaise registrikoodiga üksuseid.

Majandusüksuste arvu saamiseks kasutatakse Intrastati aruandega kogutud ning tolli- ja käibedeklaratsioonide andmeid. Alla statistilise läve jäänud või aruande esitamata jättnud ettevõtted lisatakse Maksu- ja Tolliametile esitatud käibedeklaratsiooni alusel. Ei arvestata eraisikuid, kes on esitanud tollideklaratsiooni kauba ekspordi või impordi kohta.

Nende välisfirmade väliskaubandusandmed, kes teevad Eestis väliskaubandustehinguid, kuid kellel ei ole Eestis kontaktaadressi, on liigitatud rubriiki „Maakond määramata”. Juhul kui välisfirmal on Eestis teadaolev tütarfirma või kindel kaubanduspartner, siis on tema väliskaubanduskäive seotud haldusüksusega tütarfirma või kaubanduspartneri asukoha järgi.

Väliskaubandusstatistika andmed sisaldavad ka hinnanguid Intrastati vaatlusest väljajääva osa ning mittevastamisest tingitud andmekadude kompenseerimiseks. Hinnangute tegemisel kasutatakse Maksu- ja Tolliameti käibedeklaratsioonide andmeid. Hinnanguliste andmete haldusüksus määratakse ettevõtte juriidilise aadressi järgi.

Kaupade väliskaubandusandmetele rakendatakse nn passiivset konfidentsiaalsust, st kogutud andmed on üldjuhul avalikud ja salastatakse avaldamisel ainult siis, kui asjasse puutuv andmeesitaja seda ise nõuab ning on põhjust arvata, et andmed on kaudselt identifitseeritavad.

Teenuste väliskaubandus

Teenuste eksport – Eesti residentidelt mitteresidentidele müüdud teenuste maksumus.

Teenuste import – Eesti residentide mitteresidentidelt ostetud teenuste maksumus.

Statistika aluseks on Eesti Panga kogutud ja töödeldud teenuste välistehingute andmed, mille Statistikaamet sidus majandusüksuste juriidilistele aadressidele vastavate haldusüksustega. Kui haldusüksust ei saa määrata (näiteks tegemist on koondandmetega, pensionifondidega, turistidega, eraisikute või mitteresidentidega) või puudub info ettevõtte kontaktaadressi kohta, siis on andmed liigitatud rubriiki „Maakond määramata”.

Teenuste väliskaubandusstatistika puhul on andmed konfidentsiaalsed, kui koondandmetes on majandusüksuste arv alla kolme. Haldusüksuste sektordiagrammidel on konfidentsiaalsed andmed avaldatud koos teiste teenuste andmetega muude teenuste all.

PÕHINÄITAJAD, 2013–2018

Põhinäitajad aasta ja kvartali kaupa, 2013–2018

Period	Keskmine brutokuupalk, eurot ^a	Keskmise brutokuupalga muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, % ^a	Keskmine vanaduspension kuus, eurot ^b	Hõivatud ^c tuhat	Töötud ^c
2013	949	7,0	327,4	621,3	58,7
2014	1 005	5,9	345,1	624,8	49,6
2015	1 065	6,0	365,6	640,9	42,3
2016	1 146	7,6	386,0	644,6	46,7
2017	1 221	6,5	405,4	658,6	40,3
2013					
I kvartal	900	6,3	315,9	610,1	67,5
II kvartal	976	8,5	331,3	632,1	55,0
III kvartal	930	8,8	331,4	627,1	53,3
IV kvartal	986	7,6	331,0	616,1	58,9
2014					
I kvartal	966	7,3	330,9	605,8	56,6
II kvartal	1 023	4,8	349,9	629,5	47,7
III kvartal	977	5,0	350,0	633,7	51,3
IV kvartal	1 039	5,3	349,6	630,3	42,7
2015					
I kvartal	1 010	4,5	349,5	623,1	44,2
II kvartal	1 082	5,8	371,3	640,1	44,4
III kvartal	1 045	6,9	370,9	661,0	36,5
IV kvartal	1 105	6,4	370,7	639,4	43,9
2016					
I kvartal	1 091	8,1	370,6	630,0	43,6
II kvartal	1 163	7,6	391,4	657,0	45,3
III kvartal	1 119	7,1	390,2	653,3	52,9
IV kvartal	1 182	7,0	390,3	638,2	45,1
2017					
I kvartal	1 153	5,7	390,7	646,8	38,4
II kvartal	1 242	6,8	409,9	653,5	49,0
III kvartal	1 201	7,4	409,1	666,6	36,5
IV kvartal	1 271	7,5	409,3	667,4	37,2
2018					
I kvartal	1 242	7,7	417,4	650,5	47,4
II kvartal	1 321	6,4	449,9	666,6	35,8

^a 1999. aastast ei hõlma keskmine brutokuupalk ravikindlustushüvitist.

^b Sotsiaalkindlustusameti andmed.

^c 15–74-aastased.

Põhinäitajad aasta ja kvartali kaupa, 2013–2018

Tööjõus osalemise määr ^a	Tööhõive määr ^a	Töötuse määr ^a	Tarbijahinnaindeks	Tööstustoodangu tootjahinnaindeks	Periood
	%		muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %		
68,0	62,1	8,6	2,8	4,1	2013
68,0	63,0	7,4	−0,1	−1,6	2014
69,4	65,2	6,2	−0,5	−2,0	2015
70,4	65,6	6,8	0,1	−0,7	2016
71,6	67,5	5,8	3,4	3,6	2017
					2013
67,7	61,0	10,0	3,5	4,6	I kvartal
68,7	63,2	8,0	3,4	4,7	II kvartal
68,0	62,7	7,8	2,8	3,9	III kvartal
67,5	61,6	8,7	1,5	3,3	IV kvartal
					2014
66,8	61,1	8,5	0,6	−1,2	I kvartal
68,3	63,5	7,0	0,0	−2,0	II kvartal
69,1	63,9	7,5	−0,6	−1,1	III kvartal
67,9	63,6	6,3	−0,5	−2,0	IV kvartal
					2015
67,8	63,3	6,6	−0,9	−1,6	I kvartal
69,6	65,1	6,5	0,0	−1,7	II kvartal
70,9	67,2	5,2	−0,5	−2,7	III kvartal
69,5	65,0	6,4	−0,5	−2,1	IV kvartal
					2016
68,6	64,1	6,5	−0,4	−1,4	I kvartal
71,5	66,9	6,5	−0,7	−1,6	II kvartal
71,9	66,5	7,5	0,4	−1,1	III kvartal
69,6	65,0	6,6	1,3	1,5	IV kvartal
					2017
70,2	66,3	5,6	3,0	2,8	I kvartal
72,0	66,9	7,0	3,1	3,7	II kvartal
72,0	68,3	5,2	3,7	4,4	III kvartal
72,2	68,4	5,3	3,8	3,2	IV kvartal
					2018
71,4	66,6	6,8	3,1	3,0	I kvartal
71,9	68,2	5,1	3,3	2,3	II kvartal

^a 15–74-aastased.

Põhinäitajad aasta ja kvartali kaupa, 2013–2018

Periood	Tööstustoodangu mahuindeks ^a	Elektrienergia toodangu mahuindeks ^a	Ekspordi- hinnaindeks	Impordi- hinnaindeks	Ehitus- hinnaindeks	Ehitusmahu- indeks ^b
muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %						
2013	4,1	10,9	-1,1	-1,6	5,2	-0,1
2014	3,9	-6,3	-2,6	-2,2	0,5	-2,1
2015	0,3	-16,6	-3,9	-3,8	0,5	-4,5
2016	3,4	18,3	-0,5	-2,3	-0,8	4,6
2017	7,7	13,2	5,5	4,5	1,5	17,7
2013						
I kvartal	3,8	21,7	-0,8	-0,1	5,6	0,8
II kvartal	5,4	16,0	-0,9	-2,6	5,2	-0,4
III kvartal	5,1	14,7	-1,2	-2,1	5,3	3,6
IV kvartal	2,1	-4,7	-1,7	-1,5	4,7	-4,7
2014						
I kvartal	1,6	-19,2	-2,3	-2,4	2,3	-2,9
II kvartal	2,6	-2,4	-2,2	-1,7	0,8	-3,5
III kvartal	4,8	-7,0	-2,2	-1,1	-0,2	-7,4
IV kvartal	6,7	2,7	-3,7	-3,6	-0,7	6,5
2015						
I kvartal	3,5	-0,3	-4,3	-4,7	0,1	-1,2
II kvartal	1,3	-23,4	-3,3	-1,9	0,7	-4,2
III kvartal	-1,2	-22,1	-4,5	-4,3	0,6	-2,7
IV kvartal	-2,2	-20,5	-3,6	-4,2	0,7	-5,0
2016						
I kvartal	-1,4	-5,6	-3,0	-4,0	-0,7	5,3
II kvartal	0,9	4,1	-2,4	-4,5	-1,3	6,3
III kvartal	5,0	41,8	-0,1	-2,2	-0,7	2,4
IV kvartal	9,0	32,9	3,6	1,7	-0,5	4,9
2017						
I kvartal	12,7	31,0	6,7	6,6	0,7	20,3
II kvartal	10,9	42,0	5,7	4,3	1,5	17,5
III kvartal	3,5	-13,1	5,3	3,7	1,7	17,6
IV kvartal	4,3	-7,0	4,2	3,3	2,1	16,4
2018						
I kvartal	3,9	-1,9	2,1	1,6	1,8	21,1
II kvartal	4,8	-13,3	2,0	3,1	2,0	20,0

^a Andmed põhinevad lühiajastatistikal. 2017. aasta andmeid võidakse korrigeerida.

^b Ehitustööd Eestis ja välisriikides. 2017. aasta andmeid võidakse korrigeerida.

Tööstustoodangu mahuindeksi ja ehitusmahuindeksi puhul statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

Põhinäitajad aasta ja kvartali kaupa, 2013–2018

Põllumajandus- saaduste tootjainna- indeks	Põllumajandus- saaduste tootmise vahendite ostuhinnaindeks	Sisemajanduse koguprodukt (SKP) aheldamise meetodil ^a	Jooksevkonto osatahtsus SKP-s, % ^b	Ettevõtete müügitulu, miljonit eurot, jooksevhindades ^c	Periood
muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %					
6,7	3,0	1,9	0,5	50 357,2	2013
-5,7	-2,3	2,9	0,8	50 328,6	2014
-13,0	-0,8	1,9	1,8	49 065,8	2015
-2,5	-1,9	3,5	2,0	50 194,5	2016
21,9	1,5	4,9	3,2	54 973,5	2017
2013					
12,9	5,5	3,1	-0,6	12 054,1	I kvartal
27,4	4,8	1,0	0,9	12 733,1	II kvartal
14,5	2,2	1,6	0,1	12 808,7	III kvartal
-12,4	-0,4	2,1	1,6	12 761,3	IV kvartal
2014					
4,0	-2,7	1,6	-3,2	11 798,0	I kvartal
-4,5	-2,8	2,8	1,3	12 869,6	II kvartal
-10,0	-2,1	3,0	1,2	12 666,7	III kvartal
-9,8	-1,4	4,1	3,5	12 994,3	IV kvartal
2015					
-23,4	-1,1	1,8	-1,5	11 531,1	I kvartal
-18,6	-0,4	2,7	4,1	12 475,7	II kvartal
-8,9	1,0	2,0	3,1	12 359,5	III kvartal
-4,1	-0,7	1,1	1,4	12 699,5	IV kvartal
2016					
-3,3	-1,0	3,8	-1,8	11 726,0	I kvartal
-7,7	-2,4	2,2	2,9	12 651,7	II kvartal
-5,3	-2,3	3,5	5,1	12 619,2	III kvartal
3,0	-1,8	4,4	1,4	13 197,6	IV kvartal
2017					
21,6	0,1	4,9	1,9	12 686,9	I kvartal
28,5	1,3	5,8	2,2	13 969,9	II kvartal
28,8	2,2	3,9	4,3	13 823,8	III kvartal
14,1	2,4	4,8	4,1	14 492,9	IV kvartal
2018					
0,1	-0,5	3,3	-1,4	13 701,3	I kvartal
-1,6	-0,8	3,7	1,8	15 326,8	II kvartal

^a Referentsaasta 2010 järgi. 2014. aasta I kvartali kuni 2018. aasta I kvartali andmed 2018 on korrigeeritud.^b Eesti Panga andmed. 2014. aasta I kvartali kuni 2018. aasta I kvartali andmed on korrigeeritud.^c Andmed põhinevad lühiajastatistikal. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

Põhinäitajad aasta ja kvartali kaupa, 2013–2018

Periood	Riigieelarve tulud ^a	Riigieelarve kulud ^a	Riigieelarve tulude ülekaal kuludest ^a	Eksport ^b	Import ^b	Kaubavahetuse bilanss ^b
miljonit eurot, jooksevhindades						
2013	6 556,2	6 853,0	−296,9	12 288,2	13 902,5	−1 614,4
2014	6 677,5	6 488,4	189,1	12 006,0	13 788,1	−1 782,0
2015	6 792,7	7 157,3	−364,6	11 575,3	13 096,7	−1 521,4
2016	7 318,8	7 326,8	−8,0	11 904,8	13 513,8	−1 609,1
2017	9 309,4	9 242,1	67,2	12 861,0	14 733,7	−1 872,7
2013						
I kvartal	1 395,0	1 490,3	−95,3	3 098,1	3 405,8	−307,7
II kvartal	1 862,9	1 593,7	269,2	3 173,3	3 611,9	−438,6
III kvartal	1 697,3	1 763,3	−66,1	2 977,4	3 431,1	−453,7
IV kvartal	1 601,0	2 005,7	−404,7	3 039,4	3 453,7	−414,3
2014						
I kvartal	1 565,0	1 506,8	58,2	2 837,8	3 276,0	−438,2
II kvartal	1 730,4	1 537,0	193,4	3 005,3	3 492,8	−487,5
III kvartal	1 591,6	1 546,6	45,0	3 042,7	3 470,4	−427,7
IV kvartal	1 790,5	1 898,0	−107,5	3 120,3	3 549,0	−428,7
2015						
I kvartal	1 601,1	1 810,7	−209,6	2 832,7	3 187,3	−354,6
II kvartal	1 739,1	1 692,6	46,5	2 990,6	3 339,9	−349,4
III kvartal	1 676,3	1 709,8	−33,5	2 831,6	3 261,8	−430,3
IV kvartal	1 776,2	1 944,2	−168,0	2 920,6	3 307,6	−387,2
2016						
I kvartal	1 850,6	1 874,8	−24,2	2 779,3	3 228,5	−449,2
II kvartal	1 844,1	1 643,7	200,4	3 028,0	3 488,4	−460,3
III kvartal	1 742,3	1 775,1	−32,8	3 020,9	3 315,2	−294,4
IV kvartal	1 881,8	2 033,1	−151,3	3 076,5	3 481,7	−405,3
2017						
I kvartal	2 055,2	2 098,8	−43,6	3 090,0	3 742,3	−652,3
II kvartal	2 328,8	2 287,7	41,1	3 259,5	3 711,1	−451,6
III kvartal	2 191,1	2 173,6	17,5	3 162,0	3 519,4	−357,3
IV kvartal	2 734,2	2 682,0	52,3	3 349,4	3 760,9	−411,5
2018						
I kvartal	2 212,2	2 306,9	−94,7	3 288,1	3 819,4	−531,4
II kvartal	2 601,7	2 510,5	91,2	3 699,1	4 234,7	−535,5

^a Rahandusministeeriumi andmed. Alates 2017. aastast on riigieelarve täitmise arvestus tekkepõhine. Alates 2017. aastast sisalduvad tuludes ja kuludes ka Maksu- ja Tolliameti kogutud edasiantavad maksutulud. 2018. aasta I kvartali andmeid on korrigeeritud.

^b Jooksva aasta andmeid täpsustatakse iga kuu, eelmiste aastate andmeid kaks korda aastas.

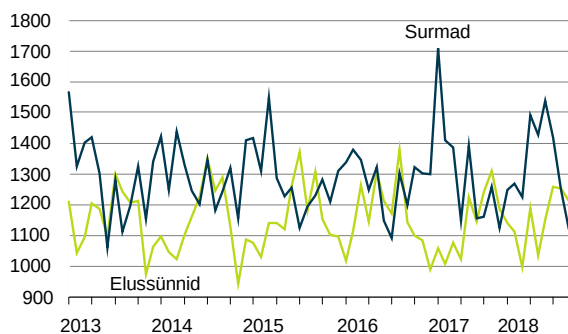
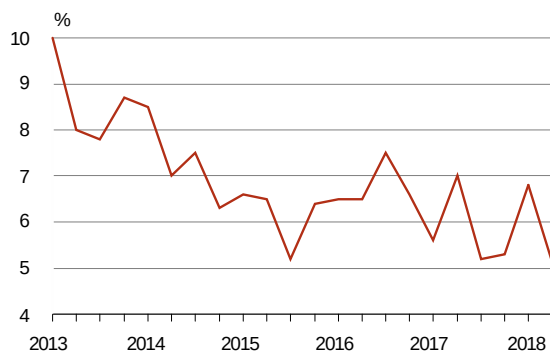
Põhinäitajad aasta ja kvartali kaupa, 2013–2018

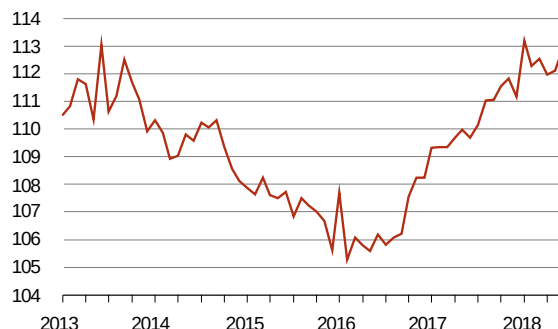
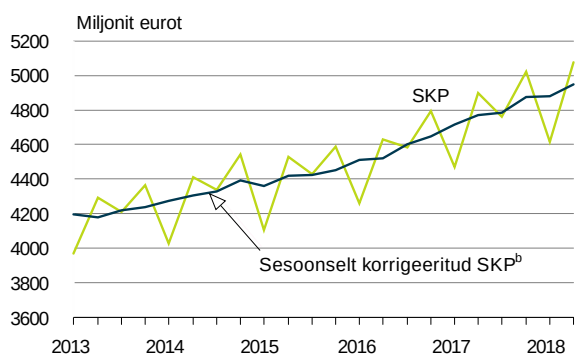
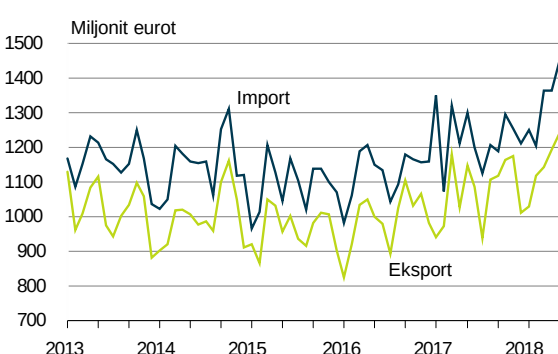
Kaubavedu, tuhat tonni ^a	Sõitjatevedu, tuhat sõitjat ^a	Jaemüügi mahuindeks ^b	Lihatoodang (eluskaalus) ^c	Piimatoodang ^c	Munatoodang ^c	Periood
muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %						
78 726	216 040,5	6	1,4	7,0	5,8	2013
75 141	211 015,1	7	1,2	4,3	5,0	2014
66 219	213 990,2	8	3,1	-2,7	2,5	2015
65 354	207 531,7	6	-4,3	0,0	-2,6	2016
56 434	208 259,8	3	-9,6	0,6	1,2	2017
2013						
21 040	55 234,3	5	3,3	2,8	-0,9	I kvartal
19 463	53 601,1	6	0,0	6,9	-2,7	II kvartal
18 749	53 297,5	5	1,7	8,7	18,1	III kvartal
19 474	53 907,6	6	0,6	9,7	9,9	IV kvartal
2014						
19 220	54 844,4	6	5,3	10,1	18,1	I kvartal
17 376	52 806,9	6	0,0	4,7	2,6	II kvartal
18 559	51 113,9	7	0,0	4,2	-6,7	III kvartal
19 986	52 249,9	7	-0,3	-1,4	7,4	IV kvartal
2015						
18 063	57 669,1	9	2,7	-4,6	-8,6	I kvartal
15 958	54 095,2	7	4,9	-4,2	0,8	II kvartal
15 954	50 425,1	8	-0,3	-2,9	6,5	III kvartal
16 245	51 800,7	8	5,1	0,9	11,9	IV kvartal
2016						
16 177	52 968,6	7	-7,8	4,0	15,1	I kvartal
15 352	53 418,5	7	-0,7	2,9	5,0	II kvartal
16 763	49 779,6	4	0,0	-2,3	-10,7	III kvartal
17 062	51 365,0	5	-8,3	-4,4	-17,1	IV kvartal
2017						
13 830	53 889,4	5	-15,5	-1,7	-9,9	I kvartal
12 741	53 478,9	4	-7,1	-1,4	-5,2	II kvartal
13 786	50 457,4	3	-11,0	1,0	6,6	III kvartal
16 076	50 434,1	1	-5,0	4,7	6,1	IV kvartal
2018						
13 803	50 720,2	1	13,8	2,6	10,1	I kvartal
14 192	52 674,1	1	1,5	3,2	16,7	II kvartal

^a Eesti veondusettevõtete veoandmed. 2017. aasta ja 2018. aasta I kvartali kaubaveo andmeid on korrigeeritud.

^b Andmed põhinevad lühiajastatistikal. 2017. aasta andmeid võidakse korrigeerida. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

^c 2017. ja 2018. aasta andmed on esialgsed.

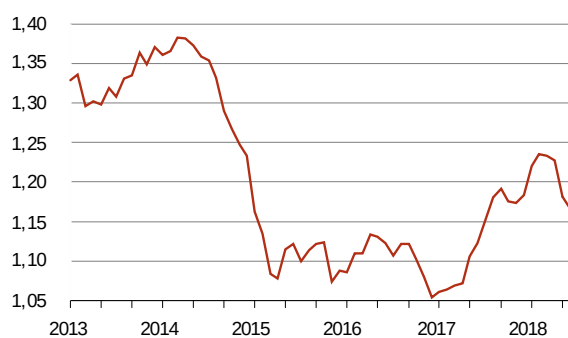
Loomulik rahvastikumuutumine

15–74-aastaste töötuse määr

Tarbijahinnaindeks, 1997 = 100

Tööstustoodangu tootjahinnaindeks, 2010 = 100

Sisemajanduse koguprodukt aheldatud väärtustes (referentsaasta 2010 järgi)^a

Väliskaubandus

^a Referentsaasta järgi ahelindeksiga arvatud väärtused (referentsaasta väärtused korrutatakse arvestusperioodi ahelindeksiga). Referentsaasta on püsivhindades näitajate esitamiseks kasutatav tinglik aasta, indeksite seeria alguspunkt. Ahelindeks on järjestikuste perioodide aheldamiseks loodud kumulatiivne indeks, mis näitab komponendi kasvu võrreldes referentsaastaga.

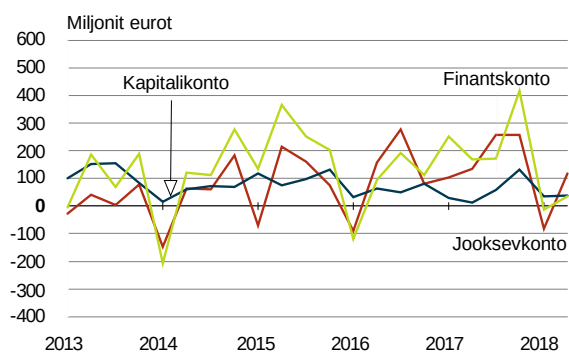
^b Aegriidade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat. SKP on sesoonselt ja tööpäevade arvuga korrigeeritud.

USA dollari kuukeskmise kurss euro suhtes

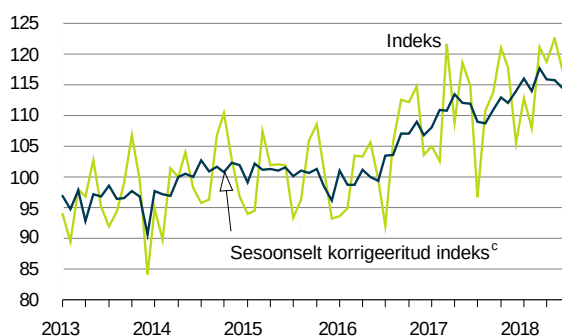
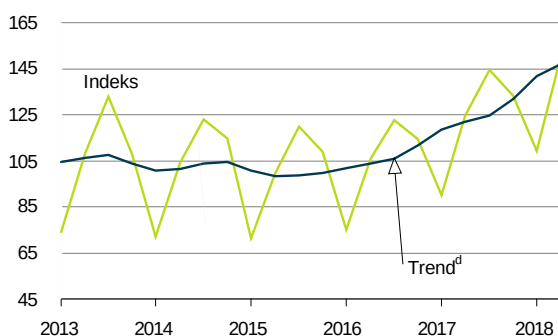

Allikas: Euroopa Keskpang

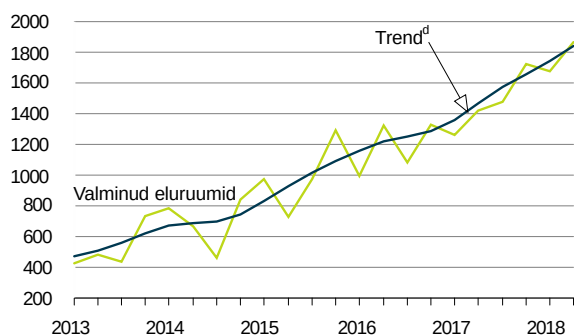
Maksebilanss

Allikas: Eesti Pank

Tööstustoodangu mahuindeks, 2015 = 100^a^a Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.^c Aegriidade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat.Ehitusmahuindeks, 2015 = 100^b^b Ehitustööd Eestis ja välismaal. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.^d Trend – aegrea pikaajaline arengusuund.

Valminud eluruumid

^d Trend – aegrea pikaajaline arengusuund.

Majutatute ööbimised

